

UHASSELT

KU LEUVEN

Maastricht University

KNOWLEDGE IN ACTION

Faculteit Rechten

master in de rechten

Masterthesis

Participatie van pleegkinderen in pleegzorgprocedures

Hanne Switten

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten, afstudeerrichting rechten

PROMOTOR :

Prof. dr. Johan PUT

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

www.uhasselt.be

Universiteit Hasselt
Campus Hasselt:
Martelarenlaan 42 | 3500 Hasselt
Campus Diepenbeek:
Agoralaan Gebouw D | 3590 Diepenbeek

2020
2021

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

KU LEUVEN

Maastricht University

Faculteit Rechten

master in de rechten

Masterthesis

Participatie van pleegkinderen in pleegzorgprocedures

Hanne Switten

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten, afstudeerrichting rechten

PROMOTOR :

Prof. dr. Johan PUT

Samenvatting

Deze scriptie gaat na hoe de procespositie van het pleegkind in Vlaanderen versterkt kan worden zodat het voldoet aan de vereisten die artikel 12 IVRK vooropstelt. Het Vlaamse systeem bevat immers knelpunten in vergelijking met wat er op hoger internationaal en Europees niveau vereist wordt. Deze knelpunten bevinden zich op verschillende plaatsen in de Vlaamse regeling, namelijk op het vlak van de informatieverstrekking die het pleegkind moet krijgen opdat hij de kans krijgt om zijn recht op participatie te kunnen uitoefenen, het bestaan van een leeftijdsgrens om het hoorrecht te kunnen uitoefenen, het niet voorzien in een terugkoppeling naar het kind nadat hij zijn mening heeft gegeven en de omstandigheden die niet blijken aangepast te zijn aan het kind. Zo heeft het Kinderrechtencomité van de Verenigde Naties België al uitdrukkelijk aanbevolen om de leeftijdsgrens die aan het hoorrecht van het kind gekoppeld is, af te schaffen:

*"The Committee recommends that the State party: (a) Improve participation of all children in particular by abolishing any age limit on the right of children to express their views in all issues concerning them, in legislation and ensure that due weight is given to their views according to their age and maturity."*¹

Er zijn verschillende aanbevelingen geformuleerd om de blootgestelde knelpunten aan te pakken. Allereerst hebben de pleegkinderen zelf al aanbevelingen geformuleerd die ervoor zouden kunnen zorgen dat deze probleemstelling zich in de toekomst niet meer voordoet. Ook de Kinderrechtencoalitie en het Kinderrechtencommissariaat deden onder meer al interessante aanbevelingen op dit vlak. Maar ook Nederland vormt een inspiratiebron voor het oplossen van deze lacunes in het Vlaamse recht.

Het is relevant om na te gaan hoe de participatie van de pleegkinderen in Vlaanderen versterkt kan worden zodat zij van dit recht ten volle gebruik kunnen maken gezien de vele voordelen dat participatie met zich kan meebrengen. Indien een pleegkind zijn recht op participatie kan uitoefenen zorgt dit namelijk voor een bevordering van het zelfvertrouwen van het kind en voor een positieve psychologische ontwikkeling. Door pleegkinderen de kans te geven mee te participeren in de procedures die hen aangaan vergroot hun greep op de werkelijkheid. Ze krijgen het gevoel zelf betekenis te kunnen geven aan de realiteit. De kinderen kunnen meer zelfvertrouwen en eigenwaarde verkrijgen. Verder geeft het ook een blijk van waardering en respect naar het kind toe door met hun inzichten rekening te houden.

¹ § 19, Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium, Committee on the Rights of the Child (1 February 2019), CRC/C/BEL/CO/5-6 (2019).

Dankwoord

Deze masterthesis vormt het sluitstuk van mijn opleiding Master in de Rechten aan de Universiteit van Hasselt.

Graag zou ik van dit dankwoord gebruik willen maken om enkele mensen te bedanken zonder wie ik deze masterthesis niet tot een goed einde had kunnen brengen.

Eerst en vooral wil ik graag mijn promotor, prof. dr. Johan Put, bedanken voor de kans die hij mij geboden heeft om onderzoek te doen naar de participatie van pleegkinderen in pleegzorgprocedures.

Vervolgens zou ik graag mijn begeleidster mevrouw Lynn Meeuwissen willen bedanken voor de aangename begeleiding tijdens het schrijven van de scriptie en voor haar constructieve feedback en wijze raad. Ik apprecieer enorm de tijd en energie die zij hier steeds voor wist vrij te maken.

Daarnaast zou ik graag meneer Jan Brocatus, coördinator Pleegzorg Vlaanderen, willen bedanken voor het regelmatig nalezen van mijn scriptie gedurende het onderzoek en voor zijn praktische wijsheid en tips.

Verder zou ik graag mijn mama, mijn nonkel en mijn broer willen bedanken. Zij wisten mij steeds te motiveren tijdens de moeilijke momenten die ik beleefde afgelopen vijf jaar bij mijn studies en bij het schrijven van deze scriptie.

Mijn laatste dankwoord gaat uit naar mijn mede-studente, en tevens beste vriendin, en mijn vriend voor de aanmoedigende woorden en het luisterend oor dat ze me boden.

Hanne Switten
Sint-Truiden, mei 2021

Inhoudsopgave

Lijst van afkortingen	1
Inleiding	1
Onderzoeksopzet	3
<i>Situering van het onderwerp</i>	3
<i>Stand van zaken</i>	4
<i>Probleemstelling en relevantie</i>	7
<i>Onderzoeksvragen</i>	9
Hoofdonderzoeksvraag.....	9
Subonderzoeksvragen	9
<i>Onderzoeksmethode</i>	10
<i>Nederland</i>	12
Deel 1: Begrippenkader	15
<i>Hoofdstuk 1: Pleegzorg</i>	15
Afdeling 1: Situering	15
Afdeling 2: Vormen.....	16
<i>Hoofdstuk 2: Participatie</i>	18
Afdeling 1: Situering	18
Afdeling 2: Drie niveaus	19
Afdeling 3: Elementen	19
Deel 2: Procedures	21
<i>Hoofdstuk 1: Vrijwillige jeugdhulpverlening</i>	22
Afdeling 1: Inleiding	22
Afdeling 2: Rechtstreeks toegankelijke jeugdhulpverlening	23
Afdeling 3: Niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulpverlening	23
<i>Hoofdstuk 2: Gemandateerde jeugdhulpverlening in verontrustende situaties</i>	26
<i>Hoofdstuk 3: Gerechtelijke jeugdhulpverlening</i>	28
Afdeling 1: Inleiding	28
Afdeling 2: Doorverwijzing	28
Afdeling 3: Hoogdringendheid	29
Deel 3: Creatie toetsingskader	31
<i>Hoofdstuk 1: Situering: Artikel 12 IVRK</i>	31
Afdeling 1: Inhoud	31
Afdeling 2: Directe werking en afdwingbaarheid	34
Afdeling 3: Grondbeginselen.....	35
Afdeling 4: Holistische benadering	36
<i>Hoofdstuk 2: Methode totstandkoming toetsingskader</i>	37
Afdeling 1: Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind.....	37
Afdeling 2: <i>General Comment</i> nr. 12.....	38
Afdeling 3: <i>Concluding observations</i>	38

Afdeling 4: Richtsnoeren van de Europese Unie ter bevordering en bescherming van de rechten van het kind.....	39
Afdeling 5: Richtsnoeren van het Comité van Ministers van de Raad van Europa voor een kindvriendelijke justitie	40
Afdeling 6: EHRM.....	40
<i>Hoofdstuk 3: Indicatoren</i>	<i>42</i>
Deel 4: Toetsing.....	45
<i>Hoofdstuk 1: Het krijgen van de kans om het recht op participatie te kunnen uitoefenen</i>	<i>47</i>
Afdeling 1: Weging	47
Afdeling 2: Toetsing van het Vlaamse systeem aan de eerste wegingsfactor: informatieverstrekking	49
§1: Toetsing	49
§2: Knelpunten.....	51
§3: Aanbevelingen	52
Afdeling 3: Toetsing van het Vlaamse systeem aan de tweede wegingsfactor: hoe vaak worden de kinderen betrokken?	55
§1: Toetsing	55
§2: Knelpunten.....	58
§3: Aanbevelingen	58
Afdeling 4: Toetsing van het Vlaamse systeem aan de derde wegingsfactor: geen leeftijdsgrens	59
§1: Toetsing	59
§2: Knelpunten.....	60
§3: Aanbevelingen	60
<i>Hoofdstuk 2: De mening van het kind.....</i>	<i>62</i>
Afdeling 1: Weging	62
Afdeling 2: Toetsing van het Vlaamse systeem.....	63
§1: Toetsing	63
§2: Knelpunten.....	64
§3: Aanbevelingen	65
<i>Hoofdstuk 3: Omstandigheden aangepast aan het kind.....</i>	<i>66</i>
Afdeling 1: Weging	66
Afdeling 2: Toetsing van het Vlaamse systeem.....	67
§1: Toetsing	67
§2: Knelpunten.....	68
§3: Aanbevelingen	69
Besluit.....	71
Bibliografie.....	75
Wetgeving	75
1. Internationaal en Europees	75
2. België.....	75
3. Nederland.....	76
Rechtspraak	77
1. Europees.....	77
2. België.....	77
3. Nederland.....	77

Rechtsleer	78
BOEKEN	78
1. <i>Internationaal</i>	78
2. <i>België</i>	78
3. <i>Nederland</i>	78
BIJDRAGEN IN TIJDSCHRIFTEN	79
1. <i>Internationaal en Europees</i>	79
2. <i>België</i>	79
3. <i>Nederland</i>	79
VARIA	80
1. <i>Internationaal en Europees</i>	80
2. <i>België</i>	81
3. <i>Nederland</i>	82

Lijst van afkortingen

Decr.VI. 29 juni 2012 houdende de organisatie van pleegzorg, <i>BS</i> 16 augustus 2012.	Decreet Pleegzorg
Decr.VI. 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp, <i>BS</i> 13 september 2013.	Decreet Integrale Jeugdhulp
Decr.VI. 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, <i>BS</i> 4 oktober 2004.	Decreet Rechtspositie Minderjarigen
Verdrag inzake de Rechten van het Kind van 20 november 1989, <i>BS</i> 17 januari 1992.	IVRK
De gecoördineerde Grondwet van 17 februari 1994, <i>BS</i> 17 februari 1994.	GW
Verontrustende situatie	VOS

Inleiding

- 1.** Deze masterthesis behandelt de participatie van pleegkinderen in pleegzorgprocedures. Er is sprake van pleegzorg indien een pleeggezin vrijwillig een pleegkind opvangt onder de begeleiding van een dienst voor pleegzorg.² Een relevant aspect verbonden aan pleegzorg is de vraag in welke mate pleegkinderen in Vlaanderen de mogelijkheid krijgen om te participeren in de verschillende procedures die zich kunnen voordoen.
- 2.** Dit is duidelijk een materie in beweging. Pleegzorg Antwerpen heeft namelijk de Prijs van de Jeugdhulp gewonnen die in het teken stond van de participatie. Het winnend project heeft de naam "De jeugdrechtbank van de toekomst" gekregen. De jeugdrechtbank blijkt namelijk niet aangepast aan de noden van de pleegjongeren. Het gegeven dat pleegjongeren de werking van de rechtbank vaak als stresserend ervaren is dus niet onopgemerkt gebleven. De bedoeling van dit project is om een actieve *toolbox* te ontwikkelen die de jongeren kan bijstaan bij hun eerste contact met de jeugdrechtbank. Het idee is om de doelgroep later uit te breiden naar alle jongeren onder toezicht van de jeugdrechter. Een van de doelstellingen van het Decreet Integrale Jeugdhulp is om de jongeren meer en effectiever te betrekken bij hun traject in de jeugdhulp. Dit initiatief toont aan dat het beleid en het werkveld de wil heeft om hier sterk op in te zetten.³
- 3.** Deze scriptie vat aan met een onderzoeksopzet. Hierin wordt een algemeen beeld geschetst rond de materie van de participatie van de pleegkinderen in de pleegzorgprocedures door eerst het onderwerp te situeren. Vervolgens is er in de stand van zaken een gestructureerd overzicht gegeven van de belangrijkste regelgeving op dit gebied. Hierna wordt duidelijk gemaakt wat nu precies de probleemstelling is waar in verloop van de thesis een antwoord op wordt geboden en wat de relevantie van dergelijk onderzoek is. Deze probleemstelling is tot slot vertaald in concrete vragen door middel van de formulering van een hoofdonderzoeksvraag, met bijhorende subonderzoeksvragen.
- 4.** Deel 1 bevat een begrippenkader. Het is namelijk leerrijk eerst duidelijkheid te scheppen rond de belangrijkste begrippen die met pleegzorg te maken hebben. In het eerste hoofdstuk worden de begrippen zoals pleegzorg, pleegzorger, pleegkind, pleeggast, netwerkpleeggezin, bestandspleeggezin dan ook eerst uitgelegd. Vervolgens worden de verschillende vormen van pleegzorg die in Vlaanderen bestaan nader toegelicht. Het tweede hoofdstuk licht het begrip participatie toe. Daardoor wordt duidelijk dat participatie vele voordelen heeft, maar de realisatie ervan niet altijd even gemakkelijk blijkt te zijn.

² Art. 2, 11° Decreet Pleegzorg.

³ X, *Pleegzorg Antwerpen wint Prijs van de Jeugdhulp met 'jeugdrechtbank van de toekomst'*, www.jeugdhulp.be/actua/persberichten/pleegzorg-antwerpen-wint-prijs-van-de-jeugdhulp-met-jeugdrechtbank-van-de (consultatie 9 februari 2021).

5. In deel 2 worden de verschillende procedures die zich kunnen voordoen uiteengezet. Dit maakt het mogelijk om hier later in het onderzoek de nodige verwijzingen naar te kunnen maken om te kijken hoe sterk of zwak de procespositie van het pleegkind in Vlaanderen nu precies is. Meer bepaald zijn de vrijwillige jeugdhulpverlening, de gemandateerde jeugdhulpverlening in verontrustende situaties en de gerechtelijke jeugdhulpverlening onder de loep genomen.

6. In deel 3 wordt de creatie van het toetsingskader toegelicht. Er is een toetsingskader gecreëerd om te kijken wat er vanop hoger internationaal en Europees niveau wordt verwacht waarin een land voorziet opdat kinderen maximaal de mogelijkheid krijgen om zo goed mogelijk te kunnen participeren in alle aangelegenheden die hen betreffen. Artikel 12 IVRK, het artikel van het kinderrechtenverdrag dat participatie vooropstelt, vormt de basis van dit kader. Na dit artikel nader toe te lichten, volgt de methode van totstandkoming van het toetsingskader. Er wordt duidelijk welke bronnen hebben geleid tot de indicatoren en de weging ervan.

7. Nadat is toegelicht wat de indicatoren van het toetsingskader vormen en hoe ze zijn tot stand gekomen, vindt de toetsing van het Vlaamse systeem aan het gecreëerde toetsingskader plaats in deel 4. Er wordt per indicator nader toegelicht hoe deze precies invulling moet krijgen. Vervolgens wordt er gekeken in hoeverre het Vlaamse systeem hieraan voldoet en waar de knelpunten zich bevinden. Voor de knelpunten die hierdoor blootgelegd worden, worden er ten slotte aanbevelingen geformuleerd door onder andere inspiratie te putten uit Nederland. Er wordt gekeken of zij ook met deze knelpunten worden geconfronteerd en hoe zij dat in voorkomend geval aanpakken.

8. Aangezien doorheen deze thesis duidelijk wordt hoe de procespositie van het pleegkind in Vlaanderen versterkt kan worden zodat het voldoet aan de vereisten die artikel 12 IVRK vooropstelt, wordt er in het besluit ten slotte een antwoord geformuleerd op de uiteengezette onderzoeksvragen.

Onderzoeksoopzet

Situering van het onderwerp

9. Pleegzorg is de zorg waarbij een pleeggezin een of meer pleegkinderen en/of pleeggasten opvangt. Dit gebeurt volledig vrijwillig en onder begeleiding van een dienst voor pleegzorg. De pleegzorgers krijgen een kostenvergoeding (art. 2, 11° Decreet Pleegzorg).

10. Kinderen komen vaak terecht in pleegzorg doordat hun ouders gedurende een korte of een lange tijd niet in staat zijn om voor hen te zorgen. Er is een aanzienlijke groei te zien in het aantal pleegkinderen en pleeggasten dat in pleeggezinnen verblijft.⁴ In de periode van 2015 tot 2020 is het aantal pleegzorgsituaties gestegen met 37 procent.⁵

11. Een relevant aspect verbonden aan pleegzorg is de participatie van pleegkinderen in de pleegzorgprocedures. Hierbij kan er gedacht worden aan de procespositie van de pleegkinderen, of er voldoende rekening wordt gehouden met hun belangen, of ze de mogelijkheid hebben om hun eigen belangen te vertegenwoordigen, of er naar hen wordt geluisterd en welke waarde er aan hun mening wordt gegeven.

12. In deze masterthesis is er dieper ingegaan op deze participatie van de pleegkinderen. Niet alleen is er gekeken wat de wetgeving op dit punt vooropstelt, maar ook de beleving van de pleegkinderen zelf komt aan bod door de studie van jaarverslagen van Pleegzorg Vlaanderen en rapporten over de beleving van pleegkinderen. Het is immers van belang om na te gaan of de rechten van de pleegkinderen zodanig worden ingevuld dat het wel degelijk een meerwaarde oplevert.⁶

13. Participatie in het kader van pleegzorg bestaat onder meer uit de mogelijkheid dat het pleegkind heeft om deel te nemen aan gesprekken en beslissingen over zijn/haar persoonlijke situatie. Pleegzorg Vlaanderen ontwikkelde een participatieladder. Deze ladder toont aan in welke mate een pleegkind kan deelnemen. Onder deelnemen wordt verstaan: op de hoogte gebracht worden, of er naar het pleegkind geluisterd wordt, of het pleegkind zelf voorstellen kan doen en of het pleegkind zelf of samen met anderen kan beslissen.⁷

⁴ X, *Pleegzorg in cijfers*, www.pleegzorgvlaanderen.be/over-pleegzorg/pleegzorg-vlaanderen/pleegzorg-cijfers (consultatie 10 maart 2021).

⁵ X, *Steeds meer kinderen kunnen terecht in een pleeggezin*, www.pleegzorgvlaanderen.be/nieuws/aantal-pleegjongeren-vlaanderen-gestegen-met-37-procent-op-vijf-jaar-tijd (consultatie 10 maart 2021).

⁶ A. CLÉ, F. VAN HOLEN en J. VANDERFAEILLIE, *Eindrapport: een onderzoek naar de beleving en de begeleidingsnoden van pleegkinderen*. Vrije Universiteit Brussel, www.opgroeien.be/sites/default/files/cijfers-print-onderzoek/belevingsonderzoek_pleegzorg_vub.pdf.

⁷ X, *Participatie*, www.pleegjongeren.be/vragen-en-antwoorden/participatie (consultatie 19 december 2020).

Stand van zaken

14. Op 1 januari 2014 trad het decreet houdende de organisatie van pleegzorg in werking. Sindsdien staat het belang van het pleegkind of de pleeggast centraal en worden alle partijen zo veel als mogelijk betrokken bij de hulpverlening.⁸

De belangrijkste vernieuwingen zijn dat er voortaan vier vormen van pleegzorg zijn waardoor maatwerk vereenvoudigd wordt. Deze vormen zijn de ondersteunende pleegzorg, de perspectiefzoekende pleegzorg, de perspectiefbiedende pleegzorg en de behandelingspleegzorg (art. 2 en 3 Decreet Pleegzorg).

Verder is pleegzorg de eerste optie die overwogen zal worden bij uithuisplaatsing van minderjarigen. Dit geldt zowel voor kleine kinderen als voor jongeren (art. 48/1 Decreet Integrale Jeugdhulp). Nog een vernieuwing is dat er een combinatie kan zijn met hulp buiten de pleegzorg (art. 2, 1° Decreet Pleegzorg). Sinds het decreet worden alle belanghebbenden (het pleegkind, de pleeggast, het pleeggezin en de het gezin van oorsprong) intens betrokken bij pleegzorg. Het decreet voorziet nu ook in een duidelijke screeningsprocedure (art. 14 Decreet Pleegzorg). Ten slotte genieten pleegzorgers sinds het decreet van een uniform vergoedingssysteem en vele andere voordelen (art. 16 Decreet Pleegzorg).

Voor dit decreet in werking trad, werd pleegzorg aangeboden in vier sectoren die werden aangestuurd vanuit verschillende agentschappen. Deze sectoren waren preventieve gezinsondersteuning, sectoren voor personen met een handicap, bijzondere jeugdzorg en psychiatrie. De bevoegdheid voor pleegzorg werd met de invoering van het Decreet Pleegzorg volledig geïntegreerd in het Agentschap Jongerenwelzijn. Dit agentschap is nu deel geworden van het Agentschap Opgroeien. Deze laatste heeft tot op heden vijf provinciale diensten voor pleegzorg erkend. De taak van deze diensten is het organiseren en plaatsen van pleegkinderen in pleeggezinnen. Hiervoor zoeken, werven en screenen ze pleeggezinnen. Verder begeleiden de diensten zowel de pleegzorgers, het pleeggezin als het gezin van oorsprong en het pleegkind of de pleeggast. Ten slotte nemen ze de opdracht inzake nazorg op zich.⁹

15. Het is het besluit van 8 november 2013 dat uitvoering geeft aan de bepalingen van het decreet. Hierin wordt onder meer de modulering van het aanbod, de diensten voor pleegzorg, de pleeggezinnen en de partnerorganisatie geregeld.¹⁰

16. Een ander belangrijk decreet is het decreet betreffende de integrale jeugdhulp.¹¹ Dit heeft voor een grondige hervorming van de Vlaamse jeugdhulpverlening gezorgd. Onder meer het organiseren van de tijdige toegang tot jeugdhulpverlening, het gepast en alert reageren op

⁸ Decreet Pleegzorg.

⁹ B. VERSCHUERE en K. HERMANS, *Welzijn in Vlaanderen: beleid, bestuurlijke organisatie en uitdagingen*, Brugge, Die Keure, 2020, 59.

¹⁰ Besluit van de Vlaamse Regering van 8 november 2013 houdende de organisatie van pleegzorg, BS 14 januari 2014.

¹¹ Decreet Integrale Jeugdhulp.

verontrustende situaties en de zo groot mogelijke participatie van de minderjarige en zijn gezin staan centraal.¹²

17. Verder is het decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp van belang. Dit decreet zorgt ervoor dat de rechten van minderjarigen in de jeugdhulp concreet en afdwingbaar worden. Het decreet zorgt ervoor dat hulpverleners aan de ene kant weten met welke afspraken en principes ze zeker rekening moeten houden. De minderjarigen aan de andere kant weten wat ze kunnen verwachten en waar ze recht op hebben.¹³

18. Als volgt is er de wet van 19 maart 2017. Er was nood aan deze nieuwe wet aangezien dit een noodzakelijk complement is van het eerder vermelde Decreet Pleegzorg.¹⁴ Deze wet was het eerste resultaat na meerdere wetgevende initiatieven om in te gaan op de prangende vraag naar een duidelijke rechtspositie van pleegzorgers.¹⁵

Deze wet voorziet in een statuut voor pleegzorgers en trad in werking op 1 september 2017.¹⁶ De bedoeling van de wet was om meer duidelijkheid te scheppen over de driehoeksrelatie bij pleegzorg die bestaat tussen het kind, de ouders en de pleegzorgers.¹⁷

Verder verleent de wet de pleegzorgers het recht om alle dagelijkse beslissingen te nemen. De ouders aan de andere kant behouden de bevoegdheid om de belangrijke beslissingen te nemen omtrent de gezondheid, de opvoeding, de opleiding, de ontspanning en de godsdienstige of levensbeschouwelijke keuzes van het kind (art. 387quinquies BW).

Hierop bestaan drie uitzonderingen. Ten eerste komt deze bevoegdheid toe aan de pleegzorgers indien er sprake is van dringende noodzakelijkheid (art. 387quinquies, laatste lid BW). Ten tweede kunnen de ouders en de pleegzorgers met tussenkomst van de pleegzorgdiensten overeenkomen om de bevoegdheid om deze belangrijke beslissingen ook buiten het geval van dringende noodzakelijkheid te delegeren aan de pleegzorgers (art. 387septies BW). Ten slotte voorziet de wet in de mogelijkheid dat de rechter, indien dergelijke overeenkomst niet gesloten kan worden, de belangrijke beslissingen aan de pleegzorgers kan delegeren (art. 387octies BW). Het Grondwettelijk Hof vernietigde echter deze mogelijkheid tot rechterlijke delegatie.¹⁸

19. De openstaande vraag is hoe het nu eigenlijk zit met de procespositie van de pleegkinderen zelf. Wat is hun positie en zijn ze hier überhaupt tevreden mee? Is er sprake van een lacune in de wetgeving of dringen veranderingen zich op? Er is nu wel bepaald dat de belangen van het pleegkind

¹² B. VERSCHUERE en K. HERMANS, *Welzijn in Vlaanderen: beleid, bestuurlijke organisatie en uitdagingen*, Brugge, Die Keure, 2020, 55.

¹³ Decreet Rechtspositie Minderjarigen.

¹⁴ G. DECOCK, P. SENAËVE, G. VERSCHULDEN en T. WIJNANT, *Wetgeving en rechtspraak familie(proces)recht 2017*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 53.

¹⁵ Wet tot wijziging van de wetgeving tot invoering van een statuut voor pleegzorgers, *BS* 5 april 2017; M. BERGHMANS, "Pathos en logos in het recht", *TJK* 2019, nr. 4, 454-465.

¹⁶ Wet tot wijziging van de wetgeving tot invoering van een statuut voor pleegzorgers, *BS* 5 april 2017.

¹⁷ G. LOOSVELDT en E. ADRIAENS, "De bevoegdheid voor het nemen van belangrijke beslissingen m.b.t. het kind: geen rechterlijke delegatie meer aan pleegzorgers", *T.Fam.* 2019, nr. 5, 129-137; T. VERCRUYSSSE, "Burgerrechtelijk statuut voor pleegzorgers – Commentaar bij de wet van 19 maart 2017", *T.Fam.* 2018, nr. 1, 6-14.

¹⁸ GwH 28 februari 2019, nr. 36/2019.

centraal staan, maar is dat effectief zo? Ervaren de pleegkinderen dat ook zo of waar liggen hier de problemen? Wordt er wel naar hen geluisterd? Wat zijn hun noden en behoeften? Op al deze vragen wordt doorheen deze thesis een antwoord geboden.

Een interessant boek genaamd "*Het gezin is dood, leve het gezin: van verdeelde naar gedeelde opvoedingsverantwoordelijkheid*" schetst duidelijk deze problematiek. Hierin komt onder meer aan bod dat kinderen wijzen op een gebrek aan voldoende informatie aangaande verschillende aspecten van hun plaatsingstraject.¹⁹ Dit lijkt een probleem dat raakt aan de procespositie van het pleegkind en verdient dus zeker verder onderzoek. Bovendien staat dit haaks op het recht van kinderen op informatie en duidelijke communicatie dat staat in het decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale rechtshulp (art. 11 Decreet Rechtspositie Minderjarigen).

20. Pleegkinderen hebben echter niet enkel recht op informatie en duidelijke communicatie. Ze hebben ook het recht om gehoord te worden en het recht om hun eigen mening te geven. Er is onderzocht hoe deze rechten van minderjarigen in Vlaanderen hun uiting krijgen en of dit voldoet aan wat er op internationaal en Europees niveau verwacht wordt.²⁰

¹⁹ M. VANDENBROECK, *Het gezin is dood - Leve het gezin: van verdeelde naar gedeelde opvoedingsverantwoordelijkheid*, Oud-Turnhout, Gompel&Svacina, 2019, 205.

²⁰ Art. 12 IVRK.

Probleemstelling en relevantie

21. Pleegkinderen komen tijdens de pleegzorgprocedures in contact met verschillende instanties zoals de intersectorale toegangspoort, sociale diensten, de gemandateerde voorzieningen en de familie- en jeugdrechtbank die allemaal beslissingen nemen die de pleegkinderen aanbelangen. De vraag is dan ook in welke mate pleegkinderen in Vlaanderen kunnen participeren in de pleegzorgprocedures. Er wordt gekeken of de pleegkinderen in Vlaanderen voldoende geïnformeerd worden over hun rechten om te kunnen participeren, hoe vaak ze betrokken worden tijdens de procedure, of er een leeftijdsgrens verbonden is aan het recht om te kunnen participeren, welke waarde er aan hun mening wordt gegeven en of de omstandigheden waarin ze de mogelijkheden krijgen om te participeren kindvriendelijk genoeg zijn.

22. Uit de jaarverslagen van Pleegzorg Vlaanderen blijkt dat heel wat kinderen ertegenop zien om naar de jeugdrechtbank te gaan. Ze geven aan dat het een goed gevoel geeft om zelf inspraak te krijgen vanaf het moment dat ze twaalf jaar zijn, maar hebben soms het gevoel dat ze moeten kiezen tussen de verschillende partijen. Verder zouden ze graag het gevoel hebben dat hun stem even belangrijk is als die van hun ouders. Ze willen op de hoogte gebracht worden van de mogelijkheid om een gesprek alleen te hebben met de jeugdrechter. Een suggestie van de kinderen is om er meer voor te zorgen dat de rechters en consulents, waarmee ze in aanraking komen doorheen de procedure, beter op de hoogte zijn van hun verhaal en de context goed kennen. Ze vragen om de mogelijkheid te bieden om een apart overleg te hebben met hun advocaat, ook als ze daar niet expliciet naar vragen.²¹

De pleegkinderen hebben het gevoel dat anderen beslissingen nemen over hun lot. Het brengt veel onzekerheid met zich mee dat ze zelf niet de richting van hun toekomst kunnen bepalen. De oorzaak van dit alles is een gebrek aan duidelijke informatie: de kinderen begrijpen niet wat er precies aan de hand is, de manier waarop jeugdzorg in elkaar zit, waarom anderen mogen beslissen in hun plaats, de complexe situatie met hun ouders, de conflicten tussen alle betrokken actoren, waarom de stem van hun ouders luider klinkt dan die van henzelf... Het gevolg hiervan kan zijn dat de kinderen verdrietig zijn of dat ze boos zijn op de situatie.²²

23. Participatie van pleegkinderen is echter van groot belang. Het brengt namelijk vele positieve effecten met zich mee. Het zorgt er niet alleen voor dat het zelfvertrouwen van de pleegkinderen stijgt, ook de eigenwaarde en bepaalde vaardigheden van de kinderen ondergaan een positieve evolutie. Ze zullen meer begrip kunnen tonen voor de situatie waarin ze zich bevinden en de rol die ze hierin spelen.²³ Toch is deze participatie van de pleegkinderen in Vlaanderen geen evidentie, er bevinden zich enkele knelpunten in het Vlaamse systeem die ervoor zorgen dat de jongeren niet

²¹ PLEEGZORG VLAANDEREN, "Jaarverslag 2015 – Deel 2: uitdagingen voor pleegzorg", 2015, 9; PLEEGZORG VLAANDEREN, "De Jeugdrechtbank van de Toekomst", 2019, 1-6.

²² M. VANDENBROECK, *Het gezin is dood - Leve het gezin: van verdeelde naar gedeelde opvoedingsverantwoordelijkheid*, Oud-Turnhout, Gompel&Svacina, 2019, 190.

²³ T. LIEFAARD en S.E. RAP, "Hoezo kindvriendelijk?", *FJR* 2018, (180) 182.

kunnen participeren in de pleegzorgprocedure waarin ze zich bevinden zoals het eigenlijk zou moeten en zoals ook verwacht wordt vanop Europees en internationaal niveau.

24. Het probleem van de participatie in de pleegzorgprocedures stelt zich echter niet enkel op het vlak van de pleegkinderen, maar ook de pleegzorgers worden hiermee geconfronteerd. Er worden namelijk beslissingen genomen over het verloop, de opstart, de beëindiging van pleegzorg door zowel ouders, door de jeugdrechters, door toegangspoorten... De vraag rijst dan ook wat de positie van de pleegzorgers bij de intersectorale toegangspoort, bij de gemandateerde voorzieningen, bij de jeugdrechtbank en bij de andere instanties is. Belangrijk is om na te gaan of de pleegzorgers procespartij zijn, of ze gehoord worden, of ze initiatieven kunnen nemen om een zaak op te starten en of ze naar de rechtbank kunnen stappen.

De jaarverslagen van Pleegzorg Vlaanderen tonen duidelijk de verwachtingen van de pleegzorgers wat hun positie betreft. Pleegzorgers willen beroep kunnen doen op juridische ondersteuning. Verder willen ze graag meer contact met de advocaat van het pleegkind. Meer specifiek hebben ze de wens om geïnformeerd te worden wie de advocaat van het pleegkind is en dat ze zelf contact mogen opnemen met deze advocaat. Ook willen ze informatie over de acties die ze zelf kunnen nemen in het geval ze niet tevreden zijn met het handelen van deze advocaat. De pleegzorgers zijn degene die elke dag de zorgen voor het pleegkind dragen, daarom betreuren ze het dat advocaten bijna nooit het initiatief nemen om hun te horen voor een zitting op de jeugdrechtbank. Een volgend aandachtspunt is het feit dat de pleegzorgers meer duidelijke informatie wensen rond het dossier van het pleegkind op de jeugdrechtbank.²⁴

25. Er is dus sprake van een probleem met betrekking tot de participatie van zowel de pleegzorgers als de pleegkinderen.

26. In deze masterscriptie is gekozen om het juridisch probleem rond de procespositie van de pleegkinderen uit te werken. De pleegkinderen zijn degenen die vanaf het begin betrokken zijn in de procedure en bevinden zich als minderjarigen vaak in een kwetsbare positie. Het is dan ook relevant om dit probleem op te lossen. Het zou ervoor kunnen zorgen dat pleegzorg in de toekomst aangenamer wordt voor de pleegkinderen. Hierdoor zou de belevenis van de kinderen een positieve evolutie kunnen ondergaan. Een van de vier grondbeginselen van het IVRK is het participatierecht. Dit toont aan dat dit ook vanop het internationaal niveau als belangrijk aspect wordt ervaren. In *General Comment* nr. 12 verduidelijkt het VN-Comité voor de Rechten van het Kind dat sinds de aanneming van het verdrag in 1989 er zowel op lokaal, regionaal, nationaal en wereldwijd grote vooruitgangen zijn geboekt in de ontwikkeling van wetgeving en beleid om het recht op participatie te bevorderen. Het is dus zeer relevant om te kijken wat momenteel in Vlaanderen bestaat en of dit voldoet aan de normen die op hoger niveau worden vooropgesteld.²⁵

²⁴ PLEEGZORG VLAANDEREN, "Jaarverslag 2015 – Deel 2: uitdagingen voor pleegzorg", 2015, 12; PLEEGZORG VLAANDEREN, "Verslag dialoogdag pleegjongeren – 3 november 2017", 2017, 2.

²⁵ § 3, *General Comment* no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009).

Onderzoeksvragen

Hoofdonderzoeksvraag

27. De hoofdonderzoeksvraag van deze thesis luidt:

Hoe kan de procespositie van het pleegkind in Vlaanderen versterkt worden zodat het voldoet aan de vereisten die artikel 12 IVRK vooropstelt?

Subonderzoeksvragen

28. Deze hoofdonderzoeksvraag is verder opgedeeld in volgende subonderzoeksvragen:

- A. *Wat is pleegzorg?*
- B. *Wat is participatie?*
- C. *Wat zijn de procedures die zich kunnen voordoen?*
- D. *Welke vereisten stelt artikel 12 IVRK voorop wat de participatie van het (pleeg)kind betreft?*
 - D.1: *Wat is de inhoud van dit artikel?*
 - D.2: *In welke mate is dit artikel afdwingbaar in België?*
 - D.3: *Hoe ziet het toetsingskader van artikel 12 IVRK eruit?*
 - D.3.1: *Op basis van welke bronnen is het toetsingskader tot stand gekomen?*
 - D.3.2: *Wat zijn de geldende indicatoren en wegingsfactoren?*
- E. *In welke mate voldoet het Vlaamse systeem aan het gecreëerde toetsingskader?*
 - E.1: *Wat is de procespositie van het pleegkind in Vlaanderen?*
 - E.2: *Wat blijken de knelpunten van het Vlaamse systeem na de toetsing?*
- F. *Hoe kunnen de blootgestelde knelpunten in het Vlaamse systeem weggewerkt worden?*
 - F.1: *Welke aanbevelingen kunnen er geformuleerd worden voor het Vlaamse systeem?*
 - F.2: *In welke mate kan het Vlaamse systeem inspiratie zoeken in het Nederlandse recht?*

Onderzoeksmethode

29. Hoe kan de procespositie van het pleegkind in Vlaanderen versterkt worden zodat het voldoet aan de vereisten die artikel 12 IVRK vooropstelt?

In het algemeen is in deze thesis met verschillende soorten bronnen rekening gehouden. Zowel handboeken, tijdschriftartikelen, parlementaire voorbereidingen, wetgeving en rechtspraak zijn onder de loep genomen. Verder wordt de problematiek rond de participatie van de pleegkinderen in Vlaanderen duidelijk door rekening te houden met actuele bronnen die deze problematiek schetsen. Min Berghmans, Patrick Senaeve, Johan Put en Bart De Smet zijn voorbeelden van gezaghebbende auteurs op het vlak van jeugdhulp. Hun werken zijn dan ook voorbeelden van bronnen die aan de basis liggen van deze scriptie. Andere belangrijke bronnen situeren zich ook op hoger internationaal en Europees niveau, zoals bijvoorbeeld belangrijke documenten verleend door de Europese Unie, de Raad van Europa, het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten... Al deze bronnen zijn geraadpleegd in de periode van september 2020 tot en met mei 2021.

30. Wat is pleegzorg?

Bij het beantwoorden van deze vraag wordt een nauwkeurig overzicht gegeven van de bestaande situatie rond pleegzorg. Het is nuttig eerst de bestaande begrippen te verduidelijken, om daarna de verschillende vormen van pleegzorg die zich kunnen voordoen uit te leggen. Zodoende kan een algemeen beeld geschetst worden vooraleer er dieper wordt ingegaan op de essentie, de procespositie van de pleegkinderen.

31. Wat is participatie?

Aangezien de participatie van het pleegkind in de pleegzorgprocedures centraal staat in deze thesis is het van belang dit concept eerst nader te bekijken. Rechtsleer, zoals de uitkomsten van enkele behoefteanalyses, speelt hierbij een belangrijke rol. Er wordt duidelijkheid geschept over wat participatie inhoudt, op welke niveaus dit zich kan voordoen en uit welke elementen het allemaal bestaat.

32. Wat zijn de procedures die zich kunnen voordoen?

Er wordt een overzicht gegeven van de verschillende mogelijkheden binnen de integrale jeugdhulp. Door de procedures te analyseren, kan een beter beeld gevormd worden van de positie die de pleegkinderen hierin hebben. Vooral het decreet betreffende de integrale jeugdhulp speelt hierbij een belangrijke rol.

33. Welke vereisten stelt artikel 12 IVRK voorop wat de participatie van het (pleeg)kind betreft?

Artikel 12 IVRK vormt de grondslag van het toetsingskader dat is gecreëerd om te kijken wat er vanop hoger internationaal en Europees niveau verwacht wordt waarin een land voorziet op het vlak van participatie van kinderen in alle aangelegenheden die hen betreffen. Aangezien dit artikel het uitgangspunt vormt van het toetsingskader is het belangrijk de inhoud van dit artikel eerst nader te beschouwen. De *General Comment* nr.12 van het VN-Comité voor de Rechten van het Kind geeft een nadere uitleg aan dit artikel en is dan ook hoofdzakelijk gebruikt om de inhoud van het artikel te

bepalen. Vervolgens is er gekeken in welke mate het IVRK afdwingbaar is in België aangezien de directe werking van dit verdrag sinds de ratificatie en de goedkeuring van het verdrag ter discussie staat. Nadat hierover enige duidelijkheid is geschept, is er gekeken hoe het toetsingskader van artikel 12 IVRK eruit ziet. Voor de invulling van de indicatoren en de wegingsfactoren zijn meerdere interessante bronnen bestudeerd, waaronder de *General Comment*, landenrapporten, *concluding observations*, richtsnoeren van de Europese Unie ter bevordering en bescherming van de rechten van het kind, richtsnoeren van het Comité van Ministers van de Raad van Europa voor een kindvriendelijke justitie...

34. *In welke mate voldoet het Vlaamse systeem aan het gecreëerde toetsingskader?*

Om te bepalen in welke mate het Vlaamse recht de toets aan het gecreëerde toetsingskader doorstaat is er eerst gekeken wat de procespositie van de pleegkinderen in Vlaanderen nu precies is. Er is onder andere bepaald in welke mate ze nu eigenlijk gehoord worden, er met hun mening rekening wordt gehouden en hoe vaak ze betrokken worden in de procedures. Dit heeft tot doel om de procespositie van de pleegkinderen in pleegzorgprocedures op een systematische wijze uiteen te zetten. Het Decreet Rechtspositie Minderjarigen speelt hierbij een belangrijke rol. Ook verslagen van Pleegzorg Vlaanderen en belevingsonderzoeken in het kader van Jongerenwelzijn geven nuttige informatie over hoe het er in de praktijk aan toegaat. Door de relevante wets- en decreetartikelen te onderwerpen aan het toetsingskader zijn de bestaande knelpunten in het Vlaamse systeem blootgelegd.

35. *Hoe kunnen de blootgestelde knelpunten in het Vlaamse systeem weggewerkt worden?*

Eens het duidelijk is wat de knelpunten van het Vlaamse systeem zijn, zijn er aanbevelingen geformuleerd om deze te kunnen wegwerken. Hiervoor is er zowel gekeken naar aanbevelingen die de pleegkinderen zelf al deden tijdens pleegzorgdagen georganiseerd door Pleegzorg Vlaanderen als naar aanbevelingen van enkele belangrijke instituties zoals het VN-Kinderrechtencomité, het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten, het Comité van Ministers van de Raad van Europa, het Kinderrechtencommissariaat... Daardoor kan bepaald worden wat het gewenste recht is. Op deze manier kunnen verbeteringen worden voorgesteld om te komen tot een meer gerechtvaardigde functionering van het recht. Vervolgens is gekeken of er inspiratie gehaald kan worden uit het Nederlandse recht.

Nederland

36. Er vindt een vergelijking met Nederland plaats met de bedoeling om het eigen recht te kunnen verbeteren. Bij elk knelpunt waar het Vlaamse systeem mee geconfronteerd wordt, is namelijk gekeken of Nederland hier ook mee te maken krijgt en hoe zij ermee omgaan. De rechtsvergelijking tussen België en Nederland is een externe vergelijking. Rechtsvergelijking wordt hier gebruikt om te helpen bij de zoektocht naar oplossingen voor het Vlaamse systeem. De vergelijking in deze thesis is een microvergelijking. Het concentreert zich namelijk op een specifieke rechtsfiguur en de problemen en oplossingen in de verschillende rechtsstelsels. Er is gekozen om met het Nederlandse recht te vergelijken aangezien er in Nederland regelmatig gepleit wordt om de positie van de pleegkinderen verregaand te versterken. Zo stelde de Gezinsraad bijvoorbeeld voor om pleegkinderen beroepsmogelijkheden toe te kennen indien de rechter een beslissing nam die niet overeenstemde met wat het pleegkind tijdens een gesprek met de rechter had aangebracht. Ook de commissie Wiardi deed al voorstellen om de mogelijkheden waarover pleegkinderen beschikken om op te komen voor hun rechten, te versterken.²⁶ Het verdient dus zeker de aanbeveling om te kijken hoe Nederland omgaat met de participatierechten van pleegkinderen en of Vlaanderen hier al dan niet een voorbeeld aan kan nemen.

37. Ook in Nederland is pleegzorg een actueel en centraal thema. De relevante wetgeving rond pleegzorg is in Nederland in Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek en in de Jeugdwet geregeld.²⁷ In geval van uithuisplaatsing, gaat de voorkeur steeds uit naar de plaatsing van het kind in een gezinshuis of bij een pleegouder.²⁸ Pleegzorg wordt in Nederland gezien als:

*"Een vorm van zorg waarin pleegouders het pleegkind verblijft, verzorging en vervanging van de oorspronkelijke opvoedingssituatie bieden, in combinatie met professionele begeleiding van het pleegkind, de pleegouders en de ouders door een hulpverleningsinstelling. Pleegzorg is een unieke vorm van hulpverlening aan kinderen, omdat die het mogelijk maakt dat kinderen die niet thuis kunnen wonen toch in een gezinssituatie opgroeien."*²⁹

38. De vormen van pleegzorg die zich in Nederland kunnen voordoen kunnen op vier verschillende manieren van elkaar onderscheiden worden. Ten eerste wordt een onderscheid gemaakt tussen de hulpverleningsvariant en de opvoedingsvariant. De hulpverleningsvariant doet zich voor wanneer het de bedoeling is dat pleegzorg slechts tijdelijk is. Van de opvoedingsvariant is daarentegen sprake wanneer pleegzorg een oplossing op lange termijn is. Het kind zal dan opgroeien bij zijn pleegouders. Ten tweede kan er sprake zijn van kortdurende pleegzorg en van langdurige pleegzorg. Kortdurende pleegzorg duurt maximaal een jaar. Indien de pleegzorg langer duurt, doet langdurige pleegzorg zich voor. Ten derde wordt een onderscheid gemaakt tussen netwerkpleegzorg en bestandspleegzorg. Bij netwerkpleegzorg wordt het kind opgevangen door personen die het kind

²⁶ J. WIARDA en COMMISSIE VOOR DE HERZIENING VAN HET KINDERBESCHERMINGSRECHT, *Jeugdbeschermingsrecht*, Den Haag, Staatsuitgeverij, 1971, 95.

²⁷ Burgerlijk Wetboek Boek 1 (NL), *Stb.* 11 december 1958; Jeugdwet (NL), *Stb.* 14 maart 2014.

²⁸ Art. 3.2.6 Jeugdwet (NL).

²⁹ NVO, BPSW en NIP, *Richtlijn Pleegzorg voor jeugdhulp en jeugdbescherming*, https://richtlijnen.jeugdhulp.nl/wp-content/uploads/2015/08/Richtlijn-Pleegzorg_Onderbouwing_Beveiligd.pdf.

al eerder kent, bij bestandspleegzorg kenden het pleeggezin en het pleegkind elkaar niet voor de plaatsing. Het laatste onderscheid is dat tussen voltijdpleegzorg en deeltijdpleegzorg. Bij voltijdpleegzorg verblijft het kind iedere dag in het pleeggezin, bij deeltijdpleegzorg slechts een aantal dagen per week.³⁰ Bij de bespreking van het Vlaamse systeem wordt duidelijk dat deze vormen sterk lijken op deze in Vlaanderen (*infra* vanaf randnummer 41).

39. In Nederland leeft het idee dat kinderen het gevoel kunnen krijgen dat ze medeverantwoordelijk zijn en zelf een invloed kunnen uitoefenen op hun omgeving wanneer ze de mogelijkheid krijgen om te participeren. Wanneer pleegkinderen kunnen meepraten en meebeslissen zorgt dit voor zowel een verbeterde ontwikkeling van het kind als voor een verbeterde kwaliteit van de jeugdhulp. Luisteren naar het pleegkind draagt bij aan het verbeteren van pleegzorg. Het belang van de participatie van pleegkinderen wordt in Nederland dus duidelijk niet onderschat.³¹ In deze scriptie wordt Nederland dan ook gebruikt om aanbevelingen te formuleren voor het Vlaamse systeem op plaatsen waar Vlaanderen tekortschiet. Er wordt gekeken hoe Nederland met de knelpunten omgaat en in hoeverre Vlaanderen iets kan leren van dit buurland.

³⁰ X, *Vormen van pleegzorg*, <https://www.pleegzorg.nl/bibliotheek/1-wat-is-pleegzorg/34-vormen-van-pleegzorg> (consultatie 4 mei 2021).

³¹ X, *Pleegjongerenparticipatie*, <https://www.denvp.nl/k/n485/news/view/20180/4878/pleegkinderen-en-jonger-en-praten-mee-over-gevolgen-coronacrisis.html> (consultatie 4 mei 2021).

Deel 1: Begrippenkader

Hoofdstuk 1: Pleegzorg

Afdeling 1: Situering

40. Het Decreet Pleegzorg stelt dat pleegzorg de zorg is waarbij een pleegzorger een of meerdere pleegkinderen of pleeggasten opvangt. De pleegzorger doet dit vrijwillig. Hij wordt hierbij begeleid door een dienst voor pleegzorg en ontvangt een kostenvergoeding (art. 2, 11° Decreet Pleegzorg).³²

Uit voorafgaande beschrijving wordt duidelijk dat pleegzorg openstaat voor twee groepen, namelijk voor pleegkinderen en voor pleeggasten. Een pleegkind is een persoon voor wie pleegzorg georganiseerd wordt. Deze eerste groep zijn minderjarigen en jongvolwassenen tot 25 jaar in voortgezette jeugdhulp.³³ Zij komen in pleegzorg terecht doordat ze zich in problematische leefsituaties bevinden, gedrags- of emotionele problemen hebben of doordat ze een handicap of een psychiatrisch probleem hebben (art. 2, 10° Decreet Pleegzorg).³⁴ De tweede groep zijn de pleeggasten. Dit zijn volwassen personen met een handicap of een psychisch probleem (art. 2, 8° Decreet Pleegzorg).³⁵

41. Het is mogelijk dat een pleeggezin een pleegkind of een pleegvast uit het eigen familiale of sociale netwerk opvangt, in dit geval is er sprake van een netwerkpleeggezin (art. 2, 4° Decreet Pleegzorg).³⁶ Is het zo dat een pleeggezin een pleegkind of pleegvast opvangt die voordien geen deel uitmaakte van het eigen familiale of sociale netwerk, dan wordt het pleeggezin gezien als een bestandspleeggezin (art. 2, 2° Decreet Pleegzorg).³⁷

42. Een pleegzorger ten slotte is een meerderjarige persoon die een of meerdere kinderen en/of gasten opvangt (art. 2, 12° Decreet Pleegzorg). Er is sinds het Decreet Pleegzorg sprake van "pleegzorger" in plaats van "pleegouder". Een van de redenen hiervoor was het feit dat het doel van pleegzorg er niet in bestaat de ouders te vervangen, maar wel een tijdelijke oplossing te zoeken in het belang van het kind. Een tweede reden waarom er geen sprake meer is van een pleegouder is omdat het bij pleeggasten vaak gaat om een familielid die de zorg opneemt, in dat geval is er minder sprake van een echte ouderrol. Het is wel zo dat in de spreektaal het woord pleegouder meer gebruikt wordt.³⁸

³² F. SWENNEN, *Het personen-en familierecht (zevende, herziene uitgave)*, Mortsel, Intersentia, 2021, 549.

³³ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 86.

³⁴ M. BERGHMANS, A. VAN LOOVEREN en K. CREMIE, *Het pleegouderboek: 202 vragen over pleegzorg*, Brussel, Politeia, 2017, 35.

³⁵ M. BERGHMANS, A. VAN LOOVEREN en K. CREMIE, *Het pleegouderboek: 202 vragen over pleegzorg*, Brussel, Politeia, 2017, 24.

³⁶ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 440.

³⁷ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 440.

³⁸ Amendement (K. VAN VAERENBERGH) op het wetsvoorstel tot wijziging van de wetgeving voor wat betreft de rechten en de plichten van pleegouders, *Parl.St.* Kamer 2015-16, nr. 54-697/2, 6.

43. Pleegzorg is steeds de eerste te overwegen zorgvorm indien uithuisplaatsing van minderjarigen zich voordoet. Indien het niet mogelijk is dat een kind bij zijn ouders verblijft, gaat de voorkeur dus steeds uit naar het plaatsen van een kind in een pleeggezin. Dit geldt als basisprincipe voor alle jeugdhulp en staat ook bepaald in het IVRK (art. 20 IVRK). Concreet zal dit ervoor zorgen dat de jeugdrechter zelfs een verantwoordingsplicht heeft indien hij beslist niet te kiezen voor pleegzorg (*infra* randnummer 79).³⁹

44. In deze thesis is onderzoek gedaan naar de participatie van de pleegkinderen in de pleegzorgprocedures. Er is geen onderzoek gedaan naar de participatie van volwassenen met een handicap of een psychisch probleem in de pleegzorgprocedures. De pleeggasten zijn met andere woorden buiten de beschouwing van dit onderzoek gelaten.

Afdeling 2: Vormen

45. Zoals eerder aangehaald bestaan er vier vormen van pleegzorg (*supra* randnummer 14).⁴⁰

46. De eerste vorm is de ondersteunende pleegzorg (art. 2, 5° Decreet Pleegzorg).⁴¹

Bij ondersteunende pleegzorg zal een pleeggezin zorg dragen voor zijn pleegkind of pleeggast zolang dat het nodig is. Dit kan per situatie heel erg verschillen en kan een paar dagen, een paar weken of een paar maanden zijn. Het is ook mogelijk dat het pleegkind af en toe tijdens weekends en vakanties naar de pleegzorgers toegaat. Ondersteunende pleegzorg kan zich dus uiten in een korte aaneengesloten periode of in een afwisselend verblijf voor meerdere kortere periodes. Het is al vanaf de start van de pleegzorg duidelijk dat de opvang slechts beperkt zal zijn. De ouders van de kinderen hebben hierdoor de mogelijkheid om even een adempauze te nemen.⁴²

47. De tweede vorm is de perspectiefzoekende pleegzorg. Hierbij zal het pleegkind of de pleeggast gedurende maximaal een jaar verblijven in een pleeggezin waardoor er de mogelijkheid is om tijdens deze tijd een duidelijk perspectief te zoeken voor het pleegkind of de pleeggast. Dit jaar kan eenmaal verlengd worden met een periode van zes maanden (art. 2, 7° Decreet Pleegzorg).⁴³

Perspectiefzoekende pleegzorg zal in de meeste gevallen enkele maanden duren. Een pleeggezin zal gedurende deze tijd voor het pleegkind zorgen wanneer de ouders zelf de zorg even niet meer kunnen

³⁹ B. VERSCHUERE en K. HERMANS, *Welzijn in Vlaanderen: beleid, bestuurlijke organisatie en uitdagingen*, Brugge, Die Keure, 2020, 60.

⁴⁰ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 439-440; G. DECOCK, P. SENAËVE, G. VERSCHULDEN en T. WIJNANT, *Wetgeving en rechtspraak familie(proces)recht 2017*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 56; E. JANSSENS, G. DECOCK, A. DE PUYDT, C. D'HOOGHE, E. VAN DER MUSSELE en V. VANDUFFEL, *Handboek voor de advocaat-stagiair 2019-2020: Jeugdrecht*, Mechelen, Kluwer, 2019, 28.

⁴¹ G. DECOCK, P. SENAËVE, G. VERSCHULDEN en T. WIJNANT, *Wetgeving en rechtspraak familie(proces)recht 2017*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 56.

⁴² M. BERGHMANS, "Het onderscheid tussen ondersteunende en perspectiefbiedende pleegzorg", *TJK* 2019, nr. 4, 468-475; X, *Verschillende vormen*, www.pleegzorgvlaanderen.be/over-pleegzorg/wat-is-pleegzorg/verschillende-vormen (consultatie 5 januari 2021).

⁴³ G. DECOCK, P. SENAËVE, G. VERSCHULDEN en T. WIJNANT, *Wetgeving en rechtspraak familie(proces)recht 2017*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 56.

dragen. Tijdens het verblijf zullen hulpverleners samen met de ouders hun problemen aanpakken zodat de kinderen terug naar huis kunnen keren.⁴⁴

48. De derde vorm is de perspectiefbiedende pleegzorg. Dit is pleegzorg met een continu en langdurig karakter (art. 2, 6° Decreet Pleegzorg).⁴⁵

Vanaf het moment dat het pleegkind langer dan een jaar verblijft bij het pleeggezin, is er sprake van langdurige pleegzorg. Dit wordt ook wel perspectiefbiedende pleegzorg genoemd. Het is mogelijk dat een pleegkind meerdere jaren bij het pleeggezin blijft, tot het moment dat het pleegkind op eigen benen kan staan. Indien een handicap of een psychiatrische problematiek voorhanden is, kunnen de jongvolwassenen ook nadat ze de leeftijd van 18 jaar hebben bereikt bij het pleeggezin blijven wonen.⁴⁶

49. De vierde en laatste vorm is de behandelingspleegzorg (art. 2, 1° Decreet Pleegzorg).⁴⁷

Bovenop kortdurende of langdurige pleegzorg kan behandelingspleegzorg zich voordoen. Dit is het geval indien het pleegkind kampt met specifieke psychiatrische of emotionele problemen of indien er sprake is van gedragsproblemen. Bij behandelingspleegzorg zal aanvullend op de gewone pleegzorgbegeleiding een behandeling plaatsvinden van het pleegkind.⁴⁸

50. Het onderzoek in deze thesis neemt de eerste drie vormen van pleegzorg in overweging. Er is geen focus gelegd op de behandeling die kan plaatsvinden aanvullend op de gewone pleegzorgbegeleiding zoals bij de behandelingspleegzorg het geval is.

⁴⁴ M. BERGHMANS, "Het onderscheid tussen ondersteunende en perspectiefbiedende pleegzorg", *TJK* 2019, nr. 4, 468-475; X, *Verschillende vormen*, www.pleegzorgvlaanderen.be/over-pleegzorg/wat-is-pleegzorg/verschillende-vormen (consultatie 5 januari 2021).

⁴⁵ G. DECOCK, P. SENA EVE, G. VERSCHELDEN en T. WIJNANT, *Wetgeving en rechtspraak familie(proces)recht 2017*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 56.

⁴⁶ X, *Verschillende vormen*, www.pleegzorgvlaanderen.be/over-pleegzorg/wat-is-pleegzorg/verschillende-vormen (consultatie 5 januari 2021).

⁴⁷ G. DECOCK, P. SENA EVE, G. VERSCHELDEN en T. WIJNANT, *Wetgeving en rechtspraak familie(proces)recht 2017*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 56.

⁴⁸ X, *Verschillende vormen*, www.pleegzorgvlaanderen.be/over-pleegzorg/wat-is-pleegzorg/verschillende-vormen (consultatie 5 januari 2021).

Hoofdstuk 2: Participatie

Afdeling 1: Situering

51. Zoals eerder vermeld onderstreept het Decreet Integrale Jeugdhulp het belang van het participatief werken met kinderen in de jeugdhulpverlening (*supra* randnummer 16).

52. Participatie heeft namelijk vele voordelen. Het zorgt niet alleen voor een bevordering van het zelfvertrouwen van het kind en voor een positieve psychologische ontwikkeling, verder heeft het ook tot gevolg dat hulpverleners meer begrip krijgen voor de situatie van het kind. Indien kinderen niet de kans krijgen om te kunnen participeren in de procedure, kan dit een negatieve impact hebben op het emotioneel welzijn van het kind.⁴⁹ Door pleegkinderen de kans te geven mee te participeren in de procedures die hen aangaan vergroot hun greep op de werkelijkheid. Ze krijgen het gevoel zelf betekenis te kunnen geven aan de realiteit. De kinderen kunnen meer zelfvertrouwen en eigenwaarde verkrijgen. Verder geeft het ook een blijk van waardering en respect naar het kind toe door met hun inzichten rekening te houden.⁵⁰

53. Het Vlaams Kinderrechtencommissariaat heeft een beleidsplan uitgewerkt voor de komende jaren.⁵¹ Er wordt veel aandacht geschonken aan bepaalde thema's die van groot belang zijn voor kinderen en een grote impact hebben op hun leven. De participatie van kinderen is een van deze thema's. Participatie is namelijk de sleutel voor het centraal plaatsen van verbinding, vertrouwen en nabijheid. Het Kinderrechtencommissariaat probeert hier zo veel als mogelijk op in te zetten door met de kinderen te praten over onder andere hun rechten, over het feit of ze gehoord worden en over wat er goed en wat er slecht loopt. Participatie wordt dan ook gezien als een van de strategische en operationele doelstellingen.⁵²

54. Het realiseren van deze participatie is echter niet zo eenvoudig als het lijkt te zijn. Hiervoor zijn er verschillende redenen. Studies tonen namelijk aan dat minderjarigen zich niet steeds gehoord en begrepen voelen en dat professionals twijfelen aan de capaciteiten van minderjarigen. Hulpverleners kunnen soms ook het gevoel hebben dat ze tekortschieten wat hun communicatie-

⁴⁹ Y. GONNISSEN, *Op naar een ondersteuningsaanbod participatief werken voor professionelen in de jeugdhulp: uitkomsten behoefteanalyse*, www.rechtspositie.be/sites/default/files/documents/eindrapport_participatie_jeugdhulp_ikv_actieplan.pdf.

⁵⁰ X, *Werkmap "Aan de slag met het DRM": fiche inspraak en participatie*, www.rechtspositie.be/sites/default/files/publications/werkmap-jeugdhulp-fiche-inspraak.pdf; T. LIEFAARD en S.E. RAP, "Hoezo kindvriendelijk?", *FJR* 2018, (180) 182.

⁵¹ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Beleidsplan kinderrechtencommissariaat 2020-2025*, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/beleidsplan_kinderrechtencommissariaat_2020_2025_maart_2020.pdf.

⁵² KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Beleidsplan kinderrechtencommissariaat 2020-2025*, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/beleidsplan_kinderrechtencommissariaat_2020_2025_maart_2020.pdf.

vaardigheden betreft. Kinderen komen doorheen hun traject verder in aanraking met meerdere hulpverleners, waardoor er weinig tijd is om een vertrouwensrelatie op te bouwen.⁵³

Afdeling 2: Drie niveaus

55. De participatie in de jeugdhulpverlening doet zich voor op drie niveaus, namelijk: micro-, meso- en macro-niveau.

Op micro-niveau betekent participatie participeren in het eigen hulpverleningstraject. Het is belangrijk dat de hulpverlener openstaat, luistert en samen met het kind aan de slag gaat.

Op meso-niveau is er sprake van participatie in het beleid van de voorziening, dienst of netwerk. De organisaties en diensten die jeugdhulp aanreiken hebben de verplichting mogelijkheden te scheppen zodat het kind kan meedenken, meedoen en meebeslissen.

Op macro-niveau participeren ten slotte betekent participatie in het beleid van de overheid. Dit laatste niveau wil zeggen dat de jongeren ook de kans moeten krijgen om mee te denken over de organisatie van de jeugdhulp.

56. Aangezien deze masterthesis de participatie van pleegkinderen in pleegzorgprocedures vooropstelt, wordt de nadruk gelegd op de participatie in het eigen hulpverleningstraject.⁵⁴

Afdeling 3: Elementen

57. Het pleegkind krijgt door te participeren de mogelijkheid om zijn mening te uiten waardoor hij een stem en een gezicht krijgt. Participatie wil zeggen dat het kind mag mee weten, mee denken, mee praten, mee beslissen, mee doen en mee evalueren. Mee weten is de basis van het participatierecht. Het kind kan namelijk niet participeren indien het niet van voldoende informatie wordt voorzien. Zo is het onder meer van belang om het kind op de hoogte te brengen over de duur van de hulpverlening, de gevolgen, hoe zijn pleeggezin eruit ziet, het verschil tussen ambulante begeleiding en plaatsing... Mee denken wil zeggen dat de gegeven informatie door het kind wordt afgewogen. Door samen met het kind te denken kan een vollediger beeld ontstaan. Voordat beslissingen over het kind genomen worden, is het nodig eerst met het kind te praten. Mee praten formuleert dus de behoefte om het kind de ruimte te geven om zelf een mening te formuleren en hen daarbij te ondersteunen. Na de mening van het kind gehoord te hebben, stopt de participatie echter niet. Het is van groot belang om iets te doen met de mening van het kind zodat het zelf ook kan mee beslissen. Nadat de beslissing genomen is, moet het kind de mogelijkheid krijgen om mee te doen. Dit wil zeggen dat het kind zo veel mogelijk betrokken wordt in de uitvoering van de beslissing. De laatste stap is het mee evalueren. Vanaf het moment dat de beslissing is uitgevoerd moet het kind de mogelijkheid krijgen om mee te evalueren. Hiervoor kan een evaluatiemoment

⁵³ Y. GONNISSEN, *Op naar een ondersteuningsaanbod participatief werken voor professionelen in de jeugdhulp: uitkomsten behoefteanalyse*, www.rechtspositie.be/sites/default/files/documents/eindrapport_participatie_jeugdhulp_ikv_actieplan.pdf.

⁵⁴ X, *Participatie*, www.jeugdhulp.be/themas/participatie (consultatie 19 december 2020).

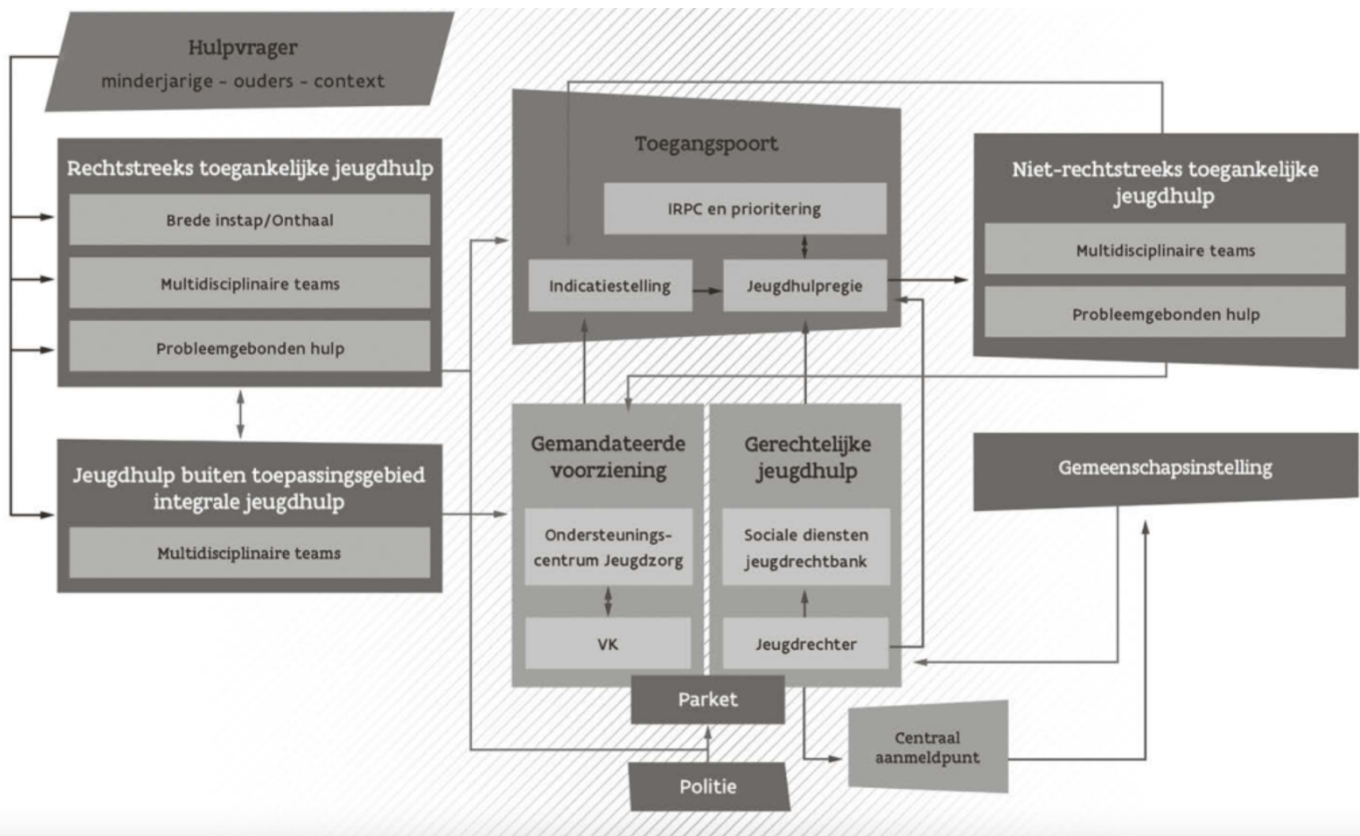
ingelast worden om na te gaan hoe alles is verlopen, of het kind tevreden is met het resultaat of dat er in de toekomst aanpassingen nodig zijn.⁵⁵

⁵⁵ S. RAP, D. VERKROOST, M. BRUNING, E. VAN DEN BROEK, T. HANNEMA en A. DE VRIES, *Kansen en momenten voor participatie in het jeugdhulptraject in de praktijk: tweede deel van een onderzoek naar de participatie van kinderen in de jeugdhulpverlening*, <https://scholarlypublications.universiteit leiden.nl/access/item%3A3076949/view>; X, *Werkmap "Aan de slag met het DRM": fiche inspraak en participatie*, www.rechtspositie.be/sites/default/files/publications/werkmap-jeugdhulp-fiche-inspraak.pdf; NEVERMIND&CACHET, *Visietekst cliëntparticipatie*, <https://cachetvzw.be/uploads/file/files/Visietekst-participatie.pdf>.

Deel 2: Procedures

58. Er bestaan verschillende soorten jeugdhulpverlening.⁵⁶ Aan de ene kant is er sprake van vrijwillige jeugdhulpverlening. Hieronder valt de rechtstreekse en niet-rechtstreekse toegankelijke jeugdhulpverlening die berust op een vrijwillige medewerking van de betrokken partijen (art. 2, 56° Decreet Integrale Jeugdhulp). De jeugdhulp wordt bij voorrang op vrijwillige basis georganiseerd.⁵⁷ Aan de andere kant bestaat de gerechtelijke jeugdhulpverlening. Dit is de jeugdhulpverlening die wordt opgelegd bij rechterlijke beslissing (art. 2, 19° Decreet Integrale Jeugdhulp).

59. De organisatie van de jeugdhulp in Vlaanderen wordt duidelijk geschetst in onderstaande figuur.⁵⁸ De hoofdstukken die hierop volgen gaan verder in op de verschillende soorten jeugdhulpverlening.

⁵⁶ B. VERSCHUERE en K. HERMANS, *Welzijn in Vlaanderen: beleid, bestuurlijke organisatie en uitdagingen*, Brugge, Die Keure, 2020, 56.

⁵⁷ G. DECOCK, P. SENAËVE, G. VERSCHULDEN en T. WIJNANT, *Wetgeving en rechtspraak familie(proces)recht 2017*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 55.

⁵⁸ B. VERSCHUERE en K. HERMANS, *Welzijn in Vlaanderen: beleid, bestuurlijke organisatie en uitdagingen*, Brugge, Die Keure, 2020, 56; X, *Jeugdhulpplandschap*, www.jeugdhulp.be/over-jeugdhulp/jeugdhulpplandschap (consultatie 20 oktober 2020).

Hoofdstuk 1: Vrijwillige jeugdhulpverlening

Afdeling 1: Inleiding

60. Een van de doelstellingen van de vrijwillige jeugdhulp bestaat uit een zo groot mogelijke participatie van de minderjarige, zijn ouders en de gezinsleden (art. 8 Decreet Integrale Jeugdhulp).⁵⁹

61. Jeugdhulpverlening wordt door elke jeugdhulpaanbieder aangeboden in de vorm van modules. Deze worden ingezet op basis van de hulpaanvraag en wat jongeren en ouders als ondersteunend ervaren. De modules worden opgedeeld in rechtstreeks toegankelijke en niet-rechtstreeks toegankelijke modules (art. 13 Decreet Integrale Jeugdhulp).⁶⁰ De reden van dit onderscheid is dat jeugdhulpverlening die een grote invloed heeft op de leefsituatie van de personen tot wie ze zich richt slechts selectief ingezet moet worden. Aan de andere kant moet de hulp die een minder grote impact heeft op de leefsituatie zo toegankelijk mogelijk zijn.⁶¹

Het onderscheid tussen rechtstreeks toegankelijke en niet-rechtstreeks toegankelijke vrijwillige jeugdhulpverlening wordt gemaakt op basis van minstens drie kenmerken: duur, frequentie en intensiteit.⁶² Met frequentie wordt het gemiddelde aantal hulpverlenende contacten over een welbepaalde periode bedoeld. De intensiteit heeft betrekking op de gemiddelde duur van één hulpverlenend contact. De duur ten slotte wil zeggen de gemiddelde duur waarvoor de module wordt aangeboden (art. 15 Decreet Integrale Jeugdhulp).

62. De vrijwillige jeugdhulp kan enkel verleend worden met de instemming van de ouders van de minderjarige of zijn opvoedingsverantwoordelijke. Ook de minderjarige zelf moet zijn instemming verlenen als blijkt dat het kind tot een redelijke beoordeling van zijn belangen in staat is en zeker vanaf het moment dat de minderjarige de leeftijd van 12 jaar heeft bereikt (art. 6 Decreet Integrale Jeugdhulp).⁶³

Van deze noodzakelijke instemming kan in het belang van de minderjarige worden afgeweken. Deze afwijking kan slechts op voorwaarde dat ze genotuleerd en gemotiveerd wordt. In de motivatie moet verwezen worden naar het belang van de minderjarige en worden aangetoond dat al het mogelijke is gedaan om de werkelijke instemming te verkrijgen (art. 6 Decreet Integrale Jeugdhulp).⁶⁴ De

⁵⁹ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 93; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 398.

⁶⁰ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 403.

⁶¹ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 404.

⁶² J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 404; E. JANSSENS, G. DECOCK, A. DE PUYDT, C. D'HOOGHE, E. VAN DER MUSSELE en V. VANDUFFEL, *Handboek voor de advocaat-stagiair 2019-2020: Jeugdrecht*, Mechelen, Kluwer, 2019, 9.

⁶³ G. DECOCK, P. SENAËVE, G. VERSCHULDEN en T. WIJNANT, *Wetgeving en rechtspraak familie(proces)recht 2017*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 55.

⁶⁴ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 401-402.

instemmingsvereiste geldt niet enkel bij de totstandkoming van de vrijwillige jeugdhulpverlening, maar deze moet tijdens de duur van de jeugdhulpverlening blijven voortduren.⁶⁵

Afdeling 2: Rechtstreeks toegankelijke jeugdhulpverlening

63. Jeugdhulpverlening die voor iedereen toegankelijk is gemaakt, wordt de rechtstreeks toegankelijke jeugdhulpverlening genoemd. Indien een persoon informatie, hulp of ondersteuning nodig heeft, kan hij zelf naar de diensten stappen die onder deze jeugdhulpverlening vallen.⁶⁶

Onder de rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp kan de meeste jeugdhulpverlening geplaatst worden. Enkele voorbeelden zijn de centra voor geestelijke gezondheidszorg, de centra voor kinderzorg en gezinsondersteuning en opvangcentra.⁶⁷ Onder de rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp valt ook de ondersteunende pleegzorg. Het gevolg hiervan is dat de dienst voor pleegzorg zelf zal instaan voor de indicatiestelling en toewijzing van de zorg en dat er dus geen tussenkomst van de toegangspoort vereist is.⁶⁸

Afdeling 3: Niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulpverlening

64. Niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp is enkel van toepassing indien de jeugdhulpverlening meer ingrijpend is.⁶⁹ Deze jeugdhulpverlening zal van toepassing zijn indien de problemen niet uitgeklaard kunnen worden door diensten en organisaties van de hierboven besproken rechtstreeks toegankelijke jeugdhulpverlening.⁷⁰ Deze soort jeugdhulpverlening kan enkel verkregen worden met een jeugdhulpverleningsbeslissing van de intersectorale toegangspoort. Onder de niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulpverlening kunnen de perspectiefzoekende en de perspectiefbiedende pleegzorg geplaatst worden. Dit heeft als gevolg dat de indicatiestelling en de jeugdhulpregie moet gebeuren door de intersectorale toegangspoort.⁷¹

65. De intersectorale toegangspoort moet dus gepasseerd worden opdat een kind terecht kan in de niet-rechtstreekse jeugdhulpverlening. Er wordt per regio integrale jeugdhulp een intersectorale toegangspoort georganiseerd, deze regio is het werkgebied van de toegangspoort (art. 17 Decreet Integrale Jeugdhulp).⁷² Deze toegangspoort bestaat uit twee teams, namelijk het team

⁶⁵ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 402.

⁶⁶ B. VERSCHUERE en K. HERMANS, *Welzijn in Vlaanderen: beleid, bestuurlijke organisatie en uitdagingen*, Brugge, Die Keure, 2020, 57.

⁶⁷ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 405; B. VERSCHUERE en K. HERMANS, *Welzijn in Vlaanderen: beleid, bestuurlijke organisatie en uitdagingen*, Brugge, Die Keure, 2020, 57.

⁶⁸ G. DECOCK, P. SENAËVE, G. VERSCHULDEN en T. WIJNANT, *Wetgeving en rechtspraak familie(proces)recht 2017*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 57; B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 94; E. JANSSENS, G. DECOCK, A. DE PUYDT, C. D'HOOGHE, E. VAN DER MUSSELE en V. VANDUFFEL, *Handboek voor de advocaat-stagiair 2019-2020: Jeugdrecht*, Mechelen, Kluwer, 2019, 10.

⁶⁹ E. JANSSENS, G. DECOCK, A. DE PUYDT, C. D'HOOGHE, E. VAN DER MUSSELE en V. VANDUFFEL, *Handboek voor de advocaat-stagiair 2019-2020: Jeugdrecht*, Mechelen, Kluwer, 2019, 11.

⁷⁰ B. VERSCHUERE en K. HERMANS, *Welzijn in Vlaanderen: beleid, bestuurlijke organisatie en uitdagingen*, Brugge, Die Keure, 2020, 57.

⁷¹ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 405.

⁷² J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 406.

Indicatiestelling en het team Jeugdhulpregie. Deze twee teams functioneren onafhankelijk van elkaar (art. 20 en 26 Decreet Integrale Jeugdhulp).⁷³

66. De aanmelding van een minderjarige bij de toegangspoort gebeurt in beginsel door jeugdhulpaanbieders en andere personen en voorzieningen die jeugdhulpverlening aanbieden (art. 20 Decreet Integrale Jeugdhulp).⁷⁴ Aangezien de aanmelding bij de intersectorale toegangspoort ressorteert onder de vrijwillige jeugdhulpverlening gebeurt deze aanmelding in beginsel met de instemming én de betrokkenheid van de minderjarige.⁷⁵ De aanmelder blijft tijdens de afhandeling van de aanmelding mee verantwoordelijk voor de jeugdhulpverlening (art. 31 Decreet Integrale Jeugdhulp).⁷⁶ Deze aanmelding komt bij het team Indicatiestelling terecht.

67. De indicatiestelling komt erop neer dat het team Indicatiestelling moet vaststellen welke jeugdhulpverlening wenselijk is en de urgentie ervan aangeven. Verder moeten zij een indicatieverslag opstellen waarin de voorgestelde jeugdhulpverlening in de vorm van typemodules wordt beschreven en waarin de geldigheidsduur van het indicatiestellingsverslag is bepaald. Dit verslag moet bezorgd worden aan de aanmelder, aan de minderjarige, zijn ouders of opvoedingsverantwoordelijke en aan het team Jeugdregie (art. 21 Decreet Integrale Jeugdhulp).⁷⁷

Het team Indicatiestelling heeft ook de mogelijkheid om te beslissen om geen indicatieverslag op te maken. Dit gebeurt als het team van oordeel is dat niet-rechtstreekse toegankelijke jeugdhulpverlening niet hoeft te worden ingezet voor de minderjarige. Deze beslissing moet gemotiveerd worden door het team (art. 21 Decreet Integrale Jeugdhulp).⁷⁸

In het geval dat de minderjarige, zijn ouders of opvoedingsverantwoordelijke niet akkoord gaan met de inhoud van het verslag, hebben ze de mogelijkheid om een tweede indicatieverslag aan te vragen.⁷⁹ Dit tweede verslag zal dan door een ander Indicatieteam worden opgemaakt (art. 24 Decreet Integrale Jeugdhulp).⁸⁰

⁷³ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 76; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 408; E. JANSSENS, G. DECOCK, A. DE PUYDT, C. D'HOOGHE, E. VAN DER MUSSELE en V. VANDUFFEL, *Handboek voor de advocaat-stagiair 2019-2020: Jeugdrecht*, Mechelen, Kluwer, 2019, 12.

⁷⁴ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 75; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 408.

⁷⁵ Art. 23, 2° Besluit van de Vlaamse Regering 21 februari 2014 betreffende de integrale jeugdhulp, BS 28 februari 2014; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 408.

⁷⁶ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 101; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 409.

⁷⁷ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 78; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 409; E. JANSSENS, G. DECOCK, A. DE PUYDT, C. D'HOOGHE, E. VAN DER MUSSELE en V. VANDUFFEL, *Handboek voor de advocaat-stagiair 2019-2020: Jeugdrecht*, Mechelen, Kluwer, 2019, 12.

⁷⁸ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 79; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 411.

⁷⁹ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 101.

⁸⁰ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 411.

68. Het team Jeugdhulpregie staat in - zoals de naam doet uitschijnen- voor de jeugdhulpregie. Hierbij komt het erop neer dat de hulp die geïndiceerd werd, omgezet wordt in concrete jeugdhulpverlening (art. 26 Decreet Integrale Jeugdhulp).⁸¹

Het team Jeugdhulpregie heeft verschillende opdrachten.⁸² Dit team zal onder meer de minderjarige inschrijven op de intersectorale registratielijst voor niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp. (art. 26 Decreet Integrale Jeugdhulp)

Zoals eerder aangehaald kan niet-rechtstreekse jeugdhulpverlening enkel verkregen worden met een jeugdhulpverleningsbeslissing. Het is het team Jeugdhulpregie die deze beslissing kan verlenen. In deze beslissing worden de overeengekomen modules vastgelegd. Vervolgens wordt deze beslissing bezorgd aan de minderjarige zelf, aan zijn ouders of opvoedingsverantwoordelijken (art. 26 Decreet Integrale Jeugdhulp).⁸³

⁸¹ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 80; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 411; E. JANSSENS, G. DECOCK, A. DE PUYDT, C. D'HOOGHE, E. VAN DER MUSSELE en V. VANDUFFEL, *Handboek voor de advocaat-stagiair 2019-2020: Jeugdrecht*, Mechelen, Kluwer, 2019, 12.

⁸² B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 80-82; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 411-412.

⁸³ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 412.

Hoofdstuk 2: Gemandateerde jeugdhulpverlening in verontrustende situaties

69. Een VOS is:

*"Een situatie die de ontwikkeling van een minderjarige bedreigt doordat zijn psychische, fysieke of seksuele integriteit of die van een of meer leden van zijn gezin wordt aangetast of doordat zijn affectieve, morele, intellectuele of sociale ontplooiingskansen in het gedrang komen, waardoor het aanbieden van jeugdhulpverlening maatschappelijk noodzakelijk kan zijn (art. 2, 54° Decreet Integrale Jeugdhulp)."*⁸⁴

70. Dit soort situaties worden zowel in de vrijwillige als in de gerechtelijke jeugdhulp aangepakt.⁸⁵

71. Met een verontrustende situatie kunnen verschillende soorten hulpverleners geconfronteerd worden, bijvoorbeeld artsen, scholen en ziekenhuizen. In beginsel gaat elke hulpverlener zelf aan de slag met de situatie en wordt er van hen verwacht dat ze zelf kunnen omgaan met dergelijke soort situaties, eventueel met de hulp van een team of een voorziening. Indien ze echter zelf geen antwoord kunnen bieden op de verontrusting, kunnen ze zich wenden tot twee types van gemandateerde voorzieningen.⁸⁶ Jeugdhulpaanbieders richten zich tot een gemandateerde voorziening indien ze van mening zijn dat ze zelf niet langer de ontwikkelingskansen of de integriteit van de minderjarige kunnen vrijwaren (art. 32 Decreet Integrale Jeugdhulp). De gemandateerde voorzieningen bestaan uit het ondersteuningscentrum jeugdzorg en het vertrouwenscentrum kindermishandeling (art. 33 en 42 Decreet Integrale Jeugdhulp).⁸⁷

72. Een aanmelding van een VOS gebeurt bij de gemandateerde voorziening binnen het werkgebied waarin de minderjarige zijn woonplaats heeft, de minderjarige zijn feitelijke verblijfplaats heeft of de plaats waar de ouders of de opvoedingsverantwoordelijken van de minderjarige hun feitelijke verblijfplaats hebben.⁸⁸

73. De twee gemandateerde voorzieningen hebben een specifiek mandaat verkregen om te kunnen werken met verontrustende situaties en kunnen, indien ze dit nodig achten, dossiers overmaken aan het parket.⁸⁹

⁸⁴ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 57; E. JANSSENS, G. DECOCK, A. DE PUYDT, C. D'HOOGHE, E. VAN DER MUSSELE en V. VANDUFFEL, *Handboek voor de advocaat-stagiair 2019-2020: Jeugdrecht*, Mechelen, Kluwer, 2019, 17.

⁸⁵ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 420; B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 69.

⁸⁶ B. VERSCHUERE en K. HERMANS, *Welzijn in Vlaanderen: beleid, bestuurlijke organisatie en uitdagingen*, Brugge, Die Keure, 2020, 61; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 421.

⁸⁷ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 90.

⁸⁸ Art. 59 Besluit van de Vlaamse Regering 21 februari 2014 betreffende de integrale jeugdhulp, BS 28 februari 2014; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 422.

⁸⁹ B. VERSCHUERE en K. HERMANS, *Welzijn in Vlaanderen: beleid, bestuurlijke organisatie en uitdagingen*, Brugge, Die Keure, 2020, 61.

74. De gemandateerde voorzieningen hebben vier wettelijke opdrachten: consult verlenen aan alle personen die jeugdhulp aanbieden, verontrustende situaties onderzoeken en opvolgen, feedback verlenen en de minderjarige doorverwijzen naar het openbaar ministerie (art. 33 en 42 Decreet Integrale Jeugdhulp).⁹⁰

⁹⁰ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 423; B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 70.

Hoofdstuk 3: Gerechtelijke jeugdhulpverlening

Afdeling 1: Inleiding

75. Indien de jeugdhulpverlening niet vrijwillig gebeurt maar opgelegd wordt door de jeugdrechter, is er sprake van gerechtelijke jeugdhulpverlening. De jeugdrechter wordt bijgestaan door de sociale dienst voor gerechtelijke jeugdhulpverlening. Op het moment dat de jeugdrechter een dossier voorgelegd krijgt, geeft hij de opdracht aan deze dienst om een maatschappelijk onderzoek te voeren. Na dit onderzoek verstrekt de dienst een advies aan de rechter over welk traject in de jeugdhulp het best gevolgd kan worden.⁹¹

76. In de hierboven besproken VOS-zaken geldt een vorderingsmonopolie van het openbaar ministerie.⁹² Het openbaar ministerie heeft de mogelijkheid om een vordering in te stellen na doorverwijzing door een gemandateerde voorziening of indien de zaak hoogdringend is.⁹³ Ten slotte kan het openbaar ministerie een vordering instellen tijdens of na een jeugddelictprocedure (art. 47 Decreet Integrale Jeugdhulp). Op deze laatste mogelijkheid wordt hieronder niet dieper ingegaan.

Afdeling 2: Doorverwijzing

77. Het openbaar ministerie dient aan te tonen dat twee voorwaarden voldaan zijn opdat de jeugdrechter kennisneemt van de verontrustende situatie. Ten eerste dient het openbaar ministerie aan te tonen dat het verlenen van vrijwillige jeugdhulpverlening niet mogelijk is. Ten tweede dient bewezen te worden dat alles in het werk gesteld is om vrijwillige jeugdhulpverlening te realiseren in die zin dat het ondersteuningscentrum of het vertrouwenscentrum kindermishandeling is ingeschakeld en dat het centrum de minderjarige heeft doorverwezen naar het openbaar ministerie (art. 47, 1° Decreet Integrale Jeugdhulp).⁹⁴

78. Het Decreet Integrale Jeugdhulp somt de maatregelen op die de jeugdrechtbank en de jeugdrechter kunnen nemen. Enkele voorbeelden zijn de ouders van de minderjarige of, in voorkomend geval, zijn opvoedingsverantwoordelijken een pedagogische richtlijn verstrekken, voor ten hoogste één jaar de minderjarige onder toezicht stellen van de sociale dienst, voor ten hoogste zes maanden de minderjarige een opvoedend project opleggen of de minderjarige, eventueel samen met zijn ouders of, in voorkomend geval, zijn opvoedingsverantwoordelijken toevertrouwen aan een

⁹¹ B. VERSCHUERE en K. HERMANS, *Welzijn in Vlaanderen: beleid, bestuurlijke organisatie en uitdagingen*, Brugge, Die Keure, 2020, 62.

⁹² B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 108-111; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 429.

⁹³ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 429.

⁹⁴ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 109; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 429; G. DECOCK, P. SENAËVE, G. VERSCHULDEN en T. WIJNANT, *Wetgeving en rechtspraak familie(proces)recht 2017*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 59; E. JANSSENS, G. DECOCK, A. DE PUYDT, C. D'HOOGHE, E. VAN DER MUSSELE en V. VANDUFFEL, *Handboek voor de advocaatstagiair 2019-2020: Jeugdrecht*, Mechelen, Kluwer, 2019, 21-22.

project, voor ten hoogste één jaar de functie begeleiding opleggen, voor ten hoogste één jaar de functie verblijf opleggen... (art. 48 Decreet Integrale Jeugdhulp).⁹⁵

De maatregel van verblijf wil zeggen dat de minderjarige wordt opgevangen in een aangepaste woon- en leefomgeving onder toezicht en begeleiding.⁹⁶ Verblijf kan betekenen dat de minderjarige alleen verblijft in een instelling of in een pleeggezin of dat de minderjarige samen met zijn ouders verblijft in een centrum voor integrale gezinszorg.⁹⁷

79. Indien de maatregel van de jeugdrechter of de jeugdrechtbank betrekking heeft op de uithuisplaatsing van de minderjarige moet de eerste overweging steeds pleegzorg zijn (art. 48/1 Decreet Integrale Jeugdhulp).⁹⁸ Dit geldt zowel indien het betrekking heeft op kleine kinderen, als op jongeren. Indien de jeugdrechter uithuisplaatsing oplegt, maar niet voor pleegzorg kiest, is hij verplicht dit te motiveren.⁹⁹

De jeugdrechter en de jeugdrechtbanken kunnen een minderjarige toevertrouwen aan een kandidaat-pleegzorger of een pleegzorger ten hoogste tot aan de leeftijd van dertien jaar.¹⁰⁰ Een minderjarige die ouder is dan twaalf jaar kan slechts toevertrouwd worden aan een pleeggezin voor ten hoogste drie jaar (art. 48 § 1, derde lid Decreet Integrale Jeugdhulp).¹⁰¹

De jeugdrechter en de jeugdrechtbank belasten een erkende dienst voor pleegzorg met de begeleiding van de kandidaat-pleegzorger of pleegzorger aan wie de minderjarige wordt toevertrouwd (art. 50 Decreet Integrale Jeugdhulp).

Afdeling 3: Hoogdringendheid

80. Net als bij de doorverwijzing dient het openbaar ministerie ook in het geval van hoogdringendheid aan te tonen dat cumulatieve voorwaarden voldaan zijn. Bij hoogdringendheid is er sprake van drie voorwaarden. Ten eerste moet het openbaar ministerie aantonen dat een gerechtelijke maatregel dringend noodzakelijk is. Ten tweede moet aangetoond worden dat er voldoende aanwijzingen zijn dat de minderjarige onmiddellijk beschermd moet worden tegen een vorm van lichamelijk of geestelijk geweld, letsel of misbruik, lichamelijke of geestelijke verwaarlozing

⁹⁵ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 120; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 436-442; E. JANSSENS, G. DECOCK, A. DE PUYDT, C. D'HOOOGHE, E. VAN DER MUSSELE en V. VANDUFFEL, *Handboek voor de advocaat-stagiair 2019-2020: Jeugdrecht*, Mechelen, Kluwer, 2019, 24; B. DE SMET, "Hulpverlening aan minderjarigen in een verontrustende situatie", *RW* 2020, nr. 24, (923) 932-933.

⁹⁶ Art. 1, 45° Besluit van de Vlaamse Regering 5 april 2019 betreffende de erkenningsvoorwaarden en de subsidiënormen voor voorzieningen in de jeugdhulp, *BS* 12 juli 2019; B. DE SMET, "Hulpverlening aan minderjarigen in een verontrustende situatie", *RW* 2020, nr. 24, (923) 932.

⁹⁷ Art. 4 Besluit van de Vlaamse Regering 5 april 2019 betreffende de erkenningsvoorwaarden en de subsidiënormen voor voorzieningen in de jeugdhulp, *BS* 12 juli 2019; B. DE SMET, "Hulpverlening aan minderjarigen in een verontrustende situatie", *RW* 2020, nr. 24, (923) 932.

⁹⁸ B. DE SMET, "Hulpverlening aan minderjarigen in een verontrustende situatie", *RW* 2020, nr. 24, (923) 933.

⁹⁹ B. VERSCHUERE en K. HERMANS, *Welzijn in Vlaanderen: beleid, bestuurlijke organisatie en uitdagingen*, Brugge, Die Keure, 2020, 60; B. DE SMET, "Hulpverlening aan minderjarigen in een verontrustende situatie", *RW* 2020, nr. 24, (923) 933.

¹⁰⁰ B. DE SMET, "Hulpverlening aan minderjarigen in een verontrustende situatie", *RW* 2020, nr. 24, (923) 933.

¹⁰¹ B. DE SMET, "Hulpverlening aan minderjarigen in een verontrustende situatie", *RW* 2020, nr. 24, (923) 933.

of nalatige behandeling, mishandeling of exploitatie, met inbegrip van seksueel misbruik. Ten derde toont het openbaar ministerie aan dat het verlenen van vrijwillige jeugdhulpverlening niet meteen mogelijk is (art. 47, 2° Decreet Integrale Jeugdhulp).¹⁰²

81. De maatregelen die de jeugdrechter kan nemen in geval van hoogdringendheid zijn dezelfde als die in het geval van doorverwijzing met uitzondering van de eerste en de tweede maatregel (art. 53 Decreet Integrale Jeugdhulp).¹⁰³ (*supra* randnummer 78)

¹⁰² B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 110; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 431; E. JANSSENS, G. DECOCK, A. DE PUYDT, C. D'HOOGHE, E. VAN DER MUSSELE en V. VANDUFFEL, *Handboek voor de advocaat-stagiair 2019-2020: Jeugdrecht*, Mechelen, Kluwer, 2019, 22.

¹⁰³ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 436-442; E. JANSSENS, G. DECOCK, A. DE PUYDT, C. D'HOOGHE, E. VAN DER MUSSELE en V. VANDUFFEL, *Handboek voor de advocaat-stagiair 2019-2020: Jeugdrecht*, Mechelen, Kluwer, 2019, 31.

Deel 3: Creatie toetsingskader

82. Om te weten te komen of het Vlaamse recht voldoet aan internationale en Europese verwachtingen op het vlak van participatie is hieronder een toetsingskader gecreëerd op basis van indicatoren en wegingsfactoren. Door het Vlaamse recht hieraan te onderwerpen wordt duidelijk waar de knelpunten zich bevinden op het vlak van de participatie van pleegkinderen in pleegzorg-procedures. Op basis van de blootgestelde knelpunten kunnen er aanbevelingen worden geformuleerd door onder andere te kijken naar het Nederlandse systeem.

Hoofdstuk 1: Situering: Artikel 12 IVRK

Afdeling 1: Inhoud

83. Aangezien deze masterscriptie draait rond de participatie van pleegkinderen in pleegzorgprocedures is het uitgangspunt voor dit toetsingskader het recht op participatie zoals gewaarborgd door artikel 12 IVRK. Volgens dit artikel van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind hebben kinderen het recht om hun mening te geven en gehoord te worden in alle zaken die hen aangaan.¹⁰⁴ Artikel 12 IVRK bepaalt namelijk:

"De Staten die partij zijn, verzekeren dat het kind dat in staat is zijn of haar eigen mening te vormen, het recht die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid. Hiertoe wordt het kind met name in de gelegenheid gesteld te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft, hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling, op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht (art. 12 IVRK)."

Het recht dat voortvloeit uit bovenstaand artikel wordt het recht op participatie genoemd. De landen die het verdrag ondertekend hebben, waaronder België, hebben de verplichting om maatregelen te nemen zodat kinderen de mogelijkheid krijgen om zo goed mogelijk te kunnen participeren in alle aangelegenheden die hen betreffen. Dit recht op participatie moet ook op duidelijke wijze aan hen bekend gemaakt worden (art. 42 IVRK).

¹⁰⁴ IVRK; S. RAP, "Het recht om gehoord te worden: General Comment No. 12 nader beschouwd", *TJK* 2017, 17-19.

84. Aangezien dit artikel 12 van het IVRK de kern van het toetsingskader vormt, is het nuttig de inhoud van dit artikel even te bespreken.

85. “Verzekeren”

In het begin van artikel 12 IVRK is bepaald dat de Staten die partij zijn het recht van een kind vrijelijk zijn of haar mening te uiten “verzekeren”. Het VN-Comité voor de Rechten van het Kind heeft bepaald dat verzekeren in deze context een strenge bepaling is. Dit wil zeggen dat er geen ruimte wordt gelaten voor discretie door de Verdragsstaten. Dit recht moet met andere woorden voor alle kinderen volledig worden toegepast, ook al moeten de Staten hiervoor passende maatregelen nemen. De verplichting om deze maatregelen te nemen wil enerzijds zeggen dat de Staten ervoor moeten zorgen dat kinderen om hun mening wordt gevraagd en anderzijds dat er passend belang aan die mening wordt gehecht.¹⁰⁵

86. “In staat zijn om zijn of haar eigen mening te vormen”

Deze zinsnede die bepaalt dat de Staten ervoor moeten zorgen dat ieder kind “dat in staat is zijn of haar eigen mening te vormen” het recht heeft om gehoord te worden, houdt een verplichting in voor de Staten om er alles aan te doen wat nodig is om te beoordelen of een kind in staat is zelfstandig een mening te vormen. Het uitgangspunt bij deze beoordeling moet zijn dat het kind wel in staat is zijn of haar mening te vormen. Het kind heeft dus niet de verplichting om dit eerst te bewijzen.¹⁰⁶

Verder heeft het VN-Comité voor de Rechten van het Kind benadrukt dat er geen leeftijdsgrens staat op het recht van het kind om zijn of haar mening te geven. De Verdragsstaten worden dan ook afgeraden om een leeftijdsgrens in de wet op te nemen aangezien dit een beperking inhoudt op het recht van kinderen om te worden gehoord bij alle zaken die op hen betrekking hebben.¹⁰⁷

87. “Het recht om die mening vrijelijk te uiten”

Vrijelijk wil zeggen dat het recht van het kind om zijn of haar mening te geven een recht is en geen plicht. Het kind kan met andere woorden zelf de keuze maken of hij of zij gebruik wenst te maken van het recht om gehoord te worden. Verder is vereist dat het kind zijn of haar mening kan geven zonder druk van buitenaf. Het kind mag met andere woorden niet worden gemanipuleerd. Het kind geeft namelijk zijn eigen mening, niet de mening van anderen.¹⁰⁸

¹⁰⁵ § 19, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009); X, “Het recht van het kind om te worden gehoord”, *TJK* 2010, nr. 1, (39) 41.

¹⁰⁶ § 20, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009); X, “Het recht van het kind om te worden gehoord”, *TJK* 2010, nr. 1, (39) 41.

¹⁰⁷ § 20, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009); X, “Het recht van het kind om te worden gehoord”, *TJK* 2010, nr. 1, (39) 41.

¹⁰⁸ § 22, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009); RAAD VAN EUROPA, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*, Council of Europe Publishing, 2010, 84, www.coe.int/children; X, “Het recht van het kind om te worden gehoord”, *TJK* 2010, nr. 1, (39) 42.

88. "In alle aangelegenheden die het kind betreffen"

Het is een basisvoorwaarde dat het kind moet worden gehoord als het onderwerp dat ter discussie staat hem of haar aanbelangt. Het VN-Comité voor de Rechten van het Kind vat deze voorwaarde ruim op. Het Comité is namelijk een voorstander om aangelegenheden zo ruim mogelijk te definiëren. Hieruit volgt dat de Verdragsstaten de verplichting hebben om goed te luisteren naar de mening van de kinderen in alle aangelegenheden waar het perspectief van het kind de mogelijkheid biedt om tot betere oplossingen te komen.¹⁰⁹

89. "Passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid"

Het is belangrijk de vermogens van het kind te beoordelen om voldoende rekening te kunnen houden met de mening van het kind en om de mate van invloed van de mening op het resultaat te kunnen verantwoorden. Er wordt bepaald dat er zowel met de leeftijd als met de rijpheid rekening moet worden gehouden. Informatie, ervaring, omgeving, sociale en culturele verwachtingen en de mate van ondersteuning zijn andere middelen die kunnen bijdragen tot het vermogen van een kind om zijn of haar mening te vormen. Het VN-Comité voor de Rechten van het Kind heeft verduidelijkt dat onder rijpheid het vermogen van een kind om op redelijke en onafhankelijke wijze zijn of haar mening te kunnen geven moet worden verstaan.¹¹⁰

90. Het recht "te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft"

Het tweede lid van artikel 12 IVRK bepaalt dat het kind "in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft" de gelegenheid moet krijgen om te worden gehoord. Het VN-Comité voor de Rechten van het Kind heeft uitgelegd dat het gevolg hiervan is dat artikel 12 IVRK zonder meer van toepassing is op alle relevante gerechtelijke procedures waarin het kind betrokken is.¹¹¹

91. "Hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling"

Het VN-Comité voor de Rechten van het Kind adviseert de Verdragsstaten om ervoor te zorgen dat het kind zoveel als mogelijk de kans krijgt om rechtstreeks in een procedure te worden gehoord. Indien een vertegenwoordiger optreedt, is het belangrijk dat deze exact de mening van het kind overbrengt.¹¹²

¹⁰⁹ § 26 en 27, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009); X, "Het recht van het kind om te worden gehoord", *TJK* 2010, nr. 1, (39) 42.

¹¹⁰ § 28, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009); X, "Het recht van het kind om te worden gehoord", *TJK* 2010, nr. 1, (39) 43.

¹¹¹ § 32, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009); X, "Het recht van het kind om te worden gehoord", *TJK* 2010, nr. 1, (39) 43.

¹¹² § 35, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009); X, "Het recht van het kind om te worden gehoord", *TJK* 2010, nr. 1, (39) 44.

92. “Op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht”

De Staten die partij zijn worden aangeraden om zich aan de basisregels van een eerlijk proces te houden. Hierbij kan er onder meer worden gedacht aan het recht op verdediging en recht op toegang tot de eigen dossiers. Deze zinsnede van artikel 12 IVRK houdt met andere woorden niet het recht in om gebruik te maken van wetgeving die het basisrecht beperkt of verhindert.¹¹³

Afdeling 2: Directe werking en afdwingbaarheid

93. De directe werking van het IVRK verschilt per Staat die partij is aangezien de Verdragspartijen door het VN-Kinderrechtencomité werden gevraagd om dit in hun periodieke verslagen aan te duiden.¹¹⁴

94. Rechtstreekse werking heeft tot gevolg dat de verdragsnorm voorrang heeft op interne normen. Een verdergaand gevolg is dat de interne norm zelfs buiten toepassing wordt verklaard indien deze strijdig is met de verdragsnorm. Wat het hoorrecht gewaarborgd in artikel 12 IVRK betreft, heeft de rechtstreekse werking tot gevolg dat particulieren dit artikel rechtstreeks kunnen inroepen voor de Belgische rechtbanken.¹¹⁵

95. Met betrekking tot artikel 12 IVRK, heeft België de directe werking bepaald in zijn initieel verdrag aan het VN-Kinderrechtencomité.¹¹⁶ De vraag naar de directe werking van het IVRK is echter steeds een omstrepen discussie geweest sinds de ratificatie en de goedkeuring van het verdrag. In de rechtspraak kan er geen eensgezindheid vastgesteld worden met betrekking tot de al dan niet directe werking van artikel 12 IVRK. Wat de rechtspraak betreft, aanvaarden niet alle rechtscolleges in België de directe werking. Aangezien het Grondwettelijk Hof wetsbepalingen toetst aan artikel 10 en 11 van de Grondwet, is de directe werking van een verdragsbepaling niet van belang.¹¹⁷ Het Hof van Cassatie daarentegen sprak zich eerst positief uit over de rechtstreekse werking van artikel 12 IVRK, maar besliste in een arrest van 10 november 1999 toch het omgekeerde.¹¹⁸ Gezien er geen omstandige motivatie werd gegeven, wordt dit laatste arrest beperkt geïnterpreteerd.¹¹⁹ De Raad

¹¹³ § 38, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009); X, “Het recht van het kind om te worden gehoord”, *TJK* 2010, nr. 1, (39) 44.

¹¹⁴ S. DETRICK, *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Den Haag, Kluwer, 1999, 27.

¹¹⁵ Cass. 27 mei 1971, ‘Smeerkaas arrest’, *Arr. Cass.* 1971, 959; P. SENAËVE en S. ARNOEYTS, “Tien jaar Belgische rechtspraak inzake de aanwending van het IVRK” in P. SENAËVE en P. LEMMENS (eds.), *De betekenis van de mensenrechten voor het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2004, (103) 110; Consideration of reports submitted by States Parties under article 44 of the Convention: initial reports of States parties due in 1994, Committee of the Rights of the Child (6 September 1994), *CRC/C/11/Add.4* (1994).

¹¹⁶ Consideration of reports submitted by States Parties under article 44 of the Convention: initial reports of States parties due in 1994, Committee of the Rights of the Child (6 September 1994), *CRC/C/11/Add.4* (1994).

¹¹⁷ Rb. Leuven 16 september 2010, *NJW* 2011, 236, noot K. HERBOTS.

¹¹⁸ Cass. 10 november 1999, *TJK* 2000, 63, noot K. HANSON; A. VANDAELE, “Artikel 12 IVRK” in F. ANG, G. DECOCK, J. PUT, J. SMETS, F. SWENNEN, W. VANDENHOLE, E. VAN DER MUSSELE en M. VERHEYDE (eds.), *Wet en duiding. KIDS-Codex I. Kinderrechten in de Grondwet. De implementatie van het IVRK. Jeugdrecht. Minderjarigen en het procesrecht*, Brussel, Larcier, 2009, (18) 18.

¹¹⁹ A. VANDAELE, “Artikel 12 IVRK” in F. ANG, G. DECOCK, J. PUT, J. SMETS, F. SWENNEN, W. VANDENHOLE, E. VAN DER MUSSELE en M. VERHEYDE (eds.), *Wet en duiding. KIDS-Codex I. Kinderrechten in de Grondwet. De implementatie van het IVRK. Jeugdrecht. Minderjarigen en het procesrecht*, Brussel, Larcier, 2009, (18) 18.

van State ten slotte heeft wel expliciet de rechtstreekse werking toegekend aan artikel 12 IVRK in een arrest van 29 mei 2008.¹²⁰

96. De verankering van het hoorrecht in de Belgische wetgeving heeft tot gevolg gehad dat de vraag naar de directe werking van artikel 12 IVRK zich minder stelt. Wel wordt het artikel nog gebruikt om de bestaande Belgische wetgeving aan te vullen op punten waar die onvoldoende in overeenstemming is met de principes van artikel 12 IVRK.¹²¹

97. In Nederland kan ook in de lagere rechtspraak geen ondubbelzinnige uitspraak over de al dan niet rechtstreekse werking van artikel 12 IVRK teruggevonden worden. De Hoge Raad heeft aan artikel 12 IVRK wel een inhoudelijke overweging gewijd. Deze overweging lijkt enigszins in de buurt te komen van het aanvaarden van de rechtstreekse werking van artikel 12 IVRK.¹²²

98. De naleving van het IVRK wordt gezien als een verantwoordelijkheid van de Verdragsstaten zelf, wat niet wegneemt dat er ook in een internationale handhaving wordt voorzien.¹²³ De Verdragsstaten hebben namelijk een rapporteringsplicht en het VN-Kinderrechtencomité verleent advies, aanbevelingen en *General Comments*. Aangezien het geven van sancties een negatieve impact kan hebben op het aantal ratificaties, zijn er geen sancties bepaald indien een Verdragsstaat een bepaling van het IVRK niet naleeft.¹²⁴

Afdeling 3: Grondbeginselen

99. De term participatie is niet letterlijk terug te vinden in artikel 12 IVRK.¹²⁵ Deze term wordt gebruikt om de situatie te beschrijven waarin volwassenen met kinderen informatie uitwisselen en met elkaar in gesprek gaan. De basis van dit alles is wederzijds respect. Kinderen kunnen door te participeren leren hoe er met hun mening en met die van volwassenen rekening wordt gehouden. Verder zullen ze leren hoe hun mening bijdraagt aan de processen waarin ze betrokken zijn.¹²⁶

100. Naast het non-discriminatiebeginsel (artikel 2 IVRK), het belang van het kind dat altijd een eerste overweging dient te zijn bij iedere beslissing die het kind aangaat (artikel 3 IVRK) en het recht op leven en ontwikkeling (artikel 6 IVRK) vormt het participatierecht het vierde grondbeginsel van het IVRK. Dit recht wordt met andere woorden door het VN-Comité voor de Rechten van het Kind beschouwd als een *general principle*. Dit betekent dat het recht op participatie in de uitoefening van alle kinderrechten een rol zou moeten spelen.¹²⁷

¹²⁰ RvS 29 mei 2008, nr. 12.070.

¹²¹ K. HERBOTS en J. PUT, "De grondwettelijke verankering van kinderrechten", *TJK* 2010, nr. 1, (9) 14.

¹²² HR 2 april 2002, nr. R01/077HR, ECLI:NL:HR:2002:AD8191; G.J.W. PULLES en L.C.J.M. WÖRST, "Doorwerking van het IVRK: de wetgever geeft het voorbeeld", *FJR* 2012, (184) 186.

¹²³ Art. 43-45 IVRK.

¹²⁴ E. VERHELLEN, *Verdrag inzake de rechten van het kind*, Leuven, Garant, 2000, 112.

¹²⁵ E. DESMET en J. PUT, "Het Decreet Rechtspositie Minderjarigen: een internationaalrechtelijke toetsing", *TJK* 2011, nr. 2, (103) 110.

¹²⁶ § 3, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009).

¹²⁷ § 12, General guidelines regarding the form and content of initial reports to be submitted by States Parties under article 44, paragraph 1(a), of the Convention (27 November 2003), *CRC/C/5* (2003); RAAD VAN EUROPA,

101. Zoals hierboven vermeld zijn er nog drie andere grondbeginselen van het IVRK. Voor elk van deze beginselen is er een sterke link met het participatiebeginsel.

Wat het non-discriminatiebeginsel betreft, bepaalt artikel 2 IVRK dat elk kind het recht heeft om niet gediscrimineerd te worden. Dit heeft als gevolg dat een kind ook niet gediscrimineerd mag worden in de uitoefening van zijn participatierecht (art. 2 IVRK).

Artikel 3 IVRK bepaalt dat het belang van het kind altijd de eerste overweging dient te zijn bij iedere beslissing die het kind aangaat. Ook hier is een sterke link met de participatie aangezien het moeilijk te bepalen is wat het belang van het kind is zonder dat het kind de mogelijkheid heeft zijn mening te geven (art. 3 IVRK).

Het laatste grondbeginsel is het recht op leven en ontwikkeling. Het recht op participatie zal dit recht verzekeren. Door te kunnen participeren zullen de persoonlijke ontwikkeling en de capaciteiten van het kind groeien (art. 6 IVRK).

Afdeling 4: Holistische benadering

102. De holistische benadering van het IVRK is het in samenhang tot elkaar zien van kinderrechten.¹²⁸ Aangezien het uitgangspunt van dit toetsingskader het recht op participatie zoals gewaarborgd door artikel 12 IVRK is, kunnen deze rechten samen gelezen worden met artikel 13 IVRK en artikel 17 IVRK.¹²⁹

Artikel 13 IVRK aan de ene kant verleent het kind het recht op vrijheid van meningsuiting. De kern van dit artikel is dat elk kind de mogelijkheid moet krijgen om zijn mening vrij te uiten en toegang moet hebben tot informatie die hem of haar kan helpen om zijn of haar mening te vormen (art. 13 IVRK).

Artikel 17 IVRK aan de andere kant verleent het kind het recht van toegang tot informatie. De kern van dit artikel is dat kinderen het recht op informatie uit verschillende bronnen hebben. Meer specifiek gaat het over informatie die de bedoeling heeft om het welzijn, de gezondheid en de ontwikkeling van het kind te bevorderen (art. 17 IVRK).

Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice, Council of Europe Publishing, 2010, 83, www.coe.int/children.

¹²⁸ Lundy, L., "'Voice' is not enough: Conceptualising article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child.", *Br. Educ. Res. J.* 2007, 927-942.

¹²⁹ § 70 en 82, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009).

Hoofdstuk 2: Methode totstandkoming toetsingskader

103. Het toetsingskader is tot stand gekomen door verschillende belangrijke bronnen te analyseren. Deze bronnen maken duidelijk waaraan het Vlaamse recht zou moeten voldoen. Meer specifiek hebben onderstaande bronnen duidelijk gemaakt wat er op hoger internationaal en Europees niveau vooropgesteld wordt betreffende de participatie van pleegkinderen. Daardoor is het helder wat er van een land verwacht wordt waarin zij voorzien om ervoor te zorgen dat er voldaan is aan de rechten van participatie.

Afdeling 1: Het Internationaal Verdrag Inzake de Rechten van het Kind

104. Zoals hierboven besproken vormt het IVRK de basis van het toetsingskader. Het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind is unaniem aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in 1989.¹³⁰ Dit Verdrag trad reeds op 2 september 1990 in werking (art. 49 IVRK).¹³¹ Het belang van het IVRK mag niet onderschat worden. Het maakt duidelijk dat de algemene mensenrechteninstrumenten niet volstaan voor de bescherming van de kinderen.¹³² Uit dit uitermate belangrijk verdrag is artikel 12 gekozen aangezien dit het recht op participatie van het kind bevat (art. 12 IVRK). In 2002 is dit verdrag gevolgd door een VN-actieplan genaamd "A World Fit for Children."¹³³

105. Het VN-Kinderrechtencomité heeft een stappenplan uitgewerkt wat ervoor kan zorgen dat er voldaan is aan artikel 12 IVRK.¹³⁴

De eerste stap heeft betrekking op de voorbereiding. Het kind heeft recht op de nodige informatie om zelf een overwogen mening te kunnen vormen. Het kind moet in de eerste plaats op de hoogte gebracht worden van het recht dat hij heeft om zijn mening te geven. Verder moet het kind geïnformeerd worden over het feit dat die mening invloed heeft op de definitieve uitkomst. De persoon die het besluit over het kind zal nemen, heeft de verplichting om het kind voor te bereiden op het horen. Dat zal ook degene zijn die het kind moet uitleggen wanneer, waar en hoe het gesprek zal plaatsvinden. De tweede stap betreft het horen van het kind zelf. Een aanbeveling is om de omgeving waarin het kind gehoord zal worden zo stimulerend en aanmoedigend mogelijk te maken. Het kind kan het best in een vertrouwelijk gesprek gehoord worden, dit zorgt ervoor dat dit minder op een ondervraging zal lijken. De derde stap is de beoordeling van de vermogens van het kind. Er kan pas passend belang worden gehecht aan de mening van het kind indien blijkt dat het kind in staat is om deze eigen mening te vormen. Indien dit het geval is, moet het kind gezien worden als een belangrijke factor in de procedure. De voorlaatste stap is de informatie over het gewicht van de

¹³⁰ J. SIONGERS en S. PLEYSIER, "De stem van kinderen en jongeren in onderzoek", *TJK* 2019, nr. 4, (307) 307.

¹³¹ Art. 49 IVRK; T. BUCK, *International child law*, Londen, Routledge, 2014, 90.

¹³² S. MEUWESE e.a., *Internationaal Jeugdrecht: een toelichting voor rechtspraak en jeugdbeleid op het Verdrag inzake de Rechten van het Kind en andere internationale regelgeving over de rechtspositie van minderjarigen*, Leiden, Defence for Children, 2005, 1.

¹³³ UNICEF, *A World Fit for Children*, www.unicef.org.

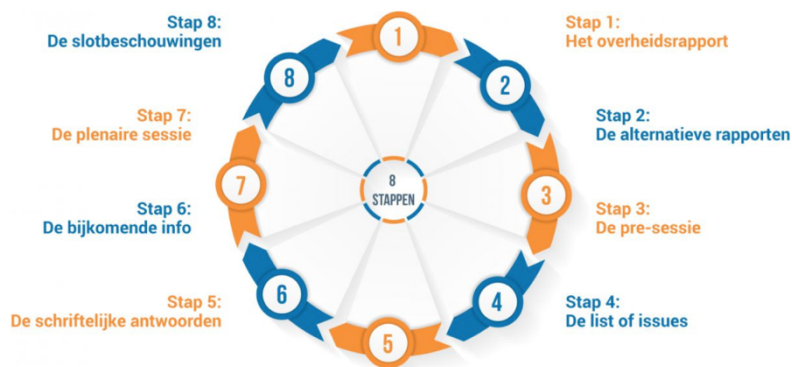
¹³⁴ § 40 General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009).

mening van het kind. Het is reeds duidelijk dat het kind het recht heeft dat er belang wordt gehecht aan zijn of haar mening. Het is dan ook degene die de beslissing over het kind moet nemen die de verantwoordelijkheid heeft om het kind op de hoogte te brengen wat de resultaten zijn en wat er met de mening van het kind gedaan is. Deze vorm van feedback zal garanderen dat het luisteren naar het kind niet als een loutere formaliteit gezien wordt, maar dat de mening van het kind wel degelijk serieus wordt genomen. De laatste stap heeft betrekking op de mogelijkheid dat het kind heeft om te klagen over de genomen beslissing. Aan kinderen moet namelijk de mogelijkheid geboden worden om hun klachten te kunnen uiten als ze vinden dat hun mening niet voldoende aandacht krijgt.¹³⁵

Afdeling 2: *General Comment* nr. 12

106. Het VN-Comité voor de Rechten van het Kind heeft de opdracht om toezicht uit te oefenen op de naleving van de afspraken uit het IVRK door de Staten die partij zijn (art. 43 IVRK). Dit Comité publiceert ook regelmatig een *General Comment*. Hierbij wordt een preciezere uitleg gegeven aan een artikel uit het IVRK. *General Comment* nr. 12 van het VN-Comité voor de Rechten van het Kind geeft een nadere uitleg over het artikel 12 IVRK. In deze *General Comment* wordt duidelijk welke indicatoren er worden vooropgesteld.¹³⁶

Afdeling 3: *Concluding observations*

107. De Verdragsstaten hebben de verplichting om elke vijf jaar verantwoording af te leggen aan het VN-Comité voor de Rechten van het Kind. Dit gebeurt door middel van een overheidsrapport. In

¹³⁵ § 41-46 General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009); X, "Het recht van het kind om te worden gehoord", *TJK* 2010, nr. 1, (39) 44-45; K.A.M. VAN DER ZON, *Pleegrechten voor kinderen: Een onderzoek naar het realiseren van de rechten van kinderen die in het kader van een ondertoezichtstelling in een pleeggezin zijn geplaatst*, doctoraatsthesis Universiteit Leiden, 2020, 101.

¹³⁶ General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009).

dit rapport wordt een officiële stand van zaken gegeven over de naleving van het IVRK. In België is het de Nationale Commissie voor de Rechten van het Kind die instaat voor het afleveren van het overheidsrapport (art 44 IVRK). Bovenstaande figuur toont de acht stappen aan die genomen moeten worden.¹³⁷ Na de indiening van het overheidsrapport, bestaat de tweede stap uit het indienen van alternatieve rapporten. De kinderrechtenorganisaties van Vlaanderen en Wallonië schrijven een rapport als aanvulling op het ingediende overheidsrapport uit stap 1. Verder dienen ook Unicef en het Kinderrechtencommissariaat dergelijk alternatief rapport in.¹³⁸ De volgende stap is de pre-sessie. Hierbij zal het VN-Comité voor de Rechten van het Kind alle ingediende rapporten lezen en bespreken. Ook zal er een ontmoeting plaatsvinden in Genève tussen het Comité en de vernoemde kinderrechtenorganisaties. Vervolgens stelt het Comité voor de Rechten van het Kind een *list of issues* op. Dit is een lijst van bijkomende vragen naar bijvoorbeeld verduidelijkingen of statistieken.¹³⁹ De vijfde stap bestaat in het beantwoorden door België van de gestelde vragen.¹⁴⁰ De volgende stap is de mogelijkheid voor kinderrechtenorganisaties om bijkomende informatie te bezorgen aan het Comité.¹⁴¹ Hierna wordt een delegatie van de Belgische overheid uitgenodigd in Genève op de plenaire sessie om rechtstreeks in gesprek te gaan met het Comité op basis van de voorgaande documenten. De laatste stap is de belangrijkste stap waaruit indicatoren kunnen worden afgeleid voor het toetsingskader. Het Comité gaat namelijk *concluding observations* formuleren voor ons land. Dit zijn concrete aanbevelingen waar de overheid mee aan de slag kan. Uit deze *concluding observations* blijken duidelijk de criteria die vooropgesteld worden wat de participatie van kinderen betreft.¹⁴²

Afdeling 4: Richtsnoeren van de Europese Unie ter bevordering en bescherming van de rechten van het kind

108. De richtsnoeren van de Europese Unie ter bevordering en bescherming van de rechten van het kind tonen aan waaraan belang moet gehecht worden wat de participatie betreft. De richtsnoeren hebben tot doel het belang van de voornaamste internationale en Europese rechtsinstrumenten inzake mensenrechten en van de politieke engagementen die van belang zijn voor de rechten van het kind te beklemtonen.¹⁴³

¹³⁷ X, *De Kinderrechtencoalitie rapporteert aan het Kinderrechtencomité*, www.kinderrechtencoalitie.be/rapportageproces/#overheidsrapport (consultatie 2 februari 2021).

¹³⁸ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, *Alternatief rapport van de NGO's: Over de naleving en de toepassing van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind in België 2018*, www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2018/12/Alternatief-rapport-Kinderrechtencoalitie-2018-Nederlands.pdf; KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, *Lijst van aanbevelingen voor België*, www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2018/12/Aanbevelingen-2018-%E2%80%93-Belgische-NGO%E2%80%99s-Nederlands.pdf.

¹³⁹ List of issues in relation to the combined fifth and sixth periodic reports of Belgium, Committee on the Rights of the Child (9 July 2018), CRC/C/BEL/Q/5-6 (2018).

¹⁴⁰ List of issues in relation to the combined fifth and sixth periodic reports of Belgium, Committee on the Rights of the Child: replies of Belgium to the list of issues (19 November 2018), CRC/C/BEL/Q/5-6/Add.1 (2018).

¹⁴¹ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, *Bijkomende informatie van de Belgische NGO's: 80th Session of the Committee on the Rights of the Child*, www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2019/02/190118-bijkomend-info-ngos-op-overheidsantwoorden-LOIs-nederlands.pdf.

¹⁴² Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium, Committee on the Rights of the Child (1 February 2019), CRC/C/BEL/CO/5-6 (2019).

¹⁴³ EUROPESE UNIE, *EU-richtsnoeren ter bevordering en bescherming van de rechten van het kind*, https://diplomatie.belgium.be/sites/default/files/downloads/eu_richtsnoer_bescherming_kind.pdf.

Afdeling 5: Richtsnoeren van het Comité van Ministers van de Raad van Europa voor een kindvriendelijke justitie

109. De richtsnoeren van het Comité van Ministers van de Raad van Europa voor een kindvriendelijke justitie geven een duidelijk zicht op wat er van het grondbeginsel participatie verwacht kan worden. Deze richtsnoeren versterken de positie van kinderen met betrekking tot het recht om te worden gehoord.¹⁴⁴ De nadruk ligt op een kindvriendelijke justitie voor, tijdens en na de procedure. Om deze richtsnoeren te kunnen verwezenlijken is er overigens een raadpleging georganiseerd waarbij rechtstreeks vragen konden worden gesteld aan kinderen uit heel Europa. Bij deze raadpleging is speciale aandacht besteed aan het belang dat kinderen eraan hechten dat er naar hen wordt geluisterd.¹⁴⁵

Justitie wordt als kindvriendelijk beschouwd indien het rechtsstelsel de rechten van het kind eerbiedigt en daadwerkelijk uitvoert op het hoogst haalbare niveau. Belangrijk hierbij is dat er rekening wordt gehouden met zowel de rijpheid en het bevattingsvermogen van het kind als met de omstandigheden van de zaak. Wat het recht op participatie van het kind betreft is er rechtspleging vereist die toegankelijk is, op de leeftijd is afgestemd, met toewijding wordt uitgeoefend, vlot verloopt en is aangepast aan en gericht op de behoeften van het kind.¹⁴⁶

Een kindvriendelijke justitie zorgt ervoor dat de kinderen beter beschermd worden, dat er meer betekenis gegeven wordt aan de participatie van de kinderen en het zorgt bovendien voor een verbeterde werking van justitie.¹⁴⁷

Afdeling 6: EHRM

110. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft reeds in zijn rechtspraak getoond dat het recht van het kind om te worden gehoord en het betrekken van de mening van het kind bij de beslissing een grote betekenis toekomt.¹⁴⁸

111. In de zaak M. en M. t. Kroatië heeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens erkend dat het hoorrecht een eigen recht is van de minderjarige onder art 8 EVRM.¹⁴⁹ Het Hof oordeelde dat artikel 8 EVRM de deelname van minderjarigen aan procedures omvat. Het Hof ging zelfs nog een stapje verder door te oordelen dat artikel 8 EVRM in samenhang gelezen met artikel 12 IVRK een

¹⁴⁴ FRA, *Kindvriendelijke justitie: vooruitzichten en ervaringen van beroepsbeoefenaars 2015*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_nl_0.pdf.

¹⁴⁵ RAAD VAN EUROPA, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*, Council of Europe Publishing, 2010, 43, www.coe.int/children.

¹⁴⁶ RAAD VAN EUROPA, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*, Council of Europe Publishing, 2010, 17, www.coe.int/children.

¹⁴⁷ FRA, *Kindvriendelijke justitie: vooruitzichten en ervaringen van beroepsbeoefenaars 2015*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_nl_0.pdf.

¹⁴⁸ Bijvoorbeeld: EHRM 11 oktober 2001, nr. 30943/96, Sahin/Duitsland; M. DE JONG-DE KRUIJF en K.A.M. VAN DER ZON, "Directe participatie van minderjarigen bij de gerechtshoven in Nederland", *Trema* 2015, (298) 299.

¹⁴⁹ EHRM 17 juli 2012, nr. 64791/10, M.D. e.a. t. Kroatië, § 38; EHRM 3 september 2015, nr. 10161/13, M. en M. t. Kroatië, § 102.

recht op persoonlijke autonomie van de minderjarigen bevat. Hiermee wordt de positieve verplichting aan de Staten opgelegd om minderjarigen effectief te horen in kindbeschermingsprocedures.¹⁵⁰

¹⁵⁰ EHRM 3 september 2015, 10161/13, M. en M. t. Kroatië, § 167- 172; S. DEVRIENDT en M. DE COCK, "De impact van mensenrechtelijke instrumenten op de procespositie van minderjarigen", *TJK* 2020, nr. 1, 7-20.

Hoofdstuk 3: Indicatoren

112. Op basis van de studie van bovenstaande bronnen is duidelijk wat er verwacht wordt van een land waarin ze voorzien zodat kinderen voldoende kunnen participeren. Het bronnenonderzoek maakt duidelijk dat het kind in eerste instantie de kans moet krijgen om zijn recht op participatie te kunnen uitoefenen. Dit kan alleen maar indien ze geïnformeerd worden over hun rechten om te kunnen participeren. Verder moet het kind op meerdere momenten de kans krijgen om te kunnen participeren in de procedure, namelijk bij de besluiten die worden genomen over de start van de jeugdhulp en bij de evaluatie daarvan. De deelname van het kind moet immers gezien worden als een proces. Ten slotte hebben kinderen enkel de mogelijkheid dit recht ten volle uit te oefenen indien er geen leeftijdsbeperking gekoppeld wordt aan het recht van het kind om te worden gehoord. Een leeftijdsgrens zorgt namelijk voor een beperking van het recht om te kunnen participeren. Op basis van het voorgaande kan gesteld worden dat de eerste indicator van het toetsingskader "het krijgen van de kans om het recht op participatie te kunnen uitoefenen" is (*infra* randnummers 119-121).¹⁵¹

Eens het kind deze mogelijkheden tot participatie heeft verkregen, is het belangrijk dat de mening van het kind op een adequate manier wordt meegenomen in de beslissing. Het is duidelijk dat enkel luisteren naar het kind niet voldoende is, er moet wel degelijk iets worden gedaan met de mening van het kind. Hieraan is voldaan indien er geen symboolmaatregelen genomen worden die ervoor zorgen dat er geen rekening gehouden wordt met zijn of haar mening. Ook moet er een terugkoppeling zijn naar het kind zodat het kind weet in welke mate zijn mening invloed heeft gehad op de beslissing. De tweede indicator luidt dan ook "de mening van het kind" (*infra* randnummers 155-156).¹⁵²

De laatste indicator heeft betrekking op de omstandigheden waarin het kind zijn recht op participatie kan uitoefenen. De omstandigheden moeten aangepast zijn aan de leeftijd van het kind en mogen niet dreigend, vijandig of ongeschikt zijn. Dit betekent dat de informatie die aan het kind verstrekt wordt kindvriendelijk moet zijn. Informatie is kindvriendelijk indien niet hetzelfde materiaal wordt gegeven aan de kinderen als aan volwassenen. Verder moeten ook de processen waarin het pleegkind

¹⁵¹ RAAD VAN EUROPA, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*, Council of Europe Publishing, 2010, www.coe.int/children; FRA, *Kindvriendelijke justitie: vooruitzichten en ervaringen van beroepsbeoefenaars 2015*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_nl_0.pdf; X, "Het recht van het kind om te worden gehoord", *TJK* 2010, nr. 1, (39) 44; § 12, 25, 41, 47, 48, 133 en 134 General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009); § 13 en 19, Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium, Committee on the Rights of the Child (1 February 2019), *CRC/C/BEL/CO/5-6* (2019); EUROPESE UNIE, *EU-richtsnoeren ter bevordering en bescherming van de rechten van het kind*, https://diplomatie.belgium.be/sites/default/files/downloads/eu_richtsnoer_bescherming_kind.pdf.

¹⁵² § 13 en 19, Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium, Committee on the Rights of the Child (1 February 2019), *CRC/C/BEL/CO/5-6* (2019); § 28, 44, 45 en 132, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009); RAAD VAN EUROPA, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*, Council of Europe Publishing, 2010, 28, www.coe.int/children; M.R. BRUNING en K.G.A. BOLSCHER, "Juridische analyse van de procespositie en het hoorrecht van minderjarigen" in M.R. BRUNING e.a., *Kind in proces: van communicatie naar effectieve participatie*, Nijmegen, Wolf Legal Publishers, 2020, 87; F. ANG en M. VERHEYDE, "Het recht van het kind om gehoord te worden. Een verslag uit Genève: Discussiedag VN-Kinderrechtencomité 15 september 2006", *TJK* 2006, nr. 5, 400-402.

betrokken is kindvriendelijk zijn. Ten slotte moeten alle beroepen die doorheen de procedure in aanraking komen met het pleegkind voldoende getraind zijn om met kinderen om te gaan. De laatste indicator is dan ook "omstandigheden aangepast aan het kind" (*infra* randnummers 164-166).¹⁵³

113. Indien twee factoren strijdig met elkaar blijken te zijn, dient de voorkeur uit te gaan naar de tweede indicator met betrekking tot de mening van het kind. Deze indicator ligt aan de basis van het participatierecht aangezien de andere twee indicatoren van al hun nut zouden worden ontdaan indien niets met de mening van het kind wordt gedaan.

114. In het volgende deel gebeurt de weging van deze drie indicatoren. Zo wordt duidelijk wanneer er wel of niet aan voldaan is. Dat maakt het mogelijk om het Vlaamse systeem aan deze indicatoren te toetsen om te kijken waar de knelpunten zich bevinden. Voor de knelpunten die door deze toetsing naar boven komen wordt een oplossing gezocht. Hiervoor wordt er onder meer gekeken of Nederland ook met deze knelpunten te maken krijgt en of Vlaanderen op deze manier inspiratie kan halen uit het Nederlandse systeem.

¹⁵³ FRA, *Kindvriendelijke justitie: vooruitzichten en ervaringen van beroepsbeoefenaars 2015*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_nl_0.pdf; RAAD VAN EUROPA, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*, Council of Europe Publishing, 2010, 89, www.coe.int/children; § 23, 34, 60, 82 en 134, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009); § 13 en 19, Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium, Committee on the Rights of the Child (1 February 2019), *CRC/C/BEL/CO/5-6* (2019).

115. Dit toetsingskader kan samengevat worden in volgend schema:

PARTICIPATIE

Het krijgen van de kans om het recht op participatie te kunnen uitoefenen

- Informatieverstrekking
- Hoe vaak worden de pleegkinderen betrokken?
 - Geen leeftijdsgrens

De mening van het kind

- *Geen symboolmaatregelen*
- *Terugkoppeling naar het kind*

Omstandigheden aangepast aan het kind

- Kindvriendelijke informatie
- Kindvriendelijke processen
 - Getrainde beroepen

Deel 4: Toetsing

116. In deel 4 wordt duidelijk wanneer er aan de drie genoemde indicatoren voldaan is. Hoofdstuk 1 behandelt de eerste indicator "Het krijgen van de kans om het recht op participatie te kunnen uitoefenen". In de eerste afdeling gebeurt de weging aan de hand van wegingsfactoren. Deze maken duidelijk waarin een land moet voorzien opdat het kind de kans krijgt om zijn of haar recht op participatie te kunnen uitoefenen. De eerste wegingsfactor is de informatieverstrekking. Er wordt duidelijk gemaakt welke informatie het kind moet ontvangen, door wie, wanneer, in welke vorm... De tweede wegingsfactor heeft betrekking op de hoeveelheid dat het kind betrokken wordt in de procedure. Er wordt duidelijk op welke specifieke momenten het pleegkind betrokken moet worden. De derde wegingsfactor betreft het feit dat er geen leeftijdsgrens mag staan op het recht van het kind om zijn mening te uiten.

In de tweede afdeling wordt het Vlaamse systeem getoetst aan de eerste wegingsfactor met betrekking tot de informatieverstrekking. In de eerste paragraaf gebeurt de effectieve toetsing. In de tweede paragraaf worden de knelpunten vernoemd die door deze toetsing zijn blootgelegd om tot slot in de derde paragraaf aanbevelingen te formuleren.

In de derde afdeling wordt het Vlaamse systeem getoetst aan de tweede wegingsfactor met betrekking tot hoeveelheid dat het pleegkind betrokken dient te worden in de procedure. In de eerste paragraaf gebeurt de effectieve toetsing. In de tweede paragraaf worden de knelpunten vernoemd die door deze toetsing zijn blootgelegd om tot slot in de derde paragraaf aanbevelingen te formuleren.

In de vierde afdeling wordt het Vlaamse systeem getoetst aan de derde wegingsfactor met betrekking tot de leeftijdsgrens. In de eerste paragraaf gebeurt de effectieve toetsing. In de tweede paragraaf worden de knelpunten vernoemd die door deze toetsing zijn blootgelegd om tot slot in de derde paragraaf aanbevelingen te formuleren.

117. Hoofdstuk 2 behandelt de tweede indicator met betrekking tot de mening van het kind. In de eerste afdeling gebeurt de weging waardoor duidelijk wordt waarin een land moet voorzien opdat de mening van het kind serieus genomen wordt en niet louter een formaliteit vormt in de procedure. In de tweede afdeling gebeurt de toetsing van het Vlaamse systeem aan deze indicator. De eerste paragraaf behandelt de effectieve toetsing. In de tweede paragraaf worden de knelpunten vernoemd die door deze toetsing zijn blootgelegd om tot slot in de derde paragraaf aanbevelingen te formuleren.

118. Hoofdstuk 3 ten slotte behandelt de derde indicator met betrekking tot omstandigheden die dienen aangepast te worden aan het kind. In de eerste afdeling gebeurt de weging waardoor duidelijk wordt hoe die aangepaste omstandigheden er precies moeten uitzien. In de tweede afdeling gebeurt de toetsing van het Vlaamse systeem aan deze indicator. De eerste paragraaf behandelt de

effectieve toetsing. In de tweede paragraaf worden de knelpunten vernoemd die door deze toetsing zijn blootgelegd om tot slot in de derde paragraaf aanbevelingen te formuleren.

Hoofdstuk 1: Het krijgen van de kans om het recht op participatie te kunnen uitoefenen

Afdeling 1: Weging

119. Eerste wegingsfactor: Informatieverstrekking

Opdat pleegkinderen de kans krijgen om hun recht op participatie te kunnen uitoefenen is het allereerst van belang dat ze informatie verkrijgen over het recht dat ze hebben om vrijelijk hun mening te geven. Zonder dat de kinderen hierover duidelijke informatie verkrijgen, is het namelijk niet mogelijk dat ze kennis hebben van hun recht op participatie en kunnen ze dit ook niet uitoefenen. Meer specifiek moet bepaald zijn dat het kind informatie krijgt over het systeem, over de procedures, over de specifieke rechten die ze hierin hebben, over de instrumenten waarover ze beschikken om hun rechten daadwerkelijk uit te oefenen, over wat er van hem/haar verwacht wordt, over de manier waarop het kind kan deelnemen, over de inhoud van de zaak, over de mogelijke beslissingen die er genomen kunnen worden en over de gevolgen van deze beslissingen. Verder moeten de pleegkinderen ook informatie krijgen over de ondersteuningsmechanismen, over de geschiktheid en de mogelijke gevolgen van zowel de gerechtelijke als de buitengerechtelijke procedures, over de tijd en plaats van alle relevante gebeurtenissen, over de algemene voortgang en het resultaat van de procedure, over de bestaande mechanismen van herziening van genomen beslissingen en over de beschikbaarheid van de bestaande diensten.¹⁵⁴ Al deze informatie moet volledig zijn en rechtsreeks door de hulpverleners aan het kind verschaft worden bij de aanvang van de procedure zodat het kind voldoende is voorbereid. Ten slotte moet deze informatieverstrekking zowel schriftelijk als mondeling gebeuren.¹⁵⁵

¹⁵⁴ RAAD VAN EUROPA, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*, Council of Europe Publishing, 2010, 20-21, www.coe.int/children; FRA, *Kindvriendelijke justitie: vooruitzichten en ervaringen van beroepsbeoefenaars 2015*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_nl_0.pdf; X, "Het recht van het kind om te worden gehoord", *TJK* 2010, nr. 1, (39) 44.

¹⁵⁵ Art. 17 IVRK; FRA, *Kindvriendelijke justitie: vooruitzichten en ervaringen van beroepsbeoefenaars 2015*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_nl_0.pdf; § 134, 25, 41, 47 en 48 General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009); RAAD VAN EUROPA, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*, Council of Europe Publishing, 2010, 17 en 60-61, www.coe.int/children; M.R. BRUNING en K.G.A. BOLSCHER, "Juridische analyse van de procespositie en het hoorrecht van minderjarigen" in M.R. BRUNING e.a., *Kind in proces: van communicatie naar effectieve participatie*, Nijmegen, Wolf Legal Publishers, 2020, 110; X, *Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (FRA)*, https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/fra_nl#:~:text=Het%20Bureau%20van%20de%20Europese,basis%20en%20precieze%20afstemming%20geven.

120. Tweede wegingsfactor: hoe vaak worden de kinderen betrokken?

Een volgende vereiste voor de invulling van deze indicator is dat de pleegkinderen op meerdere momenten de mogelijkheid moeten krijgen om hun recht op participatie uit te oefenen. Meer concreet moeten de kinderen betrokken worden bij de besluiten die worden genomen over de start van jeugdhulp en bij de evaluatie daarvan. De Verdragsstaten moeten dit verzekeren via wetgeving, regels en beleid. Deze vereiste wordt zelfs nog ruimer opgevat, de kinderen moeten namelijk ook de kans krijgen om te participeren in zowel de opmaak als de uitvoering van het lokaal beleid. Ze moeten dus ook betrokken worden bij het opstellen van beleidsmaatregelen, programma's en maatregelen voor alles wat de kinderen aangaat. Op deze manier wordt de deelname van het kind gezien als een proces wat ervoor zorgt dat het doeltreffend en zinvol is en kunnen de pleegkinderen actief mee beslissen over hun leefwereld en toekomst.¹⁵⁶

121. Derde wegingsfactor: geen leeftijds grens

Ten slotte krijgt het pleegkind slechts een volwaardige kans om het recht op participatie te kunnen uitoefenen indien er geen leeftijdsbeperking wordt gekoppeld aan het recht van het kind om te worden gehoord. Een leeftijds grens zorgt namelijk voor een beperking van het kind om zijn mening te uiten in de aangelegenheden die hem betreffen. Zelfs zeer jonge kinderen zijn immers in staat om hun mening kenbaar te maken, ook al kan het kind zichzelf nog niet verbaal uiten. Deze kinderen kunnen hun voorkeuren en keuzes uiten door middel van bijvoorbeeld lichaamstaal, gezichts-uitdrukkingen, tekenen en schilderen. Deze vormen van non-verbale communicatie moeten dus ook erkend en gerespecteerd worden.¹⁵⁷

122. Indien aan bovenstaande vereiste is voldaan, krijgt het kind voldoende de kans om zijn recht op participatie te kunnen uitoefenen. Dan heeft het pleegkind de mogelijkheden om dit recht uit te oefenen, dit is en blijft een recht en vormt geen plicht voor het kind.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Art. 25 IVRK; X, "Het recht van het kind om te worden gehoord", *TJK* 2010, nr. 1, (39) 46; § 13 en 19, Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium, Committee on the Rights of the Child (1 February 2019), CRC/C/BEL/CO/5-6 (2019); Concluding observations on the fourth periodic report of the Netherlands, Committee on the Rights of the Child (8 June 2015), CRC/C/NL/CO/4 (2015); § 12 en 133, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009); EUROPESE UNIE, *EU-richtsnoeren ter bevordering en bescherming van de rechten van het kind*, https://diplomatie.belgium.be/sites/default/files/downloads/eu_richtsnoer_bescherming_kind.pdf.

¹⁵⁷ § 13 en 19, Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium, Committee on the Rights of the Child (1 February 2019), CRC/C/BEL/CO/5-6 (2019); § 21, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009); M.R. BRUNING en K.G.A. BOLSCHER, "Juridische analyse van de procespositie en het hoorrecht van minderjarigen" in M.R. BRUNING e.a., *Kind in proces: van communicatie naar effectieve participatie*, Nijmegen, Wolf Legal Publishers, 2020, 86; M. DE JONG-DE KRUIJF en K.A.M. VAN DER ZON, "Directe participatie van minderjarigen bij de gerechtshoven in Nederland", *Trema* 2015, (298) 299.

¹⁵⁸ RAAD VAN EUROPA, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*, Council of Europe Publishing, 2010, 29, www.coe.int/children.

Afdeling 2: Toetsing van het Vlaamse systeem aan de eerste wegingsfactor: informatieverstrekking

§1: Toetsing

123. Bij de toetsing van het Vlaamse systeem aan de indicatoren is het Decreet Rechtspositie Minderjarigen van groot belang. Het IVRK is namelijk gebruikt als een basisreferentiekader bij de uitwerking van dit decreet.¹⁵⁹ Voornoemde decreet is van toepassing in alle sectoren, diensten en voorzieningen die onder het toepassingsgebied van de integrale jeugdhulp vallen, dus onder meer op pleegzorg.¹⁶⁰ De rechten van de minderjarigen in de jeugdhulp gelden zowel bij de vrijwillige jeugdhulpverlening als bij de gerechtelijke jeugdhulpverlening.¹⁶¹ Sommige artikelen van het Decreet Rechtspositie Minderjarigen die hieronder besproken worden, gelden echter "onverminderd de procedureregels voor het verlenen van gerechtelijke jeugdhulp", dit wil zeggen dat ze slechts gelden voor zover ze niet ingaan tegen de procedureregels voor het verlenen van de gerechtelijke jeugdhulp.¹⁶² Indien dat het geval is, is het duidelijk vermeld bij de toetsing van de concrete artikelen (*infra* randnummers 141 en 161).

Het Decreet Rechtspositie Minderjarigen verstrekt de minderjarigen enkele rechten die ze bovendien in beginsel zelfstandig kunnen uitoefenen. Ook wordt in dit decreet de rechtspositie van de minderjarige geregeld ten aanzien van de jeugdhulpaanbieders (hieronder vallen zowel de voorzieningen als de pleeggezinnen) en ten aanzien van de specifieke organen van de integrale jeugdhulp.¹⁶³

124. Het Decreet Rechtspositie Minderjarigen verleent de minderjarige recht op duidelijke, toereikende en begrijpelijke informatie. Deze informatieplichten gelden zowel voor informatie over de jeugdhulp als voor alle zaken die daarmee verband houden, hierin zit ook de verplichting om de kinderen te informeren over hun kinderrechten (art. 11, § 1 Decreet Rechtspositie Minderjarigen).¹⁶⁴

Het pleegkind wordt op de hoogte gebracht van alle belangrijke beslissingen en wijzigingen van de afspraken en krijgt informatie over onder andere de aard en de vermoedelijke duur van het verblijf in het pleeggezin, de eventuele problemdiagnose, de afspraken en de regels, de kostprijs, zijn

¹⁵⁹ Voorstel van decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, *Parl.St.* VI.Parl. 2003-04, nr. 2063/1, 4; E. DESMET en J. PUT, "Het Decreet Rechtspositie Minderjarigen: een internationaalrechtelijke toetsing", *TJK* 2011, nr. 2, (103) 104.

¹⁶⁰ X, *Algemene informatie DRM*, <https://www.rechtspositie.be/algemeen/algemene-informatie-drm> (consultatie 3 mei 2021).

¹⁶¹ Voorstel van decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, *Parl.St.* VI.Parl. 2003-04, nr. 2063/1, 7.

¹⁶² Voorstel van decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, *Parl.St.* VI.Parl. 2003-04, nr. 2063/1, 17-18.

¹⁶³ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 525.

¹⁶⁴ Art. 11, § 1 Decreet Rechtspositie Minderjarigen; Voorstel van decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, *Parl.St.* VI.Parl. 2003-04, nr. 2063/1, 15; E. DESMET en J. PUT, "Het Decreet Rechtspositie Minderjarigen: een internationaalrechtelijke toetsing", *TJK* 2011, nr. 2, (103) 108.

rechten en plichten, de rechten en plichten van de begeleiders en mogelijke contacten van de hulpverleners met ouders en familie.¹⁶⁵

De hulpverleners hebben de verplichting om deze informatie spontaan te geven aan de pleegkinderen, zij mogen met andere woorden niet wachten totdat het kind er zelf om vraagt.¹⁶⁶ Wel kan beslist worden om in het belang van de minderjarige hem over bepaalde zaken niet te informeren. Deze beslissing moet worden gemotiveerd en wordt opgenomen in het dossier van de minderjarige (art. 11, § 2 Decreet Rechtspositie Minderjarigen).¹⁶⁷ Het is namelijk mogelijk dat die informatie voor te veel verwarring of kwetsende gevoelens kan zorgen in hoofde van de minderjarige.¹⁶⁸

125. Artikel 3 van het Decreet Rechtspositie Minderjarigen bepaalt dat het decreet toepasselijk is vanaf het eerste contact ongeacht op welke wijze het plaatsvindt en ongeacht door wie het geïnitieerd wordt. Het is dus geen verschil of dit eerste contact zich voordoet met een jeugdhulpaanbieder, met de toegangspoort of met de trajectbegeleiding.¹⁶⁹ Dit strookt met de gedachte van het toetsingskader dat vereist dat aan het kind vanaf de aanvang van de procedure alle relevante informatie wordt gegeven door de hulpverlener.¹⁷⁰

126. Naast bovenvermelde informatieverplichtingen, krijgt het kind informatie door middel van zijn of haar dossier. Indien sprake is van gerechtelijke jeugdhulpverlening, wordt een dossier bijgehouden door zowel de jeugdrechtbank als door de sociale dienst voor gerechtelijke jeugdhulp. Het kind heeft geen recht om het dossier van de jeugdrechtbank in te kijken.¹⁷¹ Ook de dienst voor pleegzorg houdt een dossier bij. Het Decreet Rechtspositie Minderjarigen bepaalt hierover dat de minderjarige recht heeft op toegang tot zijn dossiergegevens en dat hij recht heeft op toelichting bij deze gegevens. Uitzonderingen hierop zijn gegevens die werden verstrekt door derden zonder dat zij daartoe verplicht werden en die zij als vertrouwelijk hebben bestempeld, stukken die werden opgesteld ten behoeve van de gerechtelijke overheden en gegevens waarover de minderjarige niet werd geïnformeerd (art. 22 Decreet Rechtspositie Minderjarigen).

127. Helaas blijkt uit de jaarverslagen van Pleegzorg Vlaanderen dat pleegkinderen in de eerste plaats aangeven dat ze moeilijk hun weg naar hulp kunnen vinden. Ze hebben het gevoel dat ze niet genoeg worden geïnformeerd. Ze vertellen dat hulpverleners soms te lang wachten vooraleer ze

¹⁶⁵ M. BERGHMANS, A. VAN LOOVEREN en K. CREMIE, *Het pleegouderboek: 202 vragen over pleegzorg*, Brussel, Politeia, 2017, 40; E. DESMET en J. PUT, "Het Decreet Rechtspositie Minderjarigen: een internationaalrechtelijke toetsing", *TJK* 2011, nr. 2, (103) 108.

¹⁶⁶ M. BERGHMANS, A. VAN LOOVEREN en K. CREMIE, *Het pleegouderboek: 202 vragen over pleegzorg*, Brussel, Politeia, 2017, 40.

¹⁶⁷ Art. 11, § 2 Decreet Rechtspositie Minderjarigen; E. DESMET en J. PUT, "Het Decreet Rechtspositie Minderjarigen: een internationaalrechtelijke toetsing", *TJK* 2011, nr. 2, (103) 108.

¹⁶⁸ M. BERGHMANS, A. VAN LOOVEREN en K. CREMIE, *Het pleegouderboek: 202 vragen over pleegzorg*, Brussel, Politeia, 2017, 41.

¹⁶⁹ Art. 3, § 1 Decreet Rechtspositie Minderjarigen; E. DESMET en J. PUT, "Het Decreet Rechtspositie Minderjarigen: een internationaalrechtelijke toetsing", *TJK* 2011, nr. 2, (103) 106.

¹⁷⁰ RAAD VAN EUROPA, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*, Council of Europe Publishing, 2010, 60-61, www.coe.int/children.

¹⁷¹ M. BERGHMANS, A. VAN LOOVEREN en K. CREMIE, *Het pleegouderboek: 202 vragen over pleegzorg*, Brussel, Politeia, 2017, 209.

ingrijpen. Verder geven ze aan dat het heel veel moed vraagt om een hulpvraag te stellen. Ze betreuren het dan ook dat er niet meer inspanningen worden gedaan wanneer ze om hulp vragen.¹⁷²

128. Ook uit een onderzoek naar de beleving en de begeleidingsnoden van pleegkinderen blijkt dat pleegkinderen op verschillende vlakken te weinig geïnformeerd worden. Pleegkinderen geven aan dat ze bij de aanvang van de plaatsing in het pleeggezin nauwelijks weet hadden wat pleegzorg inhield en waar ze terecht zouden komen. Verder maakt het onderzoek duidelijk dat ook de oorzaak van de plaatsing voor de pleegkinderen soms een onduidelijke factor blijkt te zijn. De kennis van de pleegkinderen over hoe de jeugdhulpverlening in het algemeen is geregeld en georganiseerd, hoe pleegzorg in het bijzonder is geregeld en georganiseerd en over hun rechten in de jeugdhulp is opvallend beperkt. Enkele opmerkelijke voorbeelden die uit het onderzoek zijn voortgekomen zijn de volgende: de meeste pleegkinderen gaven aan nog nooit over het ondersteuningscentrum jeugdzorg gehoord te hebben, sommige pleegkinderen weten niet of hun plaatsing via de vrijwillige weg of de gerechtelijke weg is verlopen en meerdere pleegkinderen gaven zelfs aan dat ze nog nooit gehoord hebben over rechten van jongeren in de jeugdhulp. De kinderen voelen zich niet goed genoeg voorbereid op de plaatsing in het pleeggezin, ze hadden geen weet van pleegzorg, wisten niet waar ze naartoe werden gebracht en beschikten amper over informatie over het pleeggezin waar ze in zouden terechtkomen. Ook over de oorzaak van de plaatsing hebben de pleegkinderen te weinig kennis.¹⁷³

129. Deze ervaringen van pleegkinderen tonen duidelijk aan dat ze te weinig geïnformeerd worden over zowel het systeem en de procedures als over hun specifieke rechten die ze hierin hebben. Een gebrek aan informatie is zowel nadelig vanuit het participatief oogpunt als voor het emotionele welzijn van de pleegkinderen.¹⁷⁴ Het recht op informatie van de pleegkinderen is van cruciaal belang om doeltreffend te kunnen participeren. Als kinderen in procedures voldoende geïnformeerd worden, winnen ze aan zelfvertrouwen, ze voelen zich veiliger en hebben het gevoel zich vrijer te kunnen uiten.¹⁷⁵

§2: Knelpunten

130. Het toetsingskader stelt voorop dat pleegkinderen de kans moeten krijgen om hun recht op participatie te kunnen uitoefenen. Daarvoor is het allereerst van belang dat ze informatie verkrijgen over het recht dat ze hebben om vrijelijk hun mening te geven (*supra* randnummer 119). De

¹⁷² PLEEGZORG VLAANDEREN, "Verslag dialoogdag pleegjongeren – 3 november 2017", 2017, 1.

¹⁷³ M. VANDENBROECK, *Het gezin is dood - Leve het gezin: van verdeelde naar gedeelde opvoedingsverantwoordelijkheid*, Oud-Turnhout, Gompel&Svacina, 2019, 205; A. CLÉ, F. VAN HOLEN en J. VANDERFAEILLIE, *Samenvatting van het rapport: 'Een onderzoek naar de beleving en de begeleidingsnoden van pleegkinderen'*. Vrije Universiteit Brussel, 21, www.pleegzorgvlaanderen.be/_webdata/uploads/vlaanderen/Beleving%20en%20begeleidingsnoden%20pleegkinderen.pdf; AGENTSCHAP JONGERENWELZIJN, *Pleegkinderen tevreden over pleegzorg*, www.jongerenwelzijn.be/assets/docs/persberichten/2017/20170424_pb_belevingsonderzoek_pleegzorg.pdf.

¹⁷⁴ A. CLÉ, F. VAN HOLEN en J. VANDERFAEILLIE, *Samenvatting van het rapport: 'Een onderzoek naar de beleving en de begeleidingsnoden van pleegkinderen'*. Vrije Universiteit Brussel, 21, www.pleegzorgvlaanderen.be/_webdata/uploads/vlaanderen/Beleving%20en%20begeleidingsnoden%20pleegkinderen.pdf.

¹⁷⁵ FRA, *Kindvriendelijke justitie: vooruitzichten en ervaringen van beroepsbeoefenaars 2015*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_nl_0.pdf.

ervaringen van de pleegkinderen tonen duidelijk aan dat het Vlaamse systeem op dit vlak tekortschiet. De juiste en duidelijke informatieverstrekking over het systeem, over de procedures, over de specifieke rechten die ze hierin hebben, over de instrumenten waarover ze beschikken om hun rechten daadwerkelijk uit te oefenen, over wat er van hem/haar verwacht wordt, over de manier waarop het kind kan deelnemen, over de inhoud van de zaak, over de mogelijke beslissingen die genomen kunnen worden en over de gevolgen van deze beslissingen is dus een knelpunt in het Vlaamse systeem. Dit blijkt ook uit de laatste *concluding observation* van het VN-Kinderrechtencomité gericht aan België (*supra* randnummer 107). In deze slotbeschouwing is namelijk aanbevolen om de kinderen alle informatie en gelegenheid te geven om hun ideeën bekend te maken.¹⁷⁶

§3: Aanbevelingen

131. Het is belangrijk dat dit knelpunt kan weggenomen worden in het Vlaamse systeem zodat de ervaringen van de pleegkinderen een positieve evolutie kunnen ondergaan. Het recht op informatie van de pleegkinderen is, zoals eerder gezegd, van cruciaal belang om doeltreffend te kunnen participeren. Als kinderen in procedures voldoende geïnformeerd worden, winnen ze aan zelfvertrouwen, voelen ze zich veiliger en hebben ze het gevoel zich vrijer te kunnen uiten (*supra* randnummer 129).¹⁷⁷

132. Uit het onderzoek naar de beleving en de begeleidingsnoden van pleegkinderen bleken al enkele duidelijke aanbevelingen wat het Vlaamse pleegzorgsysteem betreft. Allereerst wordt aanbevolen om meer aandacht te schenken aan de voorbereiding van de pleegkinderen op de plaatsing in de pleegzorg. De pleegzorgplaatsing kan gezien worden als een hele ingrijpende gebeurtenis voor het pleegkind. De vraag om goed voorbereid te worden op deze plaatsing komt dan ook van de pleegkinderen zelf. Ze willen graag op de hoogte gebracht worden van de reden waarom ze moeten intrekken bij een pleeggezin en wat de invloed van een pleegzorgplaatsing zal zijn op hun gewone leven. Meer concreet moeten de pleegkinderen meer geïnformeerd worden over de reden van hun plaatsing in een pleeggezin en over de persoon die beslist heeft dat deze plaatsing noodzakelijk is.¹⁷⁸ Het Vlaamse systeem zou in zijn beleid best één persoon verantwoordelijk maken voor het verstrekken van deze informatie, bijvoorbeeld een sociaal werker. Deze verantwoordelijke zal er dan voor zorgen dat het pleegkind bij de start van de procedure eerst mondeling alle informatie verkrijgt, maar later dient deze informatie ook schriftelijk meegedeeld te worden zodat alle onduidelijkheden vermeden kunnen worden.¹⁷⁹ Over de opleiding van deze persoon wordt hieronder dieper ingegaan (*infra* randnummer 166).

¹⁷⁶ § 19, Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium, Committee on the Rights of the Child (1 February 2019), CRC/C/BEL/CO/5-6 (2019).

¹⁷⁷ FRA, *Kindvriendelijke justitie: vooruitzichten en ervaringen van beroepsbeoefenaars 2015*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_nl_0.pdf.

¹⁷⁸ A. CLÉ, F. VAN HOLEN en J. VANDERFAEILLIE, *Samenvatting van het rapport: 'Een onderzoek naar de beleving en de begeleidingsnoden van pleegkinderen'*. Vrije Universiteit Brussel, 31, www.pleegzorgvlaanderen.be/_webdata/uploads/vlaanderen/Beleving%20en%20begeleidingsnoden%20pleegkinderen.pdf.

¹⁷⁹ FRA, *Kindvriendelijke justitie: vooruitzichten en ervaringen van beroepsbeoefenaars 2015*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_nl_0.pdf.

Ook wordt aanbevolen om te voorzien in een duidelijke en correcte informatievoorziening over alle belangrijke aspecten die in verband staan met de plaatsing in het pleeggezin. Dit zou het pijnpunt dat de pleegkinderen vaak te weinig kennis hebben over de werking/organisatie van jeugdhulp en hun eigen rechten en plichten kunnen oplossen. Ze moeten weten welke instanties bestaan, wat hun functie is, op welke manier de beslissingen genomen worden en op welke manier hun mening daar een impact op heeft. Pleegkinderen dienen duidelijk geïnformeerd te worden over hun rechten en plichten in de jeugdhulp. Het belang van het informeren van de pleegkinderen mag namelijk niet worden onderschat. Er moet voorzien worden in informatie op maat voor de pleegkinderen. Voor sommige pleegkinderen zal een gewone folder volstaan, anderen hebben nood aan een uitleg die meerdere keren wordt herhaald.¹⁸⁰

133. Zoals eerder aangehaald schrijft een kinderrechtenorganisatie van Vlaanderen een rapport als aanvulling op het ingediende overheidsrapport van België (*supra* randnummer 107). Het is de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen die dit rapport schrijft over de naleving en de toepassing van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind.¹⁸¹ Hierin worden interessante aanbevelingen gedaan in verband met de knelpunten van het Vlaamse systeem en specifiek wat de participatie van de kinderen betreft. Zo wordt aanbevolen om elk kind te verzekeren dat hij alle relevante informatie krijgt bij elke beslissing die een impact heeft op zijn of haar leven.¹⁸² Indien het Vlaamse systeem de pleegkinderen zou kunnen verzekeren dat ze over alle relevante informatie beschikken, zou dit veel onwetendheid en onzekerheid kunnen wegnemen. Zo zullen de pleegkinderen meer informatie kunnen krijgen over de structuur en de organisatie van jeugdhulp en pleegzorg.

134. Ook het Kinderrechtencommissariaat deed al enkele interessante aanbevelingen wat dit knelpunt betreft. Dit commissariaat is een onafhankelijke instelling van het Vlaams Parlement.¹⁸³ Het bracht onlangs het jaarverslag genaamd "Kinderen willen écht gehoord worden" uit.¹⁸⁴ Dit verslag maakt al snel duidelijk dat een rechtspositieregeling in het Decreet Rechtspositie Minderjarigen alleen niet zorgt voor een betere jeugdhulpverlening. Kijken hoe deze rechten hun uiting krijgen in de praktijk is nodig om de rechten van de minderjarigen effectief vorm te geven. Deze praktijkvisie dient ook meer toegepast te worden in het Vlaamse systeem, dit zou het verschil tussen hoe het in de wetgeving staat en hoe het er in de praktijk aan toegaat kunnen verminderen.¹⁸⁵

¹⁸⁰ A. CLÉ, F. VAN HOLEN en J. VANDERFAEILLIE, *Samenvatting van het rapport: 'Een onderzoek naar de beleving en de begeleidingsnoden van pleegkinderen'*. Vrije Universiteit Brussel, 33, www.pleegzorgvlaanderen.be/webdata/uploads/vlaanderen/Beleving%20en%20begeleidingsnoden%20pleegkinderen.pdf.

¹⁸¹ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, *Alternatief rapport van de NGO's: Over de naleving en de toepassing van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind in België 2018*, www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2018/12/Alternatief-rapport-Kinderrechtencoalitie-2018-Nederlands.pdf.

¹⁸² KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, *Alternatief rapport van de NGO's: Over de naleving en de toepassing van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind in België 2018*, www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2018/12/Alternatief-rapport-Kinderrechtencoalitie-2018-Nederlands.pdf.

¹⁸³ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Beleidsplan kinderrechtencommissariaat 2020-2025*, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/beleidsplan_kinderrechtencommissariaat_2020_2025_maart_2020.pdf.

¹⁸⁴ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Jaarverslag 2018-2019: Kinderen willen écht gehoord worden*, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/book_jaarverslag_krc_2018-19_volledig_def_lr.pdf.

¹⁸⁵ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Jaarverslag 2018-2019: Kinderen willen écht gehoord worden*, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/book_jaarverslag_krc_2018-19_volledig_def_lr.pdf.

135. Voor dit knelpunt zou het Vlaamse systeem ook inspiratie kunnen putten uit Nederland (*supra* randnummer 36). Daar wordt namelijk gewerkt met een Kwaliteitskader van de Raad voor Kinderbescherming. De Raad voor Kinderbescherming is een dienst van het ministerie van Justitie en Veiligheid. Hun taken zijn uiteenlopend en gaan onder andere over gezag en omgang na een echtscheiding, over het afstaan van kinderen, adoptie, pleegzorg... Ze onderzoeken wat de mogelijkheden zijn om het kind veilig te laten opgroeien. Het is de bedoeling dat de kinderen begrijpen wat de Raad doet en waarom. Om dit doel te bereiken wordt al deze informatie tijdens het onderzoek aan de kinderen verleend. Dit kader bevat dus niet enkel meerdere bepalingen over hoe het kind betrokken moet worden bij het onderzoek, maar geeft ook aan hoe en waarover het kind moet worden geïnformeerd.¹⁸⁶

Er is voorzien in aangepaste informatie voor de kinderen die bij het onderzoek betrokken zijn. Vanaf het eerste contact dat er is met het kind, verkrijgt hij of zij informatie die is aangepast aan de leeftijd en het ontwikkelingsniveau van het kind. Op voorhand wordt het kind geïnformeerd over het doel, de opzet, de verwachte duur van het onderzoek en de werkwijze. Ook krijgen de kinderen meteen de gelegenheid om hun mening te geven over de situatie die zich afspeelt.¹⁸⁷

Indien Vlaanderen werk zou maken van dergelijk kader dat specifiek op pleegzorg gericht is, zou dit ervoor kunnen zorgen dat de hierboven geschetste problemen, zoals pleegkinderen die niet veel afweten over de organisatie van pleegzorg en hun desbetreffende rechten, zich in de toekomst niet meer zouden stellen. Dit kader zou ervoor kunnen zorgen dat er geen verschil meer is tussen wat de wetgeving vooropstelt en de beleving van de pleegkinderen. Het zorgt voor een garantie naar de pleegkinderen toe aangezien er duidelijk in gesteld kan worden wie, waar, welke informatie moet verschaffen zonder dat er van kan worden afgeweken. Het opstellen van dergelijk kader dat specifiek rond pleegzorg wordt uitgewerkt, vormt dus een aanbeveling voor het Vlaamse systeem.¹⁸⁸

¹⁸⁶ RAAD VOOR KINDERBESCHERMING, *Het Kwaliteitskader van de Raad voor de Kinderbescherming*, www.kinderbescherming.nl/documenten/publicaties/2020/04/01/kwaliteitskader-van-de-raad-voor-de-kinderbescherming-2020.

¹⁸⁷ RAAD VOOR KINDERBESCHERMING, *Het Kwaliteitskader van de Raad voor de Kinderbescherming*, www.kinderbescherming.nl/documenten/publicaties/2020/04/01/kwaliteitskader-van-de-raad-voor-de-kinderbescherming-2020.

¹⁸⁸ X, *Kwaliteitskader van de Raad voor de Kinderbescherming 2020*, www.kinderbescherming.nl/documenten/publicaties/2020/04/01/kwaliteitskader-van-de-raad-voor-de-kinderbescherming-2020#:~:text=Het%20kwaliteitskader%20beschrijft%20de%20taken,cli%C3%ABnten%20van%20ons%20mogen%20verwachten.

Afdeling 3: Toetsing van het Vlaamse systeem aan de tweede wegingsfactor: hoe vaak worden de kinderen betrokken?

§1: Toetsing

136. De tweede wegingsfactor van deze indicator vereist dat de kinderen op meerdere momenten de mogelijkheid moeten krijgen om hun recht op participatie uit te oefenen. De kinderen moeten betrokken worden bij besluiten die worden genomen over de start van jeugdhulp en bij de evaluatie daarvan (*supra* randnummer 120).¹⁸⁹

137. Zoals eerder besproken bepaalt het Decreet Integrale Jeugdhulp dat de vrijwillige jeugdhulp op een vrijwillige medewerking van de betrokken personen rust. Doordat ze maximaal bij de jeugdhulpverlening betrokken worden, veronderstelt jeugdhulpverlening in beginsel de instemming van de minderjarige. Deze instemmingsvereiste geldt ook voor kinderen die jonger zijn dan twaalf jaar rekening houdend met hun leeftijd en maturiteit. Deze min-twaalfjarigen moeten hiervoor tot een redelijke beoordeling van hun belangen in staat zijn (art. 6 Decreet Integrale Jeugdhulp). Zoals eerder aangehaald, kan van deze noodzakelijke instemming in het belang van de minderjarige worden afgeweken (*supra* randnummer 62).¹⁹⁰ Wat de niet-rechtstreekse toegankelijke jeugdhulpverlening betreft, moet ook de aanmelding bij de intersectorale toegangspoort gebeuren met de instemming en de maximale betrokkenheid van de minderjarige (*supra* randnummer 66).

Ook wordt het pleegkind op de hoogte gehouden doorheen de procedure. In de vrijwillige jeugdhulpverlening wordt de minderjarige namelijk in verschillende fasen betrokken. Hierdoor kan de minderjarige zijn mening uiten en instemming geven. Het decreet Integrale Jeugdhulp verleent de minderjarige recht op inspraak bij de indicatiestelling en de jeugdhulpregie (art. 46 Decreet Integrale Jeugdhulp). Na de aanmelding bij de toegangspoort heeft het team Indicatiestelling namelijk de opdracht om de minderjarige te betrekken bij het opstellen van het indicatieverslag (art. 21 Decreet Integrale Jeugdhulp).¹⁹¹ Het team indicatiestelling heeft ook de verplichting het indicatieverslag aan de minderjarige te bezorgen waardoor het kind de mogelijkheid heeft een tweede indicatieverslag aan te vragen (*supra* randnummer 67). Aan de andere kant heeft de Jeugdhulpregie de opdracht om de minderjarige te betrekken bij het onderhandelen met jeugdhulpaanbieders en het vastleggen van een jeugdhulpverleningsbeslissing (art. 26 Decreet Integrale Jeugdhulp).¹⁹² Verder wordt ook de jeugdhulpverleningsbeslissing van het team Jeugdhulpregie aan de minderjarige bezorgd (*supra* randnummer 68). Het principe is namelijk dat

¹⁸⁹ X, "Het recht van het kind om te worden gehoord", *TJK* 2010, nr. 1, (39) 46; § 13 en 19, Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium, Committee on the Rights of the Child (1 February 2019), *CRC/C/BEL/CO/5-6* (2019); § 12 en 133, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009).

¹⁹⁰ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 96.

¹⁹¹ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 100.

¹⁹² B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 100.

er geen jeugdhulp kan worden verleend zonder de instemming en de betrokkenheid van de minderjarige (art. 6 Decreet Integrale Jeugdhulp).¹⁹³

138. Indien een gemandateerde voorziening tussenkomt (*supra* randnummer 71), wordt de minderjarige in verschillende fasen betrokken. Namelijk in het onderzoek naar de VOS, in het uitwerken van een jeugdhulpverleningsplan en in het opvolgen van de jeugdhulp.¹⁹⁴ De minderjarigen krijgen informatie over het feit of jeugdhulpverlening maatschappelijk noodzakelijk is, over het indicatievoorstel, over de wijze waarop jeugdhulpverlening opgevolgd zal worden, over de beslissing om jeugdhulp en over de beslissing om de hulpverlening al dan niet aan te bieden.¹⁹⁵ Minstens om het half jaar wordt de hulpverlening met overleg van de minderjarige geëvalueerd om te beslissen of er nog sprake is van een maatschappelijke noodzaak (art. 37 Decreet Integrale Jeugdhulp).¹⁹⁶

139. Wat de gerechtelijke jeugdhulpverlening betreft, is de jeugdrechter verplicht een minderjarige die de leeftijd van twaalf jaar bereikt heeft te horen voordat enige maatregel kan worden getroffen. Op dit hoorrecht wordt hieronder dieper ingegaan (*infra* randnummer 149).

140. Bovenstaande wetgeving, regels en beleid van het Vlaamse systeem zorgen ervoor dat het pleegkind meerdere keren betrokken wordt doorheen de procedure zoals het toetsingskader vooropstelt. Ze worden namelijk betrokken bij alle bovenvermelde beslissingen over de start van de jeugdhulp. In wat volgt wordt duidelijk dat ze ook betrokken worden bij de evaluatie daarvan.

141. Artikel 17 van het Decreet Rechtspositie Minderjarigen is hier van belang. Dit artikel luidt:

"Onverminderd de procedureregels voor het verlenen van gerechtelijke jeugdhulp, heeft de minderjarige recht op een periodieke evaluatie van de jeugdhulpverlening die hij krijgt, in verhouding tot de duur van die hulpverlening. Hij heeft recht op participatie bij die evaluatie."

Bovenstaande bepaling verleent het pleegkind het recht op een periodieke evaluatie van de jeugdhulpverlening die hij krijgt. Evalueren betekent kijken hoe de hulpverlening verloopt. Er worden doelen en criteria opgesteld voordat de hulpverlening begint. Het is nuttig te kijken in hoeverre de doelen bereikt zijn zowel tijdens als op het einde van de hulpverlening. Door deze evaluatie is er de mogelijkheid om de hulpverlening bij te sturen indien belemmerende factoren optreden. Hoe regelmatig de periodieke evaluatie dient te gebeuren, wordt niet bepaald in dit artikel. Wel wordt verder in dit artikel bepaald dat het pleegkind mee mag participeren bij deze evaluatie. Dit betekent dat het pleegkind actief betrokken wordt bij iedere evaluatie die plaatsvindt en dat er waarde aan de mening van het kind wordt gehecht.¹⁹⁷

¹⁹³ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 100.

¹⁹⁴ Art. 65 en 68 Besluit van de Vlaamse Regering 21 februari 2014 betreffende de integrale jeugdhulp, BS 28 februari 2014; B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 100.

¹⁹⁵ Art 66 en 67 Besluit van de Vlaamse Regering 21 februari 2014 betreffende de integrale jeugdhulp, BS 28 februari 2014; B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 100-101.

¹⁹⁶ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 100.

¹⁹⁷ X, *Werkmap "Aan de slag met het DRM": fiche inspraak en participatie*, www.rechtspositie.be/sites/default/files/publications/werkmap-jeugdhulp-fiche-inspraak.pdf.

Het artikel geldt onverminderd de procedureregels voor het verlenen van de gerechtelijke jeugdhulp. Dit heeft tot gevolg dat deze bepaling geen afbreuk doet aan de procedureregels die van toepassing zijn voor de rechtbanken in het kader van de gerechtelijke jeugdhulpverlening.¹⁹⁸ Ook bij de gerechtelijke jeugdhulpverlening is er sprake van een evaluatie van de jeugdhulpverlening. De partijen, waaronder het pleegkind, worden namelijk door de jeugdrechter regelmatig opgeroepen voor een zitting op de jeugdrechtbank voor een evaluatie.¹⁹⁹

142. Ook het Decreet Integrale Jeugdhulp verzekert aan de minderjarige het recht op periodieke evaluatie van de aan hem verleende jeugdhulpverlening. Bovendien heeft de minderjarige recht op inspraak bij deze evaluatie (art. 46 Decreet Integrale Jeugdhulp).²⁰⁰

143. Bovenstaande toont aan dat de deelname van het pleegkind in het Vlaamse systeem gezien wordt als een proces en niet slechts iets eenmalig in de procedure is. Het pleegkind wordt namelijk zowel bij de start van de jeugdhulp als bij de evaluatie daarvan betrokken. Op deze manier krijgt het kind zo veel als mogelijk de kans om actief mee te beslissen over zijn of haar leefwereld en toekomst. Dit draagt bij aan de doeltreffendheid en het nut van de participatie van de pleegkinderen zoals in het toetsingskader vooropgesteld wordt (*supra* randnummer 120).²⁰¹

144. Zoals besproken, wordt deze vereiste van betrokkenheid echter nog ruimer opgevat, de kinderen moeten namelijk ook de kans krijgen om te participeren in zowel de opmaak als de uitvoering van het lokaal beleid (*supra* randnummer 120). Het idee van participatie reikt dus verder dan enkel het eigen hulptraject, het is de bedoeling dat de minderjarigen ook de mogelijkheid krijgen om betrokken te worden bij het jeugdhulpbeleid.²⁰²

Uit het landenrapport van België blijkt dat, wat Vlaanderen betreft, de organisaties van en voor jongeren in de jeugdhulp betrokken worden bij het uitwerken van nieuwe beleidslijnen. Dit heeft tot gevolg dat ze kunnen participeren bij de uitwerking van de integrale jeugdhulp en bij de voorbereidingen die getroffen worden voor nieuw jeugdrecht.²⁰³

¹⁹⁸ Art. 17 Decreet Rechtspositie Minderjarigen; Voorstel van decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, *Parl.St.* VI.Parl. 2003-04, nr. 2063/1, 18.

¹⁹⁹ E. VAN ACHTER, *Pleegjongeren vragen kindvriendelijke justitie: dialoogdag legt pijnpunten bloot*, <https://sociaal.net/achtergrond/pleegjongeren-vragen-kindvriendelijke-justitie/>.

²⁰⁰ Art. 46 Decreet Integrale Jeugdhulp; B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 101.

²⁰¹ § 13 en 19, Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium, Committee on the Rights of the Child (1 February 2019), CRC/C/BEL/CO/5-6 (2019); § 12 en 133, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc.* CRC/C/GC/12 (2009).

²⁰² KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, *Alternatief rapport van de NGO's: Over de naleving en de toepassing van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind in België 2018*, [/www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2018/12/Alternatief-rapport-Kinderrechtencoalitie-2018-Nederlands.pdf](http://www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2018/12/Alternatief-rapport-Kinderrechtencoalitie-2018-Nederlands.pdf).

²⁰³ KINDERRECHTENCOMITÉ, *Onderzoek van de rapporten van de Lidstaten in uitvoering van artikel 44 van het Verdrag*, https://ncrc-cnde.be/IMG/pdf/be_rapport_vrk_nl_final.pdf.

§2: Knelpunten

145. Wat betreft de derde wegingsfactor bevinden er zich geen knelpunten in het Vlaamse systeem. Er wordt duidelijk voldaan aan de vereiste dat de pleegkinderen op meerdere momenten de mogelijkheid moeten krijgen om hun recht op participatie uit te oefenen. De wetgeving, regels en beleid in Vlaanderen verzekeren dat de kinderen betrokken worden in de procedure waar nodig. Ze worden betrokken bij zowel beslissingen die worden genomen over de start van jeugdhulp als bij de evaluatie daarvan. Ook wordt er de kans geboden om te participeren in de opmaak van het beleid zoals het landenrapport van België aantoont.

§3: Aanbevelingen

146. Gezien het Vlaamse systeem geen tekortkomingen vertoont, is het voor deze wegingsfactor niet nodig om aanbevelingen te formuleren.

Afdeling 4: Toetsing van het Vlaamse systeem aan de derde wegingsfactor: geen leeftijdsgrens

§1: Toetsing

147. In het Decreet Rechtspositie Minderjarigen wordt er geen leeftijdsgrens vooropgesteld als uitgangspunt. Verder wordt ook geen gebruik gemaakt van een norm die peilt naar de maturiteit van de minderjarigen. Het gevolg hiervan is dat de minderjarigen zelfstandig de genoemde rechten kunnen uitoefenen (art. 4, § 1 Decreet Rechtspositie Minderjarigen).²⁰⁴ De betekenis van zelfstandig is dat de minderjarige de mogelijkheid heeft de rechten van het decreet zelf uit te oefenen, zonder dat er vertegenwoordiging of bijstand van anderen plaatsvindt en zonder dat er achteraf verzet kan worden uitgeoefend.²⁰⁵ Wel wordt in artikel 4 §2 van het decreet bepaald dat de minderjarige het recht om in te stemmen met de jeugdhulp, het recht om niet tegen zijn wil gescheiden te worden van zijn ouders en het recht op inzage in het dossier slechts zelfstandig kan uitoefenen op voorwaarde dat hij tot een redelijke beoordeling van zijn belangen in staat is. Bij de beoordeling wordt zowel rekening gehouden met de leeftijd als met de maturiteit van het kind (art. 4, § 2 Decreet Rechtspositie Minderjarigen).²⁰⁶

148. Zoals uit de wegingsfactor blijkt, krijgt het pleegkind slechts een volwaardige kans om het recht op participatie te kunnen uitoefenen indien er geen leeftijdsbeperking wordt gekoppeld aan het recht van het kind om te worden gehoord (*supra* randnummer 121).

Verschillende wetsartikelen waarborgen het recht van het kind om te worden gehoord, namelijk artikel 12 IVRK, artikel 24 Handvest Grondrechten EU en artikel 22*bis* GW. In navolging van artikel 12 IVRK wordt er in artikel 22*bis* GW bepaald dat elk kind het recht heeft zijn mening te uiten in alle aangelegenheden die het aangaan. Met die mening wordt rekening gehouden in overeenstemming met zijn leeftijd en zijn onderscheidingsvermogen. Elk kind heeft het recht op maatregelen en diensten die zijn ontwikkeling bevorderen. Het belang van het kind is de eerste overweging bij elke beslissing die het kind aangaat (art. 22*bis* GW).

149. Wat de gerechtelijke jeugdhulpverlening betreft, wordt het hoorrecht verder geregeld in de Jeugdbeschermingswet. Artikel 52ter van de Jeugdbeschermingswet bepaalt namelijk dat iedere jongere die de leeftijd van twaalf jaar bereikt heeft door de jeugdrechter wordt gehoord. Dit moet gebeuren voordat enige maatregel wordt getroffen. Een uitzondering kan slechts worden gemaakt indien hij niet gevonden kan worden, zijn gezondheidstoestand het niet toelaat of indien hij weigert te verschijnen (art. 52ter Jeugdbeschermingswet).

²⁰⁴ J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 527.

²⁰⁵ E. DESMET en J. PUT, "Het Decreet Rechtspositie Minderjarigen: een internationaalrechtelijke toetsing", *TJK* 2011, nr. 2, (103) 115.

²⁰⁶ Art. 4, 8, 13 en 22 Decreet Rechtspositie Minderjarigen; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 527.

Artikel 52ter van de Jeugdbeschermingswet bevat geen regeling voor het horen van kinderen beneden de leeftijd van twaalf jaar. De parlementaire voorbereiding van deze wet maakt duidelijk dat deze leeftijdsgrens nagestreefd werd.²⁰⁷ Dit zou de indruk kunnen wekken dat deze kinderen geen hoorrecht hebben, maar dit recht behouden zij op basis van bovengenoemde artikelen 12 IVRK en 22bis GW.²⁰⁸

150. Het bestaan van deze leeftijdsgrens strookt echter niet met de vereiste van het toetsingskader (*supra* randnummer 121). Een leeftijdsgrens heeft namelijk tot gevolg dat het recht van het pleegkind om gehoord te worden beperkt wordt. Zoals in het toetsingskader reeds besproken, kunnen ook zeer jonge kinderen, en dus zeker kinderen onder de twaalf jaar, hun mening geven. Hiervoor is het niet vereist dat ze zich reeds verbaal kunnen uiten. Tekenen, schilderen en lichaamstaal zijn andere mogelijkheden voor de jonge pleegkinderen om hun mening te uiten. Het recht voldoet dus niet aan deze wegingsfactor van de eerste indicator.²⁰⁹

151. Dat aan deze vereiste niet voldaan is blijkt voorts uit de laatste *concluding observation* van het VN-Kinderrechtencomité. In deze slotbeschouwing is namelijk aanbevolen om alle kinderen het recht te geven om gehoord te worden in zaken die hen aanbelangen zonder hier een leeftijdsbeperking aan te koppelen.²¹⁰

§2: Knelpunten

152. Het bestaan van deze leeftijdsgrens in de gerechtelijke jeugdhulpverlening voor het hoorrecht van de minderjarige strookt niet met de vereiste van het toetsingskader. Een leeftijdsgrens heeft namelijk tot gevolg dat het recht van het pleegkind om gehoord te worden beperkt wordt.²¹¹

§3: Aanbevelingen

153. België heeft de verplichting om zijn regelgeving conform artikel 12 IVRK te maken. Het is niet zo dat artikel 52ter van de Jeugdbeschermingswet uitdrukkelijk ingaat tegen de inhoud van artikel 12 IVRK. Dit zou slechts het geval zijn indien de bepaling vooropstelt dat enkel minderjarigen boven twaalf jaar een hoorrecht zouden genieten. Dit neemt niet weg dat een aanpassing van de

²⁰⁷ Wetsontwerp tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, *Parl. St.* Kamer 1991-92, nr. 532/1, 8; H. ASSELMAN, "Participatie van minderjarigen in protectionele procedures voor de jeugdrechtbank: overwegingen bij het hoorrecht en het recht op vertegenwoordiging door een advocaat", *TJK* 2016, nr. 2, 179-185.

²⁰⁸ H. ASSELMAN, "Participatie van minderjarigen in protectionele procedures voor de jeugdrechtbank: overwegingen bij het hoorrecht en het recht op vertegenwoordiging door een advocaat", *TJK* 2016, nr. 2, (179) 181.

²⁰⁹ § 21, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc.* CRC/C/GC/12 (2009); § 13 en 19, Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium, Committee on the Rights of the Child (1 February 2019), CRC/C/BEL/CO/5-6 (2019).

²¹⁰ § 19, Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium, Committee on the Rights of the Child (1 February 2019), CRC/C/BEL/CO/5-6 (2019).

²¹¹ H. ASSELMAN, "Participatie van minderjarigen in protectionele procedures voor de jeugdrechtbank: overwegingen bij het hoorrecht en het recht op vertegenwoordiging door een advocaat", *TJK* 2016, nr. 2, (179) 181.

wetsbepaling sterk aangewezen is.²¹² Ook het VN-Kinderrechtencomité heeft België aanbevolen om de leeftijdsgrens van het recht van de kinderen om te worden gehoord in alle zaken die hen aanbelangen te schrappen.²¹³

154. In Nederland wordt dezelfde leeftijdsgrens van twaalf jaar gehanteerd. Artikel 809 van het Wetboek Rechtsvordering bepaalt namelijk dat de rechter, in zaken betreffende minderjarigen, niet beslist voordat hij de minderjarige van twaalf jaar of ouder de mogelijkheid heeft geboden om zijn mening aan hem kenbaar te maken. De rechter heeft de mogelijkheid om minderjarigen die de leeftijd van twaalf jaar nog niet hebben bereikt de gelegenheid te bieden om hun mening kenbaar te maken aan hem.²¹⁴ Echter is er in Nederland op dit vlak positieve evolutie merkbaar. Er lijkt namelijk een verlegging plaats te vinden richting het horen van minderjarigen onder de leeftijd van twaalf jaar. Rekening houdend met artikel 12 IVRK en de bijhorende *General Comment* is de rechtbank van Amsterdam namelijk begonnen met een pilot waarbij kinderen vanaf acht jaar worden opgeroepen door de rechter in zaken over onder andere uithuisplaatsing. Zo hebben ook deze kinderen de mogelijkheid om met de rechter in gesprek te gaan. Deze pilot is dermate positief geëvalueerd dat deze is omgezet in vast beleid.²¹⁵ Hier zou het Vlaamse systeem zeker een voorbeeld aan kunnen nemen en zelf dergelijke pilot organiseren.

²¹² H. ASSELMAN, "Participatie van minderjarigen in protectionele procedures voor de jeugdrechtbank: overwegingen bij het hoorrecht en het recht op vertegenwoordiging door een advocaat", *TJK* 2016, nr. 2, (179) 181.

²¹³ § 19, Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium, Committee on the Rights of the Child (1 February 2019), CRC/C/BEL/CO/5-6 (2019); KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, *Alternatief rapport van de NGO's: Over de naleving en de toepassing van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind in België 2018*, www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2018/12/Alternatief-rapport-Kinderrechten-coalitie-2018-Nederlands.pdf.

²¹⁴ Artikel 809 Rv.

²¹⁵ Brief van de minister van veiligheid en justitie, Kamerstuk 2016-2017, nr. kst-33836-19; M.R. BRUNING en K.G.A. BOLSCHER, "Juridische analyse van de procespositie en het hoorrecht van minderjarigen" in M.R. BRUNING e.a., *Kind in proces: van communicatie naar effectieve participatie*, Nijmegen, Wolf Legal Publishers, 2020, 163; M.R. BRUNING, "Hoorrecht voor kinderen jonger dan twaalf jaar", *Groninger Civilistenblad* 2021, (14) 15; T. LIEFAARD en S.E. RAP, "Hoezo kindvriendelijk?", *FJR* 2018, (180) 185.

Hoofdstuk 2: De mening van het kind

Afdeling 1: Weging

155. Eens het pleegkind de kans heeft om zijn recht op participatie uit te oefenen is luisteren naar het kind best gemakkelijk, maar het geven van een bepaald gewicht aan de mening van het kind is echt van belang. De mening van het kind moet serieus genomen worden. Het kind zien spreken is dus onvoldoende, er moet effectief geluisterd worden en er moet belang gehecht worden aan de mening van het kind.²¹⁶ De mening van het kind wordt serieus genomen indien er geen symboolmaatregelen worden genomen. Symboolmaatregelen zijn maatregelen die kinderen beperken om hun mening te uiten of maatregelen die ervoor zorgen dat de kinderen wel worden gehoord, maar dat er verder geen of nauwelijks rekening wordt gehouden met die mening.²¹⁷

156. Aan deze indicator is verder voldaan indien de wetgeving erin voorziet dat degene die het besluit over het kind neemt, het kind op de hoogte moet brengen van de beslissing en moet vertellen hoe de mening van het kind hier invloed op heeft gehad. Deze terugkoppeling is dus een vereiste voor het serieus nemen van de mening van het kind en zal ervoor zorgen dat het luisteren niet slechts een formaliteit in de procedure is. Hierdoor zal het kind beschouwd worden als een belangrijke factor bij het oplossen van de kwestie. Deze terugkoppeling gebeurt bij voorkeur mondeling.²¹⁸

²¹⁶ F. ANG en M. VERHEYDE, "Het recht van het kind om gehoord te worden. Een verslag uit Genève: Discussiedag VN-Kinderrechtencomité 15 september 2006", *TJK* 2006, nr. 5, 400-402; § 13 en 19, Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium, Committee on the Rights of the Child (1 February 2019), *CRC/C/BEL/CO/5-6* (2019); § 28, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009); RAAD VAN EUROPA, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*, Council of Europe Publishing, 2010, 28, www.coe.int/children; General Comment no. 5. On its 34th session. General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child, Committee on the Rights of the Child (3 October 2003), *UN Doc. CRC/GC/2003/527* (2003).

²¹⁷ § 132, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009).

²¹⁸ RAAD VAN EUROPA, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*, Council of Europe Publishing, 2010, 90, www.coe.int/children; § 44 en 45, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009); M.R. BRUNING en K.G.A. BOLSCHER, "Juridische analyse van de procespositie en het hoorrecht van minderjarigen" in M.R. BRUNING e.a., *Kind in proces: van communicatie naar effectieve participatie*, Nijmegen, Wolf Legal Publishers, 2020, 87; M.R. BRUNING, "Hoorrecht voor kinderen jonger dan twaalf jaar", *Groninger Civilistenblad* 2021, (14) 14.

Afdeling 2: Toetsing van het Vlaamse systeem

§1: Toetsing

157. Het doel van het Decreet Rechtspositie Minderjarigen is om de minderjarige meer als rechtssubject te benaderen, het kind maximaal bij de jeugdhulpverlening te betrekken en de mening van het kind ernstig te nemen.²¹⁹ Deze laatste doelstelling stemt overeen met de tweede indicator.

158. Artikel 16 Decreet Rechtspositie Minderjarigen is hier van belang. Dat artikel luidt:

"Onverminderd de procedureregels voor het verlenen van gerechtelijke jeugdhulp, heeft de minderjarige recht op participatie bij de totstandkoming en de uitvoering van de jeugdhulp die hem wordt verleend.

De minderjarige heeft het recht zijn mening vrij te uiten in elke aangelegenheid of procedure betreffende de jeugdhulp die hem betreft. Aan de mening van de minderjarige wordt in de mate van het mogelijke passend gevolg gegeven, in overeenstemming met de leeftijd en de maturiteit van de minderjarige. Als aan de mening van de minderjarige geen passend gevolg wordt gegeven, wordt dat afdoende gemotiveerd. Op verzoek van de minderjarige wordt die motivering aan zijn dossier toegevoegd."

De minderjarige heeft het recht op inspraak en participatie. Met inspraak wordt het recht bedoeld dat de minderjarige heeft om zijn mening vrij te uiten. Aan die mening wordt passend gevolg gegeven in de mate van het mogelijke. Er wordt rekening gehouden met de leeftijd en maturiteit van de minderjarige. Indien er geen passend gevolg wordt gegeven aan de mening, moet de reden hiervoor afdoende gemotiveerd worden. Deze motivering wordt op vraag van de minderjarige aan zijn dossier toegevoegd (art. 16 Decreet Rechtspositie Minderjarigen).²²⁰

Zoals uit bovenstaand artikel blijkt, blijft het recht op inspraak van de minderjarige in de jeugdhulpverlening, en dus ook in de pleegzorgprocedure, niet beperkt tot het mogen uiten van een mening. Het pleegkind moet de zekerheid hebben dat er wel degelijk iets met zijn of haar mening wordt gedaan. Hierdoor wordt het kind beschouwd als een belangrijke factor. Rekening houden met de mening van het pleegkind wil niet per se zeggen dat er een aanpassing moet gebeuren in de praktijk, maar dit kan ook blijken uit de motivering die gegeven wordt waarom de mening van het kind niet gevolgd wordt. De hulpverlener heeft door deze bepaling de verplichting om zo veel als mogelijk te zoeken naar gepaste methodes om maximaal naar het pleegkind te luisteren en rekening te houden met zijn of haar mening. Deze bepaling in het Vlaamse recht zorgt er met andere woorden voor dat jongeren actief betrokken worden in de jeugdhulpverlening en dat de mening van het kind serieus genomen wordt.²²¹

²¹⁹ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 102.

²²⁰ Art. 16 Decreet Rechtspositie Minderjarigen.

²²¹ X, *Werkmap "Aan de slag met het DRM": fiche inspraak en participatie*, www.rechtspositie.be/sites/default/files/publications/werkmap-jeugdhulp-fiche-inspraak.pdf.

Dit artikel uit het Decreet Rechtspositie Minderjarigen zorgt er dan ook voor dat er geen symboolmaatregelen kunnen worden genomen die ervoor zorgen dat de pleegkinderen hun mening niet kunnen uiten of die ervoor zorgen dat er geen rekening wordt gehouden met de mening van het kind aangezien er een motiveringsverplichting bestaat indien er geen passend gevolg wordt gegeven aan de mening van de minderjarige (*supra* randnummer 155).²²² Ook in de praktijk blijkt hieraan voldaan te zijn. Het onderzoek naar de beleving en de begeleidingsnoden van pleegkinderen maakt namelijk duidelijk dat de pleegkinderen in het algemeen vinden dat er voldoende rekening wordt gehouden met hun mening.²²³

159. De formulering van het recht op participatie in het Decreet Rechtspositie Minderjarigen komt in grote mate overeen met de formulering in het IVRK (*supra* randnummer 83). Echter is in het bovenstaande artikel 16 bepaald dat er passend gevolg moet gegeven worden aan de mening van de minderjarige "in de mate van het mogelijke", dit is duidelijk zwakker geformuleerd dan in het IVRK het geval is. Dit zwakkere element wordt dan wel weer gecompenseerd door de motiveringsplicht die eraan gekoppeld is.²²⁴

160. Er wordt echter wel nergens voorzien in de verplichting om terug te koppelen naar het pleegkind en het op de hoogte te brengen van de resultaten en de manier waarop de mening van het kind invloed heeft gehad op dit resultaat (*supra* randnummer 156).²²⁵

161. Wat de gerechtelijke jeugdhulpverlening betreft, verkrijgt het kind het recht dat artikel 16 Decreet Rechtspositie Minderjarigen hem verleent, slechts voor zover het niet in strijd is met de procedureregels die van toepassing zijn voor de rechtbanken.²²⁶ Het hierboven besproken artikel 52ter van de Jeugdbeschermingswet over het hoorrecht van de minderjarige voorziet enkel dat de minderjarige een afschrift van de beschikking verkrijgt. Er wordt dus niet in een (mondelinge) terugkoppeling door de jeugdrechter naar het kind voorzien over hoe zijn mening invloed heeft gehad op de beslissing, dit knelpunt doet zich dus ook voor wat de gerechtelijke jeugdhulpverlening betreft (*supra* randnummer 75).

§2: Knelpunten

162. Zoals uit het toetsingskader blijkt, moet een terugkoppeling naar het kind plaatsvinden (*supra* randnummer 156). Het is deze terugkoppeling die ervoor zorgt dat de mening van het kind serieus genomen wordt en niet slechts een formaliteit van de procedure uitmaakt. In de Vlaamse

²²² § 132, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009).

²²³ A. CLÉ, F. VAN HOLEN en J. VANDERFAEILLIE, *Samenvatting van het rapport: 'Een onderzoek naar de beleving en de begeleidingsnoden van pleegkinderen'*. Vrije Universiteit Brussel, 22, www.pleegzorgvlaanderen.be/_webdata/uploads/vlaanderen/Beleving%20en%20begeleidingsnoden%20pleegkinderen.pdf.

²²⁴ Art. 12 IVRK; Art. 16 Decreet Rechtspositie Minderjarigen; E. DESMET en J. PUT, "Het Decreet Rechtspositie Minderjarigen: een internationaalrechtelijke toetsing", *TJK* 2011, nr. 2, (103) 110.

²²⁵ § 45, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009).

²²⁶ Art. 16 Decreet Rechtspositie Minderjarigen; Voorstel van decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, *Parl.St.* VI.Parl. 2003-04, nr. 2063/1, 17.

wetgeving wordt enkel voorzien in motivering indien er geen passend gevolg wordt gegeven aan de mening van de minderjarige, maar er is niet voorzien in een terugkoppeling om de minderjarige op de hoogte te brengen van de beslissing en hoe de mening van de minderjarige hier invloed op heeft gehad. De afwezigheid van de vereiste van terugkoppeling naar het kind vormt dus een knelpunt in het Vlaamse systeem. Dit knelpunt stelt zich ook in de gerechtelijke jeugdhulpverlening aangezien ook daar niet voorzien wordt in een behoorlijke terugkoppeling naar het kind.

§3: Aanbevelingen

163. Ook bij dit bestaande knelpunt in het Vlaamse systeem zou Nederland een inspiratiebron kunnen zijn. In Nederland wordt namelijk gebruik gemaakt van een Richtlijn Uithuisplaatsing. Deze Richtlijn heeft betrekking op jongeren die vrijwillig of gedwongen uit huis geplaatst zijn. De Richtlijn hecht veel belang aan het betrekken van het kind bij de beslissing tot uithuisplaatsing. Dit wordt duidelijk door de vermelding dat participatie door het kind de veiligheid en het welzijn vergroot. Deze Richtlijn bepaalt dat er op een duidelijke manier aan de minderjarige de conclusies van het onderzoek moeten worden uitgelegd. Ook wordt de minderjarige zo veel als mogelijk betrokken bij de voorkoming van de uithuisplaatsing. Belangrijk is echter dat de verplichting aan de jeugdprofessional wordt opgelegd om achteraf aan de minderjarige uit te leggen op welke manier er met zijn of haar mening rekening is gehouden bij de besluitvorming.²²⁷ Hier wordt dus duidelijk in een terugkoppeling naar de minderjarige voorzien. Door het opstellen van dergelijke richtlijn of door dergelijke verplichting ook te voorzien in de bestaande wetgeving in Vlaanderen zouden de pleegkinderen er zeker van kunnen zijn dat ze op de hoogte worden gebracht op welke manier hun mening een invloed heeft gehad op de beslissingen die worden genomen.

²²⁷ NVO, BPSW en NIP, *Richtlijn Uithuisplaatsing voor jeugdhulp en jeugdbescherming*, https://richtlijnenjeugdhulp.nl/wp-content/uploads/2015/06/Richtlijn_Uithuisplaatsing.pdf.

Hoofdstuk 3: Omstandigheden aangepast aan het kind

Afdeling 1: Weging

164. Aan de indicator dat de omstandigheden aangepast dienen te zijn aan het kind is voldaan indien er kindvriendelijke informatie gegeven wordt. Indien de informatie kindvriendelijk is, heeft het pleegkind namelijk de mogelijkheid om de informatie te begrijpen en een weloverwogen beslissing te nemen.²²⁸ Kindvriendelijke informatie verschaffen betekent dat er aan de kinderen niet hetzelfde materiaal gegeven wordt als aan volwassenen.²²⁹

165. Niet enkel de informatie die aan het kind wordt verschaft dient kindvriendelijk te zijn, ook de processen waarin het pleegkind betrokken is, moeten aan deze vereiste voldoen. Dit wil zeggen dat de omgeving en de werkmethoden voldoende moeten zijn aangepast aan het kind. Er moet dus gezorgd worden voor een gepaste rechtszaal, voor passende kleding van rechters en advocaten (bijvoorbeeld gewone kledij in plaats van toga's) en voor een aparte wachtruimte. Er is dus slechts aan deze indicator voldaan indien de behandeling van de zaak past bij de leeftijd van het kind en niet intimiderend of vijandig overkomt.²³⁰

166. Een volgende vereiste om aan deze indicator te voldoen is dat alle beroepen die doorheen de procedure in contact komen met kinderen (bijvoorbeeld advocaten en hulpverleners) moeten worden getraind en ondersteund om het kind betekenisvol te laten participeren.²³¹ Zo zullen de advocaten die het kind bijstaan moeten zijn bijgeschoold om de kinderen op hun eigen begripsniveau te woord te kunnen staan.²³² Indien de hulpverleners die met de kinderen in contact komen goed worden opgeleid, worden ze gespecialiseerd als het gaat over het werken met kinderen en kunnen ze meer leren over communicatiemethoden en kindvriendelijke procedures.²³³

²²⁸ § 25, 34, 60 en 82 General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009).

²²⁹ FRA, *Kindvriendelijke justitie: vooruitzichten en ervaringen van beroepsbeoefenaars 2015*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_nl_0.pdf.

²³⁰ RAAD VAN EUROPA, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*, Council of Europe Publishing, 2010, 89, www.coe.int/children; § 23, 34, 60 en 134, General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009).

²³¹ § 13 en 19, Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium, Committee on the Rights of the Child (1 February 2019), *CRC/C/BEL/CO/5-6* (2019).

²³² RAAD VAN EUROPA, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*, Council of Europe Publishing, 2010, 28, www.coe.int/children.

²³³ FRA, *Kindvriendelijke justitie: vooruitzichten en ervaringen van beroepsbeoefenaars 2015*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_nl_0.pdf.

Afdeling 2: Toetsing van het Vlaamse systeem

§1: Toetsing

167. Artikel 12 van het Decreet Rechtspositie Minderjarigen bepaalt hoe de communicatie met de minderjarige moet gebeuren. Het moet verlopen in een begrijpelijke taal en dient afgestemd te zijn op zijn leeftijd en maturiteit (art. 12 Decreet Rechtspositie Minderjarigen). In de toelichting van het decreet wordt verduidelijkt dat het begrip taal ruim geïnterpreteerd moet worden, hieronder moet bijvoorbeeld ook de taal van jonge kinderen worden begrepen.²³⁴ Bij het geven van de informatie wordt rekening gehouden met de persoonlijkheid van het kind, met zijn ontwikkelingsniveau, met zijn geestelijke toestand en met zijn ervaringen.²³⁵

168. De jaarverslagen van Pleegzorg Vlaanderen tonen aan hoe de pleegkinderen de kindvriendelijkheid van de informatie die ze krijgen en de processen die ze moeten doorlopen ervaren. In de gerechtelijke jeugdhulp is het zo dat de partijen door de jeugdrechter elk jaar of twee- of driejaarlijks opgeroepen worden voor een zitting op de jeugdrechtbank. Wettelijk gezien is een deurwaarder steeds nodig om de uitnodiging tot de zitting te bezorgen, maar de pleegkinderen geven aan dat dit het gevoel geeft alsof ze iets misdaan hebben. De pleegkinderen geven te kennen dat ze de uitnodiging niet begrijpen en deze graag in een kindvriendelijke versie zouden ontvangen. Ook de vonnissen van de jeugdrechtbank kunnen ze zelf niet begrijpen.²³⁶

Verder hebben de pleegkinderen last van de moeilijke woorden die worden gebruikt op de jeugdrechtbank. Er moet volgens hen meer gezorgd worden dat deze moeilijke woorden worden uitgelegd zodat ze zelf alles kunnen begrijpen wat er in de rechtbank gezegd wordt.²³⁷ Kindvriendelijke communicatie binnen justitie is duidelijk niet vanzelfsprekend.²³⁸

De pleegkinderen vinden het jammer dat er geen aangepaste wachttruimte voorzien is in de jeugdrechtbank. Ze zouden graag gebruik maken van een aangename lichte ruimte waar ze zich meer op hun gemak voelen. De wachtzaal is ook de plaats waar het pleegkind na enkele tijd zijn natuurlijke ouders terug ontmoet, dit wordt als een zwaar en confronterend moment ervaren door de pleegkinderen waardoor dit best vermeden kan worden.²³⁹

²³⁴ Voorstel van decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, *Parl.St.* VI.Parl. 2003-04, nr. 2063/1, 16; E. DESMET en J. PUT, "Het Decreet Rechtspositie Minderjarigen: een internationaalrechtelijke toetsing", *TJK* 2011, nr. 2, (103) 113.

²³⁵ Voorstel van decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, *Parl.St.* VI.Parl. 2003-04, nr. 2063/1, 16; M. BERGHMANS, A. VAN LOOVEREN en K. CREMIE, *Het pleegouderboek: 202 vragen over pleegzorg*, Brussel, Politeia, 2017, 40.

²³⁶ PLEEGZORG VLAANDEREN, "De Jeugdrechtbank van de Toekomst", 2019, 1.

²³⁷ PLEEGZORG VLAANDEREN, "De Jeugdrechtbank van de Toekomst", 2019, 1-2.

²³⁸ B. VANOBBERGEN, "Naar een (nog meer) kindvriendelijke justitie", *T.Fam.* 2018, nr. 6, 146-147.

²³⁹ PLEEGZORG VLAANDEREN, "De Jeugdrechtbank van de Toekomst", 2019, 5; E. VAN ACHTER, *Pleegjongeren vragen kindvriendelijke justitie: dialoogdag legt pijnpunten bloot*, <https://sociaal.net/achtergrond/pleegjongeren-vragen-kindvriendelijke-justitie/>.

Deze ervaringen van de pleegkinderen tonen aan dat het Vlaamse systeem betreffende de gerechtelijke jeugdhulpverlening tekortschiet bij deze derde indicator. Kindvriendelijke informatie verschaffen betekent dat er aan de kinderen niet hetzelfde materiaal gegeven wordt als aan volwassenen.²⁴⁰ Dit is helaas niet het geval waardoor de pleegkinderen de uitnodiging en de vonnissen niet begrijpen.

169. De pleegkinderen komen doorheen het traject in aanraking met verschillende hulpverleners. Zo kan er gedacht worden aan hulpverleners onder de rechtstreeks toegankelijke jeugdhulpverlening, onder de niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulpverlening, onder de intersectorale toegangspoort, de gemandateerde voorzieningen, de consultants, de dienst voor gerechtelijke jeugdhulpverlening... Echter is er geen garantie in Vlaanderen dat deze personen getraind en ondersteund worden om het kind betekenisvol te laten participeren.²⁴¹ Dit is dus een probleem dat zich zowel voordoet bij de vrijwillige jeugdhulpverlening als bij de gerechtelijke jeugdhulpverlening. Er wordt verder ook geen aandacht besteed aan een gepaste rechtszaal of wachtruimte en aan passende kleding van advocaten en rechters. Doordat hier op Vlaams niveau geen aandacht aan geschonken wordt, is de omgeving niet aangepast aan de leeftijd van de pleegkinderen waardoor het intimiderend of vijandig kan overkomen.²⁴² Rekening houden met de leeftijd van het kind is namelijk niet voldoende, opdat de kinderen zinvol kunnen participeren in de procedures moet een veilige en kindvriendelijke omgeving gecreëerd worden (*supra* randnummer 165).²⁴³

§2: Knelpunten

170. Het Vlaamse systeem schiet tekort als het aankomt op de kindvriendelijkheid van de informatie en de processen. Zowel de informatie als de omgeving en werkmethoden zijn niet voldoende aangepast aan het kind. Ook wat de training van de beroepen die doorheen de procedure in contact komen met de kinderen betreft, is er een lacune in het Vlaamse systeem. Dit blijkt ook uit de laatste *concluding observation* van het VN-Kinderrechtencomité. In deze slotbeschouwing wordt namelijk aanbevolen aan België om alle beroepen die in contact komen met kinderen een opleiding te geven in kinderrechten en in participatie. Met deze beroepen worden onder andere advocaten, hulpverleners en jeugdwerkers bedoeld.²⁴⁴

²⁴⁰ FRA, *Kindvriendelijke justitie: vooruitzichten en ervaringen van beroepsbeoefenaars 2015*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_nl_0.pdf.

²⁴¹ § 13 en 19, *Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium*, Committee on the Rights of the Child (1 February 2019), CRC/C/BEL/CO/5-6 (2019).

²⁴² § 23, 34 en 60 General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009).

²⁴³ FRA, *Kindvriendelijke justitie: vooruitzichten en ervaringen van beroepsbeoefenaars 2015*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_nl_0.pdf.

²⁴⁴ § 13, *Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium*, Committee on the Rights of the Child (1 February 2019), CRC/C/BEL/CO/5-6 (2019); X, *De Kinderrechtencoalitie rapporteert aan het Kinderrechtencomité*, www.kinderrechtencoalitie.be/rapportageproces/#overheidsrapport (consultatie 2 februari 2021).

§3: Aanbevelingen

171. De pleegkinderen deden zelf al enkele aanbevelingen met betrekking tot bovenstaande pijnpunten tijdens de dialoogdagen van Pleegzorg Vlaanderen. Een advies dat wordt voorgesteld door de jongeren is om een kindvriendelijke uitnodiging te krijgen die ze zelf kunnen begrijpen. Daarnaast zou ook het vonnis in een kindvriendelijke versie kunnen worden opgesteld naast de officiële versie. Verder zou het wenselijk zijn dat moeilijke woorden tijdens een zitting worden uitgelegd. Dit zou kunnen gebeuren door de pleegzorgbegeleider of de advocaat. Ze doen zelf ook het voorstel om gebruik te maken van een tool of app die de moeilijke termen uitlegt.²⁴⁵ Het volgen van deze aanbevelingen voorgelegd door de pleegkinderen zelf zou het knelpunt van de kindvriendelijke informatie kunnen wegnemen.

172. Verdere oplossingen voor deze lacunes kunnen gezocht worden in de richtsnoeren van het Comité van Ministers van de Raad van Europa. Zoals in deel 3 reeds besproken heeft dit Comité deze richtsnoeren ontwikkeld voor een kindvriendelijke justitie (*supra* randnummer 109). Hier kunnen er enkele interessante aanbevelingen uitgehaald worden die de hierboven besproken knelpunten van het Vlaamse systeem kunnen wegwerken.²⁴⁶

Het Comité hecht veel belang aan de kindvriendelijke omgeving waarin zaken behandeld worden waar kinderen bij betrokken zijn opdat het niet intimiderend zou overkomen. Er wordt voorgesteld om de kinderen eerst kennis te laten maken met de rechtbank alvorens de procedure begint. De taal die gebruikt wordt moet zowel aangepast worden aan de leeftijd, als aan het bevattingsvermogen van het kind. Wanneer de procedure na deze kennismaking van start gaat, moeten de zittingen op de rechtbank aan het tempo en de aandachtsspanne van het kind aangepast worden. Concreet betekent dit dat rekening moet worden gehouden met de tijd zodat het niet te lang duurt voor het kind en dat pauzes moeten worden ingelast. Verder moet ervoor gezorgd worden dat verstoringen en afleidingen zo veel als mogelijk vermeden worden zodat de kinderen hun cognitieve vermogen fatsoenlijk kunnen benutten en zij emotioneel niet te veel geraakt worden.²⁴⁷ Een verdere aanbeveling met betrekking tot de kindvriendelijke omgeving is dat er gewone kledij wordt gedragen in plaats van toga's of andere officiële uniformen.²⁴⁸ Als het Vlaamse systeem deze aanbevelingen zou volgen, zou dit het pijnpunt met betrekking tot de aangepaste omgeving wegnemen waardoor het hele gebeuren voor de pleegkinderen veel minder intimiderend en veel minder vijandig zou overkomen.

De nadruk bij kindvriendelijke justitie ligt op het feit dat de kinderen de gevolgen van het genomen besluit moeten kunnen begrijpen. De beslissingen die doorheen de procedure genomen worden, moeten aan de kinderen in een begrijpbare taal worden uitgelegd. Hiervoor kan de advocaat of een

²⁴⁵ PLEEGZORG VLAANDEREN, "De Jeugdrechtbank van de Toekomst", 2019, 1.

²⁴⁶ RAAD VAN EUROPA, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*, Council of Europe Publishing, 2010, 95, www.coe.int/children.

²⁴⁷ RAAD VAN EUROPA, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*, Council of Europe Publishing, 2010, 30, www.coe.int/children.

²⁴⁸ RAAD VAN EUROPA, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*, Council of Europe Publishing, 2010, 89, www.coe.int/children.

andere passende persoon worden aangesteld.²⁴⁹ Dit zou tot gevolg hebben dat de pleegkinderen veel minder het nadeel ondervinden van het niet begrijpen van de procedure wegens de vele moeilijke woorden die gebruikt worden op de rechtbank.

173. Wat de opleiding van de beroepen die doorheen de procedure in contact komen met kinderen betreft, moeten er geschikte opleidingen worden voorzien in kinderrechten, communicatie met kinderen en wetgeving met betrekking tot kinderen.²⁵⁰ Ook de Kinderrechtencoalitie heeft dit reeds aanbevolen tijdens de rapporteringsverplichting aan het VN-Kinderrechtencomité (*supra* randnummer 107). Zo kan er een verbetering plaatsvinden van de vorming van professionals die met kinderen in contact komen doorheen zowel de vrijwillige als de gerechtelijke procedure. Deze aanbeveling heeft onder meer betrekking op advocaten, magistraten en sociale werkers.²⁵¹ Dit zou een oplossing kunnen zijn voor de lacune met betrekking tot deze vorming in het Vlaamse systeem.

174. In de Nederlandse rechtspraak is er op dit vlak al enige positieve evolutie merkbaar waar het Vlaamse systeem een voorbeeld aan kan nemen. Zo deed de rechtbank van Utrecht eerder een uitspraak die in kindvriendelijke taal werd opgeschreven. Het betrof een meisje dat eerder op gesprek ging bij de rechter omdat ze bij haar vader wilde gaan wonen in plaats van bij haar moeder. Door deze uitspraak in een kindvriendelijke taal kon ze de beslissing van de rechter duidelijk begrijpen.²⁵² Andere voorbeelden in de Nederlandse rechtspraak zijn het Hof Arnhem-Leeuwarden die de besluitvorming toelichtte aan de minderjarige op een kindvriendelijke manier en de rechtbank van Rotterdam die reeds een kindvriendelijke uitspraak deed. Deze laatste formuleerde zijn beslissing in een taal die zo begrijpelijk mogelijk is voor kinderen. Door gebruik te maken van korte samenvattingen en tussenconclusies, deed de rechtbank zijn best om duidelijk de stappen uit te leggen die tot de beslissing hebben geleid. Ook formuleerde de rechter zijn overwegingen minder formeel. De rechter toont hiermee duidelijk aan dat hij het belangrijk vindt dat het kind de uitspraak begrijpt. Dergelijke houding kan alleen maar toegejuicht worden. Deze voorbeelden zijn het dus zeker waard om gevolgd te worden door Vlaamse jeugdrechters.²⁵³

²⁴⁹ RAAD VAN EUROPA, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*, Council of Europe Publishing, 2010, 90, www.coe.int/children.

²⁵⁰ FRA, *Kindvriendelijke justitie: vooruitzichten en ervaringen van beroepsbeoefenaars 2015*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_nl_0.pdf.

²⁵¹ KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, *Alternatief rapport van de NGO's: Over de naleving en de toepassing van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind in België 2018*, www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2018/12/Alternatief-rapport-Kinderrechtencoalitie-2018-Nederlands.pdf.

²⁵² RBMNE 22 maart 2017, nr. C/16/416882, ECLI:NL:RBMNE:2017:1541.

²⁵³ GHARL 21 maart 2017, nr. 200.202.134/01, ECLI:NL:GHARL:2017:257; RBROT 2 februari 2017, nr. 518353, ECLI:NL:RBROT:2017:911; T. LIEFAARD, "Kindvriendelijke rechtspraak", *FJR* 2017/19, afl. 4, 85.

Besluit

175. Een relevant aspect verbonden aan pleegzorg is de participatie van pleegkinderen in pleegzorgprocedures. Participatie heeft betrekking op het mee weten, mee denken, mee praten, mee beslissen, mee doen en mee evalueren. Door pleegkinderen de kans te geven mee te participeren in de procedures waarmee ze te maken hebben, krijgen ze het gevoel zelf betekenis te kunnen geven aan de realiteit. Ze krijgen hierdoor niet alleen meer zelfvertrouwen en eigenwaarde, maar het geeft ook een blijk van waardering en respect naar het pleegkind toe door met hun mening en inzichten rekening te houden.

176. In artikel 12 IVRK is het recht op participatie van kinderen in alle aangelegenheden die hen betreffen bepaald. Hoe dat recht nu precies invulling moet krijgen werd duidelijk door het bestuderen van verschillende belangrijke bronnen zoals de *General Comment nr. 12, concluding observations* van het VN-Kinderrechtencomité, richtsnoeren van de Europese Unie ter bevordering en bescherming van de rechten van het kind en de richtsnoeren van het Comité van Ministers van de Raad van Europa voor een kindvriendelijke justitie. Op basis hiervan is dan ook het toetsingskader gecreëerd.

177. In het toetsingskader wordt duidelijk wat er nu precies vanop hoger internationaal en Europees niveau verwacht wordt wat de participatie van pleegkinderen betreft en meer bepaald, waaraan het Vlaamse recht dus zou moeten voldoen.

178. De eerste indicator bestaat uit "het krijgen van de kans om het recht op participatie te kunnen uitoefenen". Hieraan is voldaan indien het pleegkind voldoende informatie krijgt over onder meer het systeem, de procedures en de rechten die ze hierin hebben. De tweede voorwaarde om aan deze indicator te voldoen is dat de wetgeving erin moet voorzien dat het pleegkind kan participeren bij zowel de opstart van de jeugdhulp, de evaluatie daarvan als bij de opmaak en de uitvoering van het lokaal beleid. De derde en laatste voorwaarde van deze indicator stelt dat er geen leeftijdsgrens mag staan op het recht van het kind om te participeren. Dit zorgt namelijk voor een beperking van dat recht.

Allereerst is het Vlaamse systeem getoetst aan de vereiste van de informatieverstrekking. Uit de beleving van de pleegkinderen bleek dat dit een knelpunt vormt voor Vlaanderen. Dit recht op informatie is echter van cruciaal belang om doeltreffend te kunnen formuleren. Voor het oplossen van dit knelpunt zijn dan ook meerdere aanbevelingen geformuleerd. Zo zou er best één persoon verantwoordelijk gesteld worden voor het verstrekken van alle informatie aan het pleegkind bij de start van de procedure. De informatie dient zowel mondeling gegeven te worden en later op papier te worden herhaald. Ook het Kinderrechtencommissariaat deed de aanbeveling om meer te kijken naar de praktijk om de rechten van de kinderen effectief vorm te kunnen geven. Door deze praktijkgerichte visie in het Vlaamse systeem toe te passen, zou er in de toekomst niet meer zo een grote discrepantie zijn tussen wat de wetgeving vooropstelt en wat de ervaringen van de

pleegkinderen zijn. Ten slotte kan Vlaanderen voor dit knelpunt ook inspiratie putten uit het Nederlandse systeem door net als daar een kader te ontwikkelen, specifiek voor pleegzorg, waarin bepaald staat wie, waar, welke informatie aan het pleegkind dient te verschaffen. Dit zou een garantie kunnen zijn naar de pleegkinderen toe.

Wat de participatie van de pleegkinderen in het Vlaamse systeem betreft met betrekking tot de opstart van de jeugdhulp, de evaluatie daarvan en bij de opmaak en de uitvoering van het lokaal beleid bleek hier zich geen knelpunt voor te doen. Zowel bij de vrijwillige als bij de gerechtelijke jeugdhulpverlening wordt het kind betrokken bij de start en de evaluatie. Ook worden de organisaties van en voor jeugdhulp betrokken bij het uitwerken van nieuwe beleidslijnen.

De toets met betrekking tot de leeftijdsgrens stelde echter wel een knelpunt bloot met betrekking tot de gerechtelijke jeugdhulpverlening. Artikel 52ter van de Jeugdbeschermingswet bepaalt namelijk dat iedere jongere die de leeftijd van twaalf jaar heeft bereikt door de jeugdrechter wordt gehoord. Deze leeftijdsgrens zorgt voor een beperking van het pleegkind om zijn recht op participatie te kunnen uitoefenen. Deze leeftijdsgrens herzien vormt dus zeker een aanbeveling voor het Vlaamse systeem. Ook zouden er in Vlaanderen, net als in Nederland, pilots kunnen plaatsvinden waarbij ook jongere kinderen worden opgeroepen door de rechtbank. Dit zou al een stap in de goede richting zijn van wat er op hoger niveau vooropgesteld wordt.

179. De tweede indicator betreft "de mening van het kind". Dit betekent dat de mening van het kind serieus moet worden genomen. Hieraan is voldaan indien er geen symboolmaatregelen genomen worden die de kinderen beperken om hun mening te uiten of die ervoor zorgen dat er geen of nauwelijks rekening wordt gehouden met die mening. Verder is aan deze indicator voldaan indien er een terugkoppeling plaatsvindt naar het kind zodat het kind weet hoe zijn mening invloed heeft gehad op de beslissing.

Het Vlaamse systeem vertoont een knelpunt wat de terugkoppeling betreft. Dit knelpunt bestaat zowel in de vrijwillige jeugdhulpverlening als in de gerechtelijke jeugdhulpverlening. Zowel artikel 16 Decreet Rechtspositie Minderjarigen als artikel 52ter Jeugdbeschermingswet voorzien niet in een behoorlijke terugkoppeling naar het kind. Ook hier zou Vlaanderen een voorbeeld kunnen nemen aan Nederland. In Nederland wordt namelijk gebruik gemaakt van een Richtlijn Uithuisplaatsing waarin de verplichting aan de jeugdprofessional wordt opgelegd om achteraf aan de minderjarige uit te leggen op welke manier er met zijn mening rekening is gehouden bij de besluitvorming. Het Vlaamse systeem zou zelf dergelijke richtlijn kunnen opstellen of deze verplichting kunnen voorzien in de toepasselijke regelgeving.

180. De laatste indicator heeft betrekking op de "omstandigheden aangepast aan het kind". Aan deze indicator is voldaan indien zowel de informatie als de processen kindvriendelijk zijn en indien de beroepen waarmee de pleegkinderen in aanraking komen voldoende getraind zijn in het werken met kinderen.

Ook hier toonde de beleving van de pleegkinderen aan dat de gerechtelijke jeugdhulpverlening op dit vlak tekortschiet in Vlaanderen. Zowel de uitnodigingen als de vonnissen zijn niet in kindvriendelijke taal opgesteld. Verder zijn ook de omgeving en werkmethoden niet aangepast aan het kind. Ook wat de training van de beroepen betreft, is er een lacune in het Vlaamse recht bij de vrijwillige en de gerechtelijke jeugdhulpverlening. Om deze blootgestelde knelpunten weg te werken, zijn er aanbevelingen geformuleerd. Een van de aanbevelingen volgt uit de richtsnoeren van het Comité van Ministers van de Raad van Europa. Er wordt onder meer aanbevolen om het kind eerst te laten kennismaken met de rechtbank, om de taal aan te passen aan het kind en om de omgeving kindvriendelijk te maken door bijvoorbeeld gewone kledij te dragen in plaats van toga's. Wat dit knelpunt betreft, is Nederland alweer gidsland. Daar zijn namelijk al meerdere uitspraken van rechtbanken in kindvriendelijke taal gebeurd waardoor de kinderen de beslissingen beter konden begrijpen. Hier kan het Vlaamse systeem dus zeker een voorbeeld aan nemen.

181. Indien het Vlaamse systeem werk zou maken om deze blootgestelde knelpunten weg te werken en de voorgestelde aanbevelingen zou volgen, zou de procespositie van het pleegkind in Vlaanderen versterkt kunnen worden zodat het voldoet aan de vereisten die artikel 12 IVRK vooropstelt.

Bibliografie

Wetgeving

1. Internationaal en Europees

- Verdrag inzake de Rechten van het Kind van 20 november 1989, *BS* 17 januari 1992.
- Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden van 4 november 1950, *BS* 19 augustus 1955.

2. België

- De gecoördineerde Grondwet van 17 februari 1994, *BS* 17 februari 1994.
- Burgerlijk Wetboek van 21 maart 1804, *BS* 3 september 1807.
- Wet betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, *BS* 15 april 1965.
- Wet tot wijziging van de wetgeving tot invoering van een statuut voor pleegzorgers, *BS* 5 april 2017.
- Decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, *BS* 4 oktober 2004.
- Decreet houdende de organisatie van pleegzorg, *BS* 16 augustus 2012.
- Decreet betreffende de integrale jeugdhulp, *BS* 13 september 2013.
- Decreet houdende diverse wijzigingsbepalingen betreffende het decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp en het decreet betreffende de integrale jeugdhulp, *BS* 4 april 2019.
- Besluit van de Vlaamse Regering van 8 november 2013 houdende de organisatie van pleegzorg, *BS* 14 januari 2014.
- Besluit van de Vlaamse Regering 21 februari 2014 betreffende de integrale jeugdhulp, *BS* 28 februari 2014.
- Besluit van de Vlaamse Regering 5 april 2019 betreffende de erkenningsvoorwaarden en de subsidiënormen voor voorzieningen in de jeugdhulp, *BS* 12 juli 2019.
- Wetsontwerp tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, *Parl.St.* Kamer 1991-92, nr. 532/1, 8.
- Voorstel van decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, *Parl.St.* VI.Parl. 2003-04, nr. 2063/1.
- Amendement (K. VAN VAERENBERGH) op het wetsvoorstel tot wijziging van de wetgeving voor wat betreft de rechten en de plichten van pleegouders, *Parl.St.* Kamer 2015-16, nr. 54-697/2.

3. Nederland

- Burgerlijk Wetboek Boek 1 (NL), *Stb.* 11 december 1958.
- Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (NL), *Stb.* 29 maart 1828.
- Wet van 1 maart 2014 inzake regels over de gemeentelijke verantwoordelijkheid voor preventie, ondersteuning, hulp en zorg aan jeugdigen en ouders bij opgroei- en opvoedingsproblemen, psychische problemen en stoornissen (Jeugdwet NL), *Stb.* 14 maart 2014.
- Brief van de minister van veiligheid en justitie, Kamerstuk 2016-2017, nr. kst-33836-19.
- RAAD VOOR KINDERBESCHERMING, *Het Kwaliteitskader van de Raad voor de Kinderbescherming*, www.kinderbescherming.nl/documenten/publicaties/2020/04/01/kwaliteitskader-van-de-raad-voor-de-kinderbescherming-2020.
- NVO, BPSW en NIP, *Richtlijn Uithuisplaatsing voor jeugdhulp en jeugdbescherming*, https://richtlijnenjeugdhulp.nl/wp-content/uploads/2015/06/Richtlijn_Uithuisplaatsing.pdf.
- NVO, BPSW en NIP, *Richtlijn Pleegzorg voor jeugdhulp en jeugdbescherming*, https://richtlijnenjeugdhulp.nl/wp-content/uploads/2015/08/Richtlijn-Pleegzorg_Onderbouwing_Beveiligd.pdf.

Rechtspraak

1. Europees

- EHRM 11 oktober 2001, nr. 30943/96, Sahin/Duitsland.
- EHRM 17 juli 2012, nr. 64791/10, M.D. e.a. t. Kroatië.
- EHRM 3 september 2015, nr. 10161/13, M. en M. t. Kroatië.

2. België

- GwH 28 februari 2019, nr. 36/2019.
- Cass. 27 mei 1971, 'Smeerkaasarrest', *Arr.Cass.* 1971, 959.
- Cass. 10 november 1999, *TJK* 2000, 63, noot K. HANSON.
- RvS 29 mei 2008, nr. 12.070.
- Rb. Leuven 16 september 2010, *NJW* 2011, 236, noot K. HERBOTS.

3. Nederland

- HR 2 april 2002, nr. R01/077HR, ECLI:NL:HR:2002:AD8191.
- GHARL 21 maart 2017, nr. 200.202.134/01, ECLI:NL:GHARL:2017:257.
- RBROT 2 februari 2017, nr. 518353, ECLI:NL:RBROT:2017:911.
- RBMNE 22 maart 2017, nr. C/16/416882, ECLI:NL:RBMNE:2017:1541.

Rechtsleer

BOEKEN*1. Internationaal*

- BUCK, T., *International child law*, Londen, Routledge, 2014, 331 p.
- DETRICK, S., *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Den Haag, Kluwer, 1999, 813 p.

2. België

- BERGMANS, M., VAN LOOVEREN, A. en CREMIE, K., *Het pleegouderboek: 202 vragen over pleegzorg*, Brussel, Politeia, 2017, 285 p.
- DE SMET, B., *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 500 p.
- DECOCK, G., SENA EVE, P., VERSCHULDEN, G. en WIJNANT, T., *Wetgeving en rechtspraak familie(proces)recht 2017*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 319 p.
- JANSSENS, E., DECOCK, G., DE PUYDT, A., D'HOOGHE, C., VAN DER MUSSELE, E. en VANDUFFEL, V., *Handboek voor de advocaat-stagiair 2019-2020: Jeugdrecht*, Mechelen, Kluwer, 2019, 259 p.
- KESTEMONT, L. en SCHOUKENS, P., *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven, Acco, 2017, 144 p.
- MEUWESE, S. e.a., *Internationaal Jeugdrecht: een toelichting voor rechtspraak en jeugdbeleid op het Verdrag inzake de Rechten van het Kind en andere internationale regelgeving over de rechtspositie van minderjarigen*, Leiden, Defence for Children, 2005, 1096 p.
- PUT, J., *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 590 p.
- SENA EVE, P. en ARNOEYTS, S., "Tien jaar Belgische rechtspraak inzake de aanwending van het IVRK" in SENA EVE, P. en LEMMENS, P. (eds.), *De betekenis van de mensenrechten voor het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 103-170.
- SWENNEN, F., *Het personen-en familierecht (zevende, herziene uitgave)*, Mortsel, Intersentia, 2021, 626 p.
- VANDAELE, A., "Artikel 12 IVRK" in ANG, F., DECOCK, G., PUT, J., SMETS, J., SWENNEN, F., VANDENHOLE, W., VAN DER MUSSELE, E. en VERHEYDE, M. (eds.), *Wet en duiding. KIDS-Codex I. Kinderrechten in de Grondwet. De implementatie van het IVRK. Jeugdrecht. Minderjarigen en het procesrecht*, Brussel, Larcier, 2009, 18-19.
- VANDENBROECK, M., *Het gezin is dood - Leve het gezin: van verdeelde naar gedeelde opvoedingsverantwoordelijkheid*, Oud-Turnhout, Gompel&Svacina, 2019, 264 p.
- VERHELLEN, E., *Verdrag inzake de rechten van het kind*, Leuven, Garant, 2000, 252 p.
- VERSCHUERE, B. en HERMANS, K., *Welzijn in Vlaanderen: beleid, bestuurlijke organisatie en uitdagingen*, Brugge, Die Keure, 2020, 256 p.

3. Nederland

- BRUNING, M.R. en BOLSCHER, K.G.A., "Juridische analyse van de procespositie en het hoorrecht van minderjarigen" in BRUNING, M.R. e.a., *Kind in proces: van communicatie naar effectieve participatie*, Nijmegen, Wolf Legal Publishers, 2020, 354 p.

- WIARDA, J. en COMMISSIE VOOR DE HERZIENING VAN HET KINDERBESCHERMINGSRECHT, *Jeugdbeschermingsrecht*, Den Haag, Staatsuitgeverij, 1971, 285 p.

BIJDRAGEN IN TIJDSCHRIFTEN

1. Internationaal en Europees

- Lundy, L., "'Voice' is not enough: Conceptualising article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child.", *Br. Educ. Res. J.* 2007, 927-942.

2. België

- ANG, F. en VERHEYDE, M., "Het recht van het kind om gehoord te worden. Een verslag uit Genève: Discussiedag VN-Kinderrechtencomité 15 september 2006", *TJK* 2006, nr. 5, 400-402.
- ASSELMAN, H., "Participatie van minderjarigen in protectionele procedures voor de jeugdrechtbank: overwegingen bij het hoorrecht en het recht op vertegenwoordiging door een advocaat", *TJK* 2016, nr. 2, 179-185.
- BERGHMANS, M., "Het onderscheid tussen ondersteunende en perspectiefbiedende pleegzorg", *TJK* 2019, nr. 4, 468-475.
- BERGHMANS, M., "Pathos en logos in het recht", *TJK* 2019, nr. 4, 454-465.
- DE SMET, B., "Hulpverlening aan minderjarigen in een verontrustende situatie", *RW* 2020, nr. 24, 923-943.
- DESMET, E. en PUT, J., "Het Decreet Rechtspositie Minderjarigen: een internationaalrechtelijke toetsing", *TJK* 2011, nr. 2, 103-120.
- DEVRIENDT, S. en DE COCK, M., "De impact van mensenrechtelijke instrumenten op de procespositie van minderjarigen", *TJK* 2020, nr. 1, 7-20.
- HERBOTS, K. en PUT, J., "De grondwettelijke verankering van kinderrechten", *TJK* 2010, nr. 1, 9-19.
- LOOSVELDT, G. en ADRIAENS, E., "De bevoegdheid voor het nemen van belangrijke beslissingen m.b.t. het kind: geen rechterlijke delegatie meer aan pleegzorgers", *T. Fam.* 2019, nr. 5, 129-137.
- RAP, S., "Het recht om gehoord te worden: General Comment No. 12 nader beschouwd", *TJK* 2017, 17-19.
- SIONGERS, J. en PLEYSIER, S., "De stem van kinderen en jongeren in onderzoek", *TJK* 2019, nr. 4, 307-311.
- VANOBBERGEN, B., "Naar een (nog meer) kindvriendelijke justitie", *T.Fam.* 2018, nr. 6, 146-147.
- VERCRUYSSSE, T., "Burgerrechtelijk statuut voor pleegzorgers – Commentaar bij de wet van 19 maart 2017", *T.Fam.* 2018, nr. 1, 6-14.
- X, "Het recht van het kind om te worden gehoord", *TJK* 2010, nr. 1, 39-56.

3. Nederland

- BRUNING, M.R., "Hoorrecht voor kinderen jonger dan twaalf jaar", *Groninger Civilistenblad* 2021, 14-16.
- DE JONG-DE KRUIJF, M. en VAN DER ZON, K.A.M., "Directe participatie van minderjarigen bij de gerechtshoven in Nederland", *Trema* 2015, 298-303.

- LIEFAARD, T. en RAP, S.E., "Hoezo kindvriendelijk?", *FJR* 2018, 180-186.
- LIEFAARD, T., "Kindvriendelijke rechtspraak", *FJR* 2017/19, afl. 4, 85.
- PULLES, G.J.W. en WÖRST, L.C.J.M., "Doorwerking van het IVRK: de wetgever geeft het voorbeeld", *FJR* 2012, 184-189.

VARIA

1. Internationaal en Europees

- Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium, Committee on the Rights of the Child (1 February 2019), *CRC/C/BEL/CO/5-6* (2019).
- Concluding observations on the fourth periodic report of the Netherlands, Committee on the Rights of the Child (8 June 2015), *CRC/C/NL/CO/4* (2015).
- Consideration of reports submitted by States Parties under article 44 of the Convention: initial reports of States parties due in 1994, Committee of the Rights of the Child (6 September 1994), *CRC/C/11/Add.4* (1994).
- EUROPESE UNIE, *EU-richtsnoeren ter bevordering en bescherming van de rechten van het kind*, https://diplomatie.belgium.be/sites/default/files/downloads/eu_richtsnoer_bescherming_kind.pdf.
- FRA, *Kindvriendelijke justitie: vooruitzichten en ervaringen van beroepsbeoefenaars 2015*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_nl_0.pdf.
- General Comment no. 12. On its 51st session. The right of the child to be heard, Committee on the Rights of the Child (1 July 2009), *UN Doc. CRC/C/GC/12* (2009).
- General Comment no. 5. On its 34th session. General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child, Committee on the Rights of the Child (3 October 2003), *UN Doc. CRC/GC/2003/527* (2003).
- General guidelines regarding the form and content of initial reports to be submitted by States Parties under article 44, paragraph 1(a), of the Convention (27 November 2003), *CRC/C/5* (2003).
- List of issues in relation to the combined fifth and sixth periodic reports of Belgium, Committee on the Rights of the Child (9 July 2018), *CRC/C/BEL/Q/5-6* (2018).
- List of issues in relation to the combined fifth and sixth periodic reports of Belgium, Committee on the Rights of the Child: replies of Belgium to the list of issues (19 November 2018), *CRC/C/BEL/Q/5-6/Add.1* (2018).
- RAAD VAN EUROPA, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*, Council of Europe Publishing, 2010, 95 p., www.coe.int/children.
- UNICEF, *A World Fit for Children*, www.unicef.org.
- X, *Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (FRA)*, https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/fra_nl#:~:text=Het%20Bureau%20van%20de%20Europese,basis%20en%20precieze%20afstemming%20geven.

2. België

- AGENTSCHAP JONGERENWELZIJN, *Pleegkinderen tevreden over pleegzorg*, www.jongerenwelzijn.be/assets/docs/persberichten/2017/20170424_pb_belevingsonderzoek_pleegzorg.pdf.
- CLÉ, A., VAN HOLEN, F. en VANDERFAEILLIE, J., *Eindrapport: een onderzoek naar de beleving en de begeleidingsnoden van pleegkinderen*. Vrije Universiteit Brussel, www.opgroeien.be/sites/default/files/cijfers-print-onderzoek/belevingsonderzoek_pleegzorg_vub.pdf.
- CLÉ, A., VAN HOLEN, F. en VANDERFAEILLIE, J., *Samenvatting van het rapport: 'Een onderzoek naar de beleving en de begeleidingsnoden van pleegkinderen'*. Vrije Universiteit Brussel, www.pleegzorgvlaanderen.be/_webdata/uploads/vlaanderen/Beleving%20en%20begeleidingsnode%20pleegkinderen.pdf.
- GONNISSEN, Y., *Op naar een ondersteuningsaanbod participatief werken voor professionelen in de jeugdhulp: uitkomsten behoefteanalyse*, www.rechtspositie.be/sites/default/files/documents/eindrapport_participatie_jeugdhulp_ikv_actieplan.pdf.
- KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, *Alternatief rapport van de NGO's: Over de naleving en de toepassing van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind in België 2018*, www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2018/12/Alternatief-rapport-Kinderrechtencoalitie-2018-Nederlands.pdf.
- KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, *Bijkomende informatie van de Belgische NGO's: 80th Session of the Committee on the Rights of the Child*, www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2019/02/190118-bijkomend-info-ngos-op-overheidsantwoorden-LOIs-nederlands.pdf.
- KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, *Lijst van aanbevelingen voor België*, www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2018/12/Aanbevelingen-2018-%E2%80%93-Belgische-NGO%E2%80%99s-Nederlands.pdf.
- KINDERRECHTENCOMITÉ, *Onderzoek van de rapporten van de Lidstaten in uitvoering van artikel 44 van het Verdrag*, https://ncrk-cn.de.be/IMG/pdf/be_rapport_vrk_nl_final.pdf.
- KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Beleidsplan kinderrechtencommissariaat 2020-2025*, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/beleidsplan_kinderrechtencommissariaat_2020_2025_maart_2020.pdf.
- KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Jaarverslag 2018-2019: Kinderen willen écht gehoord worden*, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/book_jaarverslag_krc_2018-19_volledig_def_lr.pdf.
- NEVERMIND&CACHET, *Visietekst cliëntparticipatie*, [https://cachetvzw.be/uploads/file/files/Visie tekst-participatie.pdf](https://cachetvzw.be/uploads/file/files/Visie%20tekst-participatie.pdf).
- PLEEGZORG VLAANDEREN, "De Jeugdrechtbank van de Toekomst", 2019, 7.
- PLEEGZORG VLAANDEREN, "Jaarverslag 2015 – Deel 2: uitdagingen voor pleegzorg", 2015, 14.
- PLEEGZORG VLAANDEREN, "Verslag dialoogdag pleegjongeren – 3 november 2017", 2017, 3.
- VAN ACHTER, E., *Pleegjongeren vragen kindvriendelijke justitie: dialoogdag legt pijnpunten bloot*, <https://sociaal.net/achtergrond/pleegjongeren-vragen-kindvriendelijke-justitie/>.
- X, *Algemene informatie DRM*, <https://www.rechtspositie.be/algemeen/algemene-informatie-drm> (consultatie 3 mei 2021).
- X, *De Kinderrechtencoalitie rapporteert aan het Kinderrechtencomité*, www.kinderrechtencoalitie.be/rapportageproces/#overheidsrapport (consultatie 2 februari 2021).

- X, *Jeugdhulp*landschap, www.jeugdhulp.be/over-jeugdhulp/jeugdhulp/landschap (consultatie 20 oktober 2020).
- X, *Participatie*, www.jeugdhulp.be/themas/participatie (consultatie 19 december 2020).
- X, *Participatie*, www.pleegjongeren.be/vragen-en-antwoorden/participatie (consultatie 19 december 2020).
- X, *Pleegzorg Antwerpen wint Prijs van de Jeugdhulp met 'jeugdrechtbank van de toekomst'*, www.jeugdhulp.be/actua/persberichten/pleegzorg-antwerpen-wint-prijs-van-de-jeugdhulp-met-jeugdrechtbank-van-de (consultatie 9 februari 2021).
- X, *Pleegzorg in cijfers*, www.pleegzorgvlaanderen.be/over-pleegzorg/pleegzorg-vlaanderen/pleegzorg-cijfers (consultatie 10 maart 2021).
- X, *Steeds meer kinderen kunnen terecht in een pleeggezin*, www.pleegzorgvlaanderen.be/nieuws/aantal-pleegjongeren-vlaanderen-gestegen-met-37-procent-op-vijf-jaar-tijd (consultatie 10 maart 2021).
- X, *Verschillende vormen*, www.pleegzorgvlaanderen.be/over-pleegzorg/wat-is-pleegzorg/verschillende-vormen (consultatie 5 januari 2021).
- X, *Werkmap "Aan de slag met het DRM": fiche inspraak en participatie*, www.rechtspositie.be/sites/default/files/publications/werkmap-jeugdhulp-fiche-inspraak.pdf.

3. Nederland

- RAP, S., VERKROOST, D., BRUNING, M., VAN DEN BROEK, E., HANNEMA, T. en DE VRIES, A., *Kansen en momenten voor participatie in het jeugdhulptraject in de praktijk: tweede deel van een onderzoek naar de participatie van kinderen in de jeugdhulpverlening*, <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item%3A3076949/view>.
- VAN DER ZON, K.A.M., *Pleegrechten voor kinderen: Een onderzoek naar het realiseren van de rechten van kinderen die in het kader van een ondertoezichtstelling in een pleeggezin zijn geplaatst*, doctoraatsthesis Universiteit Leiden, 2020, 453 p.
- X, *Kwaliteitskader van de Raad voor de Kinderbescherming 2020*, www.kinderbescherming.nl/documenten/publicaties/2020/04/01/kwaliteitskader-van-de-raad-voor-de-kinderbescherming-2020#:~:text=Het%20kwaliteitskader%20beschrijft%20de%20taken,cli%C3%ABnten%20van%20ons%20mogen%20verwachten.
- X, *Pleegjongerenparticipatie*, <https://www.denvp.nl/k/n485/news/view/20180/4878/pleegkinderen-en-jongeren-praten-mee-over-gevolgen-coronacrisis.html> (consultatie 4 mei 2021).
- X, *Vormen van pleegzorg*, <https://www.pleegzorg.nl/bibliotheek/1-wat-is-pleegzorg/34-vormen-van-pleegzorg> (consultatie 4 mei 2021).